

a hallgatói önkormányzatok képviselői részére

Főszerkesztő: **KURUCZ KATALIN** • Szerkesztő: **DOBOS GÁBOR** • Szerzők: **BEREGI BETTINA, BÓKAY ANTAL, DERÉNYI ANDRÁS, DOBOS GÁBOR, HLAVATÝ ILDIKÓ, KURUCZ KATALIN, NAGY DÁVID, ROZSNYAI KRISZTINA** • Kiadványszerkesztő: **VILIMI KATA** • Kiadja: Tempus Közalapítvány • A kiadásért felel: **TORDAI PÉTER** igazgató • Nyomdai kivitelezés: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft., 2011.

Kiadványunk megjelenését a Nemzeti Erőforrás Minisztérium és az Európai Bizottság támogatta a Bologna Tanácsadói Hálózat munkája keretében. A kiadványban megjelentek nem szükségszerűen tükrözik a Nemzeti Erőforrás Minisztérium vagy az Európai Bizottság álláspontját.

ISBN 978-963-89302-1-7

A kiadvány ingyenesen letölthető a www.bolognafolyamat.hu oldalról.

TEMPUS KÖZALAPÍTVÁNY • 1093 Budapest, Lónyay u. 31. • 1438 Budapest 70, Pf. 508. • infóvonal: (06 1) 237 1320 • e-mail: info@tpf.hu
• internet: www.tka.hu

TARTALOM

5	▶	ELŐSZÓ
6	▶	ÁTTEKINTÉS A BOLOGNAI FOLYAMATRÓL
6		A BOLOGNAI FOLYAMAT FŐBB ÁLLOMÁSAI
6		<i>Sorbonne-i Nyilatkozat (1998)</i>
7		<i>Prágai Nyilatkozat (2001)</i>
8		<i>Berlini Nyilatkozat (2003)</i>
8		<i>Bergeni Nyilatkozat (2005)</i>
8		<i>Londoni Nyilatkozat (2007)</i>
9		<i>Leuven / Louvain-la-Neuve-i Nyilatkozat (2009)</i>
9		<i>Budapest-Bécsi Nyilatkozat (2010)</i>
10	▶	A BOLOGNAI FOLYAMAT RÉSZTVEVŐI
12	▶	MIRŐL SZÓLNAK A REFORMOK?
		<i>Könnyen érthető és összehasonlítható diplomák: a háromciklusú képzés képesítési keretrendszere</i>
13		KÖZÖS KÉPZÉSEK, KÖZÖS DIPLOMÁK
14		MOBILITÁS
14		KÉPESÍTÉSEK (DIPLOMÁK) ELISMERÉSE
15		MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS
15		SZOCIÁLIS DIMENZIÓ ÉS ESÉLYEGYENLŐSÉG
16		FOGLALKOZTATHATÓSÁG
16		ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULÁS
16		AZ EHEA A NEMZETKÖZI TÉRBEN
17	▶	A BOLOGNAI FOLYAMATOT ELŐSEGÍTŐ ESZKÖZÖK:
		KREDITRENDSZER ÉS OKLEVÉLMELLÉKLET
17		A KREDITRENDSZER ÉS A TANULÁSI PÁLYA TERVEZÉSE
18		A KREDITRENDSZER EURÓPAI HÁTTERE: AZ ECTS
19		A KREDITRENDSZER BEVEZETÉSE MAGYARORSZÁGON
20		<i>A kreditgyűjtés (akkumuláció)</i>
21		<i>A kreditátvitel és -elismerés</i>
22		<i>Az oklevélmelléklet</i>
22		A KREDITRENDSZEREK FEJLŐDÉSÉNEK TENDENCIÁI

24		AZ ORSZÁGOS KREDITTANÁCS (OKT) AJÁNLÁSA A KREDITELISMERÉS FOLYAMATÁRA
24		TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁS
25		AZ AJÁNLÁSBAN SZEREPLŐ FOGALMAK
34		HALLGATÓK A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSBAN
34		A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS ÉS A BOLOGNAI FOLYAMAT
35		HALLGATÓK A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSBAN EURÓPÁBAN
37		HALLGATÓK A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSBAN MAGYARORSZÁGON
39		MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSI FOGALMAK
41		HALLGATÓK A BOLOGNAI FOLYAMATBAN
41		A HALLGATÓI JOGOK NEMZETKÖZI VONATKOZÁSA
42		HALLGATÓI JOGOK CHARTÁJA
45		A BOLOGNAI FOLYAMAT AZ ESU DOKUMENTUMAIBAN
48		AZ EGYETEM FUNKCIÓVÁLTOZÁSAI ÉS A BOLOGNAI FOLYAMAT
48		A BOLOGNAI FOLYAMAT ÉS A TUDÁSALAPÚ TÁRSADALOM
49		HÁTTÉRÜNK, ELŐDÜNK A MODERN EGYETEM
50		A JELENKORI, POSZTMODERN EGYETEM
52		MOBILITÁS, KÖZÖS KÉPZÉSEK, MAGYAR HALLGATÓK KÜLFÖLDÖN
52		A HALLGATÓI MOBILITÁS MOTIVÁCIÓI
53		NÉHÁNY STATISZTIKAI ADAT
54		SZERVEZETT MOBILITÁSI PROGRAMOK
58		KÖZÖS KÉPZÉSEK, STRATÉGIAI IRÁNYOK
62		NEMZETKÖZI TAPASZTALATOT SZERZETT DIPLOMÁSOK PÁLYAKÖVETÉSE
67		MOZGÁSBAN AZ IFJÚSÁG – YOUTH ON THE MOVE
67		IDEJE CSELEKEDNI!
68		A TÍZ LEGFONTOSABB INTÉZKEDÉS
70		EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁS PROGRAM
70		<i>Erasmus</i>
72		<i>Comenius</i>
75		<i>Leonardo da Vinci</i>
77		ERASMUS MUNDUS
78		CEEPUS – KÖZÉP-EURÓPAI FELSŐOKTATÁSI CSEREPROGRAM
80		BOLOGNA FÜZETEK KATALÓGUSA 2009–11
84		FELHASZNÁLT IRODALOM
84		KAPCSOLÓDÓ HONLAPOK

Előszó

2010 márciusában Budapesten és Bécsben tartották a felsőoktatásért felelős miniszterek az Európai Felsőoktatási Térség (European Higher Education Area, EHEA) létrejöttének ünnepi konferenciáját. A találkozó végén elfogadott nyilatkozatban úgy fogalmaztak, hogy *„Noha a bolognai reformok megvalósítása terén már jelentős előrelépések történtek, a jelentések mutatják, hogy az Európai Felsőoktatási Térség különböző célkitűzései, úgymint a képzési szerkezet és tantervek reformja, a minőségbiztosítás, az elismerés, a mobilitás és a szociális dimenzió, különböző mértékben valósulnak meg. A közelmúltbeli tiltakozások néhány országban, melyek részben nem a bolognai folyamattal kapcsolatos fejlemények és intézkedések ellen irányultak, figyelmeztettek arra, hogy a bolognai célok és reformok némelyikének indoklása és bevezetése nem volt megfelelő. Tudunk az oktatók és hallgatók köreiből hallható kritikus hangokról, és odafigyelünk azokra. Elismerjük, hogy az oktatók és hallgatók bevonásával kiigazításokra és további munkára van szükség európai, nemzeti és különösképpen intézményi szinten annak érdekében, hogy valóban olyaná váljon az Európai Felsőoktatási Térség, amilyennek mi azt elképzeljük. (...) Nemzeti szinten is törekedni fogunk a bolognai folyamattal kapcsolatos jobb információáramlásra és a folyamat megértésének elősegítésére valamennyi érintett és a társadalom egésze körében.”*

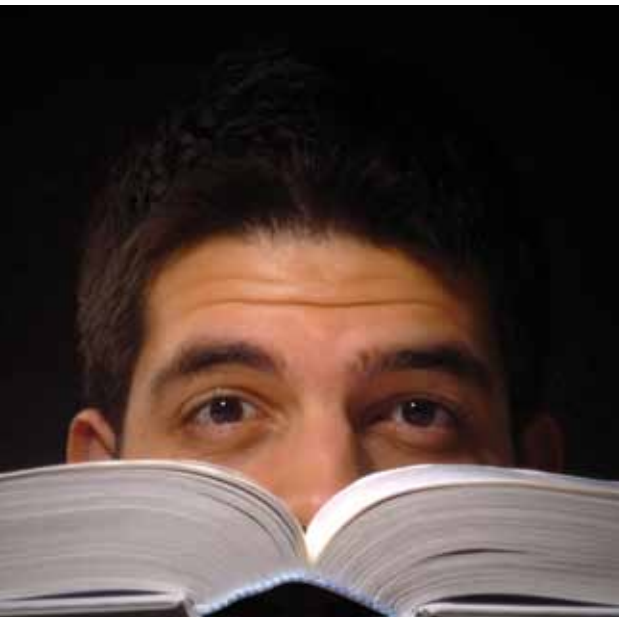
Ez a kiadvány a miniszterek állásfoglalásának szellemében jött létre. A bolognai folyamat, a reformok középpontjában a hallgatók állnak. A Tempus Közalapítvány mint az Egész életen át tartó tanulás / Erasmus programban 2004-ben létrehozott Bologna tanácsadói hálózatért felelős szervezet a Nemzeti Erőforrás Minisztériummal és a Hallgatói Önkormányzatokkal szorosan együttműködve 2009-ben célul tűzte ki, hogy a hálózat működésében fokozni fogja az együttműködését a hallgatókkal. Ennek értelmében Bologna-szemináriumokat szerveztünk a HÖÖK vezetőképzőin, és három olyan kutatást végeztettünk el, amelyeknek a hallgatóközpontú tanulás állt a középpontjában: a tanulási eredmények-alapú oktatásról, a felsőoktatás nemzetköziesedéséről és a hallgatói szolgáltatásokról.

Reméljük, hogy ez a kiadvány elő fogja segíteni a bolognai folyamat jobb megértését és a hallgatók részvételét a reformok megvalósításában, nyomon követésében és finomhangolásában.

A szerzők nevében
KURUCZ KATALIN és DOBOS GÁBOR

ÁTTEKINTÉS

A BOLOGNAI FOLYAMATRÓL

A BOLOGNAI FOLYAMAT CÉLJA, HOGY LÉTREHOZZA AZ EURÓPAI FELSŐOKTATÁSI TÉRSÉGET (*EUROPEAN HIGHER EDUCATION AREA, EHEA*). EGY OLYAN EGÉSZ EURÓPÁRA KITERJEDŐ FELSŐOKTATÁSI EGYÜTTMŰKÖDÉST, AMI ÖSZTÖNZI A HALLGATÓK MOBILITÁSÁT, NEMZETKÖZILEG VERSENYKÉPES ÉS VONZÓ MIND AZ EURÓPAI, MIND PEDIG AZ EURÓPÁN KÍVÜLI DIÁKOK ÉS OKTATÓK SZÁMÁRA. EZT AZ ÁTFOGÓ CÉLT A SOKSZÍNŰ EURÓPAI FELSŐOKTATÁSI RENDSZEREK ÉS INTÉZMÉNYEK ÁTJÁRTHATÓSÁGÁNAK, KOMPATIBILITÁSÁNAK ÉS MINŐSÉGÉNEK NÖVELÉSÉVEL KÍVÁNJA ÖSZTÖNZÖZNI. Jelenleg 47 ország tagja ennek az önkéntes kormányközi együttműködésnek, amelyet bolognai folyamatnak hívunk. Mindegyik ország aláírta és ratifikálta az Európa Tanács Európai Kulturális Egyezményét, ami formális előfeltétele a folyamatban

való részvételnek. És mindegyik ország elkötelezett az EHEA céljaiban és megteremtésében.

A bolognai folyamat formálisan a felsőoktatásért felelős miniszterek találkozássorozatának az eredménye. Ezeken a találkozókön olyan politikai döntések születtek, amelyek elősegítették, hogy 2010-re létrejöhön az Európai Felsőoktatási Térség. A folyamatnak azonban fontos jellemzője (és sikerének titka), hogy a kormányok, felsőoktatási intézmények, hallgatók, oktatók, munkaadók, minőségbiztosítási szervezetek és a felsőoktatásban érintett nemzetközi szervezetek szoros együttműködésére épül. Mégis a következőkben főként a miniszteri találkozókra koncentrálnunk, ám hangsúlyozzuk, hogy az érintettek munkája nélkül a folyamat nem lehetne eredményes.

1998 óta hét miniszteri szintű találkozót szenteltek a bolognai folyamat elindításának és továbbfejlesztésének. Ezeket különböző európai nagyvárosokban tartották, nevezetesen Párizsban (a Sorbonne Egyetemen), Bolognában, Prágában, Berlinben, Bergenben, Londonban, Leuven / Louvain-la-Neuve-ben és Budapesten. A következő találkozó 2012-ben lesz, Bukarestben.

A BOLOGNAI FOLYAMAT FŐBB ÁLLOMÁSAI *Sorbonne-i Nyilatkozat (1998)*

A BOLOGNAI FOLYAMAT KEZDETEI a „Sorbonne-i közös nyilatkozat az Európai Felsőoktatási Rendszer szerkezetének harmonizációjáról” című dokumentum 1998 májusában történt aláírásáig nyúlnak vissza. A dokumentumot négy ország (Egyesült Királyság, Franciaország, Németország és Olaszország) oktatási miniszterei írták alá.

A Sorbonne-i Nyilatkozatban a miniszterek elköteleződtek amellett, hogy:

- javítják a felsőfokú képzések nemzetközi átláthatóságát, és előmozdítják a felsőfokú képesítések (oklevelek) elismerését azáltal, hogy fokozatosan áttérnek egy közös képesítési keretrendszerre és képzési ciklusokra;
- megkönnyítik az európai hallgatók és oktatók mobilitását és az európai munkaerőpiacra történő integrációjukat;
- azonos képzési ciklusokat alakítanak ki az alapképzésben (Bachelor) és az alapképzés utáni képzésekben (mester- és doktori).

Bolognai Nyilatkozat (1999)

A főként a Sorbonne-i Nyilatkozat által inspirált Európai Felsőoktatási Térségről szóló Bolognai Nyilatkozatot 1999 júniusában írta alá 29 ország felsőoktatásért felelős minisztere. Ez a nyilatkozat lett az a legfontosabb dokumentum, amelyet az aláíró országok az európai felsőoktatás modernizációja és reformja általános kereteinek meghatározására felhasználtak; ezért lett a reformfolyamat elnevezése bolognai folyamat.

1999-ben az aláíró országok között ott volt a 15 EU-tagállam, a 3 EHEA ország (Norvégia, Izland és Svájc) és a 11 EU-hoz társult ország (Bulgária, Cseh Köztársaság, Észtország, Magyarország, Lettország, Litvánia, Málta, Lengyelország, Románia, Szlovákia és Szlovénia). A nyilatkozat szövegének elkészítésében részt vettek olyan nemzetközi szervezetek is, mint az Európai Bizottság, az Európa Tanács és az egyetemek, a rektorok és az európai hallgatók szövetségei.

A Bolognai Nyilatkozatban a miniszterek megerősítették szándékukat, hogy:

- a végzettségek könnyen érthető és összehasonlítható rendszerét hozzák létre;
- egy alapvetően a két fő ciklusra épülő képzési rendszert vezetnek be;

- egységes kreditrendszert hoznak létre (mint az ECTS);
- támogatják a hallgatók, oktatók és kutatók mobilitását;
- elősegítik az európai együttműködést a minőségbiztosítás területén;
- elősegítik a felsőoktatás európai dimenziójának kialakítását (a tantervfejlesztés és az intézményközi együttműködések formájában).

A Bolognai Nyilatkozat célul tűzi ki, hogy növelje az európai felsőoktatás nemzetközi versenyképességét, és hangsúlyozza annak szükségességét, hogy ez a rendszer világszerte a figyelem középpontjába kerüljön.

Prágai Nyilatkozat (2001)

2001 májusában a prágai ülést azért hívták össze, hogy értékeljék az addig elért eredményeket, és azonosítsák a főbb prioritásokat, amelyek a következő években előbbre viszik a bolognai folyamatot. Már 33 ország vett részt a konferencián, köztük új tagként Horvátország, Ciprus, Liechtenstein és Törökország. Az oktatási miniszterek döntöttek arról is, hogy létrehozzák a Nemzetközi Bologna Bizottságot (*Bologna Follow Up Groupot*, BFUG), a folyamat állandó fejlesztésének szervezetét. A BFUG tagjai az aláíró országok és az Európai Bizottság képviselői, az elnököt az EU soros elnöke adja. Az Európa Tanács, az Európai Egyetemi Szövetség (EUA), a Felsőoktatási Intézmények Európai Egyesülete (EURASHE) és az Országos Hallgatói Önkormányzatok Európai Szövetsége (ESIB) megfigyelőként vesznek részt a BFUG munkájában.

A Prágai Nyilatkozat a bolognai folyamat három elemére összpontosított:

- az egész életen át tartó tanulás elősegítésére;
- a felsőoktatási intézmények és a hallgatók bevonására;
- valamint az Európai Felsőoktatási Térség vonzerejének növelésére.

Berlini Nyilatkozat (2003)

A berlini konferencia, amelyet 2003 szeptemberében tartottak, fontos állomás volt a bolognai folyamat megvalósításában. Hét új aláíró ország bevonásával (Albánia, Andorra, Bosznia-Hercegovina, Vatikán, Macedónia, Oroszország, Szerbia és Montenegró) már negyven ország vett részt a kormányközi együttműködésben.

A Berlini Nyilatkozattal a bolognai folyamat újabb lendületet kapott azáltal, hogy a következő két évre prioritásokat állapítottak meg. Ezek az alábbiak voltak:

- Az intézményi, nemzeti és európai szintű minőségbiztosítás fejlesztése;
- A kétciklusú rendszer bevezetésének elkezdése;
- A végzettségek és a tanulmányi időszakok elismerése, ideértve az oklevélmelléklet automatikus és ingyenes kibocsátását 2005-től kezdve minden oklevelet szerző hallgató részére;
- Átfogó képesítési keretrendszer kidolgozása az Európai Felsőoktatási Térségre;
- A doktori szint mint harmadik ciklus felvétele a folyamatba;
- Szorosabb kapcsolat ösztönzése az Európai Felsőoktatási Térség és az Európai Kutatási Térség között.

A Berlini Nyilatkozatban a miniszterek megbízták a BFUG-t, hogy készítse részletes jelentést a közvetlen prioritások megvalósításáról, és szervezze meg a helyzetértékelő folyamatot a következő, 2005-ös miniszteri konferencia előtt. Az UNESCO Európai Felsőoktatási Központja (UNESCO-CEPES) tanácsadóként csatlakozott a BFUG munkájához.

Bergeni Nyilatkozat (2005)

2005 májusára a bolognai folyamatban már 45 ország vett részt, miután csatlakozott Örményország, Azerbajdzsán, Grúzia, Moldova és Ukrajna. A felsőoktatásért felelős miniszterek Bergenben a bolognai folyamat középtávú eredményeit vitatták meg. A BFUG erre az alkalomra elkészítette első, a folyamat helyzetértékeléséről szóló beszámolóját. Itt fogadták

el „A minőségbiztosítás európai szabványai és irányelvei az Európai Felsőoktatási Térségben” (*Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG*) című dokumentumot, amely azóta a felsőoktatási minőségbiztosítás alapküldetése lett.

A Felsőoktatási Minőségbiztosítás Európai Hálózata (ENQA), az Oktatási Világszervezet (EI) Pán-Európai Konferenciája és az Európai Gyáriparosok és Munkaadók Szervezeteinek Szövetsége (UNICE) meghívást kaptak, hogy tanácsadóként csatlakozzanak a BFUG-hoz, amely ezentúl minden miniszteri találkozó előtt elkészíti a bolognai folyamat helyzetértékeléséről szóló beszámolóját.

A Bergeni Nyilatkozatban a miniszterek kibővítették a 2007-ig szóló prioritásokat, amelyek most már magukba foglalták az alábbiakat is:

- A bolognai folyamat társadalmi dimenziójának megerősítése, a mobilitás akadályainak leküzdése;
- Az ENQA jelentésben javasoltak szerint a minőségbiztosítás európai szabványainak és irányelveinek megvalósítása;
- Nemzeti képesítési keretrendszerek bevezetése;
- Közös oklevelek kiadása és elismerése;
- Rugalmas tanulási útvonalak lehetőségének megteremtése a felsőoktatásban, beleértve a korábbi tanulmányok elismerését szolgáló eljárások megteremtését.

Londoni Nyilatkozat (2007)

A felsőoktatásért felelős miniszterek a londoni konferencián hívták életre a bolognai folyamat első, jogi személyiséggel bíró szervezetét, az Európai Minőség-

biztosítás Regiszterét (EQAR). Ennek célja, hogy összefogja, és szorosabb együttműködésre ösztönözze az európai szabványok és irányelvek (ESG) alapján működő minőségbiztosítási ügynökségeket.

Londonban további két területen, a szociális és a nemzetközi dimenzióban is előrelépést sürgettek a miniszterek. Megállapodtak, hogy nemzeti stratégiákat és cselekvési terveket alkotnak ezek előmozdítására. A miniszterek döntöttek továbbá Montenegró felvételéről, így 46-ra nőtt a bolognai folyamatban részt vevő országok száma.

A Londoni Nyilatkozat főbb fókuszai:

- Európai Minőségbiztosítás Regiszter (EQAR) létrehozása;
- Az Európai Felsőoktatási Képesítési Keretrendszerhez illeszkedő nemzeti rendszerek létrehozása;
- Jelentés készítése a hallgatói és oktatói mobilitás akadályainak megszüntetéséről szóló nemzeti cselekvési tervekről;
- Nemzeti stratégiák és cselekvési tervek kialakítása a szociális dimenzió területén;
- Az Európai Felsőoktatási Térség nemzetközi vonzerejének növeléséről szóló stratégia megalkotása.

Leuven / Louvain-la-Neuve-i Nyilatkozat (2009)

A Európai Felsőoktatási Térség létrehozásának 2010-es határidejéhez közeledve a miniszterek Leuven / Louvain-la-Neuve-i konferenciáján áttekintették a bolognai folyamat eredményeit, és kijelölték az EHEA előtt álló évtized prioritásait, miközben elismerték, az EHEA kialakítása még közel sem ért véget. A miniszterek az elért eredmények közül kiemelték, hogy könnyebbé vált az európai felsőoktatási rendszerek között átjárni, és egyszerűbbé vált a képesítések (oklevelek) összehasonlítása, főként az ECTS és az oklevélmelléklet elterjedt alkalmazása miatt. Megállapodtak továbbá abban, hogy a bolognai folyamat elnökségét az EU soros elnöke és egy nem uniós tagállam közösen adja.

Leuven / Louvain-la-Neuve-ben a miniszterek a következőkben állapodtak meg:

- Minden ország mérhető célokat tűz ki a felsőoktatási részvétel szélesítése érdekében, különösen az olyan társadalmi csoportokat tekintve, amelyek jelenleg alulreprezentáltak;
- 2020-ig az EHEA-ben a végzett hallgatók legalább 20%-a vegyen részt külföldi tanulmányi mobilitásban vagy szakmai gyakorlaton;
- Az élethosszig tartó tanulás és a foglalkoztathatóság a felsőoktatás fontos küldetése;
- A tantervreformok célja a hallgatóközpontú tanulás előmozdítása legyen.

Budapest-Bécsi Nyilatkozat (2010)

A bolognai folyamat 1999-ben kitűzött céljainak megvalósulásáról, az eredményekről és a folyamat következő évtizedre érvényes irányáról Magyarország és Ausztria közösen rendezett miniszteri tanácskozást.

A miniszterek, amellett, hogy döntöttek Kazahsztán csatlakozásáról a folyamathoz, a részt vevő országok jelentései és egy független hatástanulmány alapján értékelték a bolognai folyamat 10 évét a következő megállapításokat téve:

- A miniszterek üdvözlötték az 1999 óta elért eredményeket, az Európai Felsőoktatási Térség (EHEA) létrejöttét, miközben elismerték, hogy a reformok országanként különböző mértékben valósultak meg.
- Elkötelezték magukat, hogy a felsőoktatási intézményekkel, oktatókkal, hallgatókkal és más érintettekkel szorosan együttműködve befejezik a már megkezdett reformokat a Leuven / Louvain-la-Neuve-i célokkal összhangban.
- Örömmel fogadták a világ más részeinek érdeklődését az egyedülálló folyamat iránt, mely a felsőoktatás regionális, határokon átnyúló együttműködését jelenti, és láthatóbbá tette az európai felsőoktatást a világ térképén. Ebben a szellemben szervezték meg az ún. *Bologna Policy Forum*ot, ahol további 15 ország kísérté figyelemmel, és folytatott szakpolitikai konzultációt a folyamatban részt vevő 47 országgal.

BOLOGNAI FOLYAMAT RÉSZTVEVŐI

Első szakpolitikai szint:
döntéshozatal két- vagy háromévente

A felsőoktatásért felelős miniszterek konferenciája

Nemzetközi Bologna Bizottság (*Bologna Follow up Group, BFUG*)

ELNÖK:

EU-elnökséget adó ország,
Társelnök: nem EU-tag ország
ábécé sorrendben

ALELNÖK:

a következő miniszteri
konferencia rendező országa

Tagországok képviselői + az Európai Bizottság képviselője

Második politikai szint:
előkészíti a miniszteri találkozókát,
a miniszteri konferenciák között
irányítja a bolognai folyamatot,
legalább félévente ülésezik

Konzultatív tagok

BUSINESS-
EUROPE

Európa Tanács

Educational
International
Pan-European
Structure (EI)

European
Association
for Quality
Assurance
in Higher
Education
(ENQA)

European
Students' Union
(ESU)

European
University
Association
(EUA)

European
Association
of Institutions
in Higher
Education
(EURASHE)

European
Centre for
Higher
Education
(UNESCO-
CEPES)

1998

Sorbonne-i Nyilatkozat

- Franciaország, Olaszország, az Egyesült Királyság és Németország
- Hallgatók és oktatók mobilitásának elősegítése

1999

Bolognai Nyilatkozat

- 29 ország írja alá a Sorbonne-i Nyilatkozat kibővítését
- Ettől kezdve beszélhetünk bolognai folyamatról.

2000

2001

Prága

- Újabb 4 ország csatlakozik / 33 aláíró ország
- A hallgatók részvételének elősegítése
- Szociális dimenzió: esélyegyenlőség biztosítása

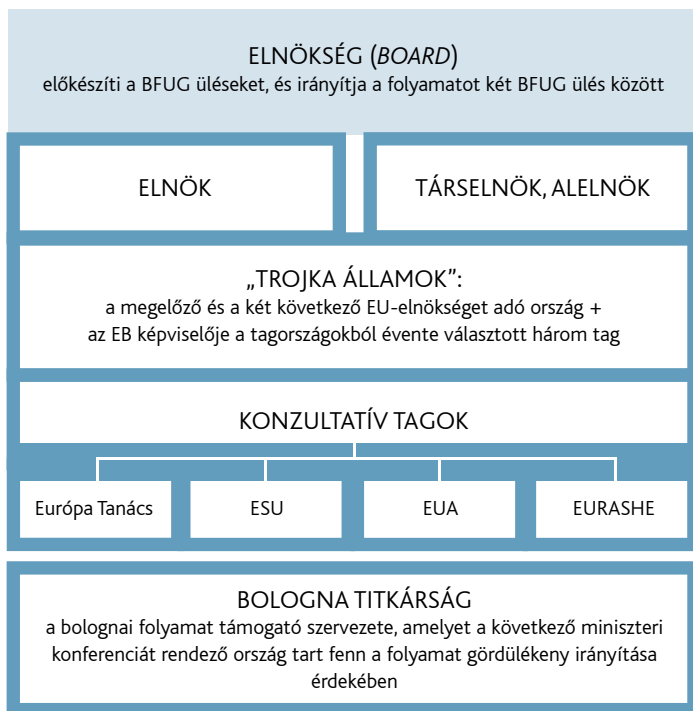
2002

2003

Berlin

- Összesen 40 csatlakozott ország
- Oklevélmelléklet bevezetése

2004

TAGORSZÁGOK

Albánia | Andorra | Örményország | Ausztria | Azerbajdzsán | Németország | Görögország | Szentszék | Magyarország | Izland | Lengyelország | Portugália | Románia | Oroszország | Szerbia | Belgium | Bosznia-Hercegovina | Bulgária | Horvátország | Ciprus | Csehország | Dánia | Észtország | Finnország | Franciaország | Grúzia | Írország | Olaszország | Lettország | Liechtenstein | Litvánia | Luxemburg | Málta | Moldova | Montenegró | Hollandia | Norvégia | Szlovákia | Szlovénia | Spanyolország | Svédország | Svájc | Macedónia | Törökország | Ukrajna | Egyesült Királyság | Kazahsztán

2005

Bergen

- Összesen 45 csatlakozott ország
- A szociális dimenzió erősítése
- Rugalmas tanulási útvonalak a felsőoktatásban

2006

2007

London

- Ösztöndíjak, diákhitelk hordozhatósága

2008

2009

Leuven

2010

- Már nem bolognai folyamatról, hanem Európai Felsőoktatási Térségről beszélünk.
- Csatlakozik Kazahsztán

2011

MIRŐI SZÓLNAK A REFORMOK?

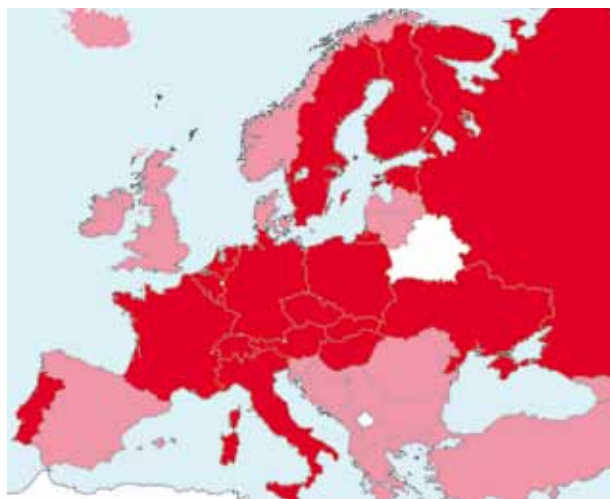
Könnyen érthető és összehasonlítható diplomák: a háromciklusú képzés képesítési keretrendszere

A bolognai folyamat feltehetően a felsőoktatás szerkezeti reformjáról híres leginkább. A több képzési ciklusból álló felsőoktatás megteremtésének célja, hogy a korábban túl szerteágazó európai felsőoktatási struktúrákat egy, a nemzetközi rendszerhez igazodó szerkezetté formálja. A három fő cikusból (alap-, mester- és doktori képzés) álló Európai Felsőoktatási Térség Képesítési Keretrendszerét 2005-ben fogadták el a miniszterek, és megállapodtak, hogy a nemzeti képesítési keretrendszereknek ezzel kompatibilisnek kell lenniük.

A képesítési keretrendszerek leírják egy ország oktatási rendszerét, és azt, hogy az abban megszerezhető végzettségek hogyan kapcsolódnak egymáshoz. Tartalmazzák, hogy a tanulónak az adott képesítés birtokában mit kell tudnia, mit kell megértenie, és mire lehet képes. Ezen túlmenően leírják azt is, hogy egy képesítés milyen további képesítések megszerzésére jogosítja fel a birtokosát. A nemzeti képesítési keretrendszereknek meg kell határozniuk, hogy az adott nemzeti képesítés/végzettség az átfogó Európai Felsőoktatási Térség Képesítési Keretrendszerében minek felel meg.

A fentieknek megfelelően az EHEA-ban az alapképzés (*bachelor*) legalább 180 ECTS-nyi felsőoktatási tanulmányokat jelent, jellemezően 180–240 ECTS kredit között mozog. Az alapfokú oklevél birtokában a hallgató mesterképzésen (90–120 ECTS kredit) folytathatja tanulmányait, bár az alapfokú diplomának az európai munkaerőpiacon is alkalmazhatónak kell lennie. Az országok jelenleg a három ciklus képesítései megszerzése során elsajátítandó tanulási eredményeket határozzák meg. „A tanulási eredmények olyan állítások, amelyek arról szólnak, hogy a hallgatóknak mit kell tudniuk, mit kell átlátniuk és/vagy mit kell tudniuk elvégezni egy sikeres tanulási szakasz teljesítése után” (Kennedy, 2007). Ez a munka talán a legjelentősebb alkotóeleme a hallgatóközpontú tanulás és oktatás megteremtésének.

A jellemzően 3-4 éves doktori képzést 2003-ban integrálták a bolognai folyamatba, így az EHEA Képesítési Keretrendszerébe is. A miniszterek megállapodtak, hogy a doktori képzés lényege az eredeti kutatáson keresztül történő tudomány fejlesztése kell, hogy legyen. A doktori képzéseknek az interdiszciplinaritást és a munkaerőpiacon is alkalmazható képességek átadását kell népszerűsíteniük. A doktori képzésben részt vevőket hallgatóként és kutatóként is el kell ismerni annak érdekében, hogy növeljék az EHEA-ban a kutatói pályát választók számát.

A háromciklusú képzési szerkezet
1999-ben és 2009-ben
(Forrás: Eurydice)

Háromciklusú képzési szerkezet
bevezetése 1999 után

Háromciklusú képzési szerkezet
bevezetése 1999-ben

Nem háromciklusú a képzési szerkezet

KÖZÖS KÉPZÉSEK, KÖZÖS DIPLOMÁK

A bolognai folyamat kitaposta az ösvényt az olyan innovatív együttműködési formáknak, amelyek határokon átnyúló képzési programokat nyújtanak. Az ilyen közös képzések során a hallgatók több felsőoktatási intézményben folytatják tanulmányaikat, amelynek sikeres elvégzésével egyetlen, közös diplomát (*joint degree*) kapnak a képzésben részt vevő intézmény mindegyikétől. (Kevésbé előrehaladott formája a kettős és többes

oklevél (*double, multiple degree*), amikor ugyan a képzésben részt vevő intézmények mindegyike kiállítja a diplomát, ám nem egyet, hanem kettőt vagy többet.)

A közös képzések jellemzői, hogy tantervét több intézmény közösen fejleszti ki; a hallgatóik a képzés során jelentős tanulmányi időt töltenek a partnerintézményekben. A közös program hallgatóinak tanulmányait és vizsgáit a képzésben részt vevő intézmények teljes mértékben és automatikusan elfogadják. Az intézmények oktatói pedig a közösen kifejlesztett tantervnek megfelelően tanítanak, részt vesznek a közös felvételi és vizsgáztatási testületekben és eljárásokban, valamint maguk is mozognak az intézmények között. A közös képzés sikeres abszolválásával a hallgatók olyan közös diplomát kapnak, amelyet minden részt vevő intézmény országában elismernek.

A közös képzésekről és a hozzájuk kapcsolódó ösztöndíjakról bővebb információ az Erasmus Mundus programnál található.

MOBILITÁS

„Az oktatók, a hallgatók és a diplomások mobilitása a bolognai folyamat egyik központi eleme, amely megteremti a fejlődés lehetőségét az egyén számára, fejleszti az egyének és az intézmények közötti nemzetközi együttműködést, javítja a felsőoktatás és a kutatás minőségét és a felsőoktatás európai dimenziójának egyik lényege.”

Londoni Nyilatkozat, 2007

Az EHEA megteremtésének egyik legfőbb indoka a mobilitás ösztönzése, ezen a területen jelentős előrelépés történt a bolognai folyamat elindulása óta, elsősorban az Európai Unió Erasmus programjának köszönhetően. Az Európán belüli és nemzetközi hallgatói és oktatói mobilitás (ismét) az európai felsőoktatási kultúra része lett. A mobilitás akadályainak leküzdésére, mint a vízum, tartózkodási és munkavállalási engedélyek igénylése, valamint a pénzügyi ösztönzők (hordozható hallgatói ösztöndíjak és hitelek, társadalom- és nyugdíjbiztosítási megállapodások), 1998 óta központi szerepet játszik a bolognai folyamatban.

Európában több mint 5600 felsőoktatási intézmény működik, mindegyikük sokszínű képzési programokat kínál mind a hazai, mind pedig a nemzetközi hallgatók számára.

A mobilitásról, az elérhető mobilitási programokról bővebb információ a *Mozgásban az ifjúság* résznél található.

KÉPESÍTÉSEK (DIPLOMÁK) ELISMERÉSE

Az elismerés célja, hogy a képesítésünket (diplománkat) egy másik országban vagy oktatási rendszerben teljes értékűen használhassuk. Az EHEA minden tagállamában működik egy nemzeti információs központ (ENIC/NARIC központ), ahol a hallgatók, oktatók, munkaadók és mások tájékozódhatnak az elismerésről, annak módjáról és folyamatáról.

Az elismerés egyik alapvető dokumentuma az Európa Tanács / UNESCO Egyezménye a felsőoktatási képesítések elismeréséről az Európai Régióban (röviden Lisszaboni Elismerési Egyezmény). Az elismerést segítő legfontosabb, ún. a bolognai folyamatot elősegítő eszközök az Európai Kreditátviteli és -akkumulációs Rendszer (ECTS), valamint az oklevélmelléklet. A tanulási eredményekre épülő ECTS azon túl, hogy segíti a külföldön elvégzett tanulmányok (kurzusok) elismerését, segíti a képzések átlagos hallgatói munkaterhelésének elosztását. Az oklevélmelléklet pedig egyszerűen értelmezhető információt nyújt a felsőoktatásban szerzett képesítésekről, oklevelekről, és az adott ország felsőoktatási rendszeréről. A Bologna eszközökről bővebb információ található a kreditrendszer és az oklevélmellékletet taglaló fejezetben.

MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS

A felsőoktatásban a minőségbiztosítás kifejezést használjuk az összes olyan szakpolitikára, ellenőrző folyamatokra és intézkedésekre, amelyeket arra terveztek, hogy biztosítsák a képzési programok (szakok), így a kibocsátott diplomák megfelelését a meghatározott oktatási és infrastrukturális szabványoknak. A minőségbiztosítás minden érintett bevonásával történik, célja, hogy garantálja és továbbfejlessze a felsőoktatás minőségét.

A 2005-ben elfogadott „A minőségbiztosítás európai szabványai és irányelvei az Európai Felsőoktatási Térségben” (*Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, ESG*) az európai minőségbiztosítás alapidokumentuma a felsőoktatásban. Közös elfogadott alapelveket tartalmaz a minőségbiztosításról az egyetemek, főiskolák, valamint a minőségbiztosítási ügynökségek számára.

Az ESG alapján működő ügynökségeket tartalmazó Európai Minőségbiztosítás Regiszter (EQAR) 2008-ban alakult meg, célja, hogy növelje a minőségbiztosítás átláthatóságát, megbízhatóságát, és ezen keresztül a felsőoktatásba vetett bizalmat.

A minőségbiztosításról bővebb információ található a *Hallgatók és a minőségbiztosítás* fejezetben.

SZOCIÁLIS DIMENZIÓ ÉS ESÉLYEGYENLŐSÉG

„A felsőoktatásnak határozott szerepet kell játszania a társadalmi kohézió elősegítésében, az egyenlőtlenségek csökkentésében, valamint a társadalom tudásszintjének, készségeinek és kompetenciáinak növelésében. (...) Egyetértünk azzal a társadalmi törekvéssel, hogy a felsőoktatásba belépő, abban részt vevő és képzést szerző hallgatóság összetételének valamennyi szinten tükröznie kell népességeink sokszínűségét. Ennek megfelelően folytatjuk erőfeszítéseinket a megfelelő hallgatói szolgáltatások nyújtására, a felsőoktatásba való bejutáshoz és az azon belül szükséges rugalmasabb képzési útvonalak megteremtésére, valamint a részvétel valamennyi szinten való kiszélesítésére az esélyegyenlőség alapján.”

Londoni Nyilatkozat, 2007

Az EHEA célja, hogy egyenlő esélyeket biztosítson a felsőoktatásban tanulók számára, növelje a társadalmi kohéziót, és támogassa az egyént, hogy személyes fejlődésükön keresztül hozzájáruljanak a fenntartható és demokratikus, tudásalapú társadalom kialakításához.

FOGLALKOZTATHATÓSÁG

A bolognai folyamatban a foglalkoztathatóság azt a készséget jelenti, amely képessé teszi arra az egyént, hogy friss diplomásként belépjen a munkaerőpiacra, később megtartsa az állását, vagy szükség esetén munkahelyet tudjon váltani, tehát, hogy helytálljon a munkaerőpiacon. A foglalkoztathatóság a kezdetek óta legfőbb célkitűzése a bolognai folyamatnak, hiszen minden képzési ciklusban megszerezhető végzettségnek a munkaerőpiacon értelmezhető képesítést kell nyújtania.

ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULÁS

Az élethosszig tartó tanulás 2001 óta kitüntetett szerephez jutott a bolognai folyamatban, beépült az EHEA célkitűzéseibe, és az alábbi törekvések kapcsolódnak hozzá:

- az előzetes tanulás elismerése, legyen szó akár formális (iskolai) vagy nem-formális (iskolán kívüli, többnyire szervezett, pl. felnőttképzés, szakkörök stb.) tanulásról;
- rugalmas, hallgatóközpontú szolgáltatások kialakítása;
- rugalmas tanulási utak kifejlesztése például annak érdekében, hogy a hallgatók munkájuk mellett tudjanak tanulni;
- a felsőoktatáshoz való hozzáférés szélesítése.

A nemzeti képesítési keretrendszerek kialakítás szintén az élethosszig tartó tanulás elősegítését szolgálja.

AZ EHEA A NEMZETKÖZI TÉRBEN

Az EHEA kialakítása növekvő érdeklődést váltott ki a világ más országai, régiói részéről: szakpolitikai párbeszédet indított el Európa és nemzetközi partnerei között. 2007-ben ezért egy olyan európai, nemzeti és intézményi szintű stratégiaalkotás indult el, amely a következő célkitűzéseket fogalmazta meg:

- javítani kell az információszolgáltatást az EHEA-ról;
- népszerűsíteni kell az európai felsőoktatást, hogy növekedjen a térség vonzereje és versenyképessége;
- fokozni kell a szakpolitikai párbeszédet a világ többi régiójával;
- erősíteni kell a partneri együttműködések;
- tovább kell fejleszteni a képesítések kölcsönös elismerését.

BOLOGNAI FOLYAMATOT ELŐSEGÍTŐ ESZKÖZÖK: kreditrendszer és oklevélmelléklet

DERÉNYI ANDRÁS ÉS BÓKAY ANTAL

A KREDITRENDSZER ÉS A TANULÁSI PÁLYA TERVEZÉSE

A kreditrendszerű felsőoktatás gondolata, a modern felsőoktatás alapvető elve, mintegy száz évvel ezelőtt az USA egyetemerein született meg, célja egy olyan felsőoktatás-szervezési forma kialakítása, amely rugalmassá, átláthatóvá és nyilvántarthatóvá teszi a képzési folyamatot. Az európai felsőoktatás meghatározó reformeszméjévé a XX. század utolsó harmadában vált, mozgatórugója kiemelten a képzések, képzési szintek és intézmények közötti hallgatói mobilitás kiterjedése, támogatása volt.

A kreditrendszer átfogóbb funkciója az, hogy a tömegesedő felsőoktatásban sokféle tanulási utat, sokféle társadalmi tudásfunkciót kielégítő lehetőséget nyisson meg, rugalmas kapcsolatot tegyen lehetővé a munka és a felsőoktatás világa között, és lehetővé tegye az egyéni tanulási igények, érdekek érvényesülését, elősegítse az egyéni tanulási pálya megtervezését, bejárását. Ebben a szerepében a kreditrendszer egyike a sokféle tanulás-támogató eszköznek, mint például a képesítési keretrendszerek, a kompetenciákban megfogalmazott tanulási eredmények és az ezeken alapuló korszerű programfejlesztési és értékelési eljárások, a tanulási tanácsadó szolgáltatások, a nem formális és informális tanulás elismerése/validációja, az oktatási-képzési rendszerek összehasonlító adatbázisa (pl.: a Ploteusz), a tanulás elért eredményeit gyűjtő Europass és részdokumentumai, a szakképzésben, a közoktatásban és a szakmai továbbképzési rendszerekben (azaz az egész életen át tartó tanulás során) is megjelenő kreditrendszerek stb. Ezeknek az eszközöknek és eljárásoknak az alkalmazása, használatba vétele jelentősen átalakítja a képzésekről és a képesítésekről való gondolkodást, javítja a tanulás lehetőségeit és körülményeit.

A jelenkori felsőoktatásban a kredit és a kreditrendszer az az átfogó, formális mérő és szervező eszköz, amely a gazdaságban leginkább a pénzhez hasonlít: a kredit is akkumulálódik, tőkévé, diplomává válik, a tanulási befektetésnek formát ad, egyfajta absztrakt szervező technikaként működik. A kreditrendszerre épülő felsőoktatás a képzettséget, a képzést nem zárt és összekapcsolhatatlan intézményi, oktatói és nemzeti egységekben, nem meghatározott tanulási életszakaszra korlátozva építi, szervezi, hanem a társadalmassodott, globális tudásszerzés és közvetítés élethosszig tartó nyitott folyamatoként képezi le. Kreditrendszer nélkül ma már nem lehetséges korszerű felsőoktatás.

A KREDITRENDSZER EURÓPAI HÁTTERE: AZ ECTS

Európában az EHEA megteremtését célul tűző Bolognai Nyilatkozat kapcsán vált a kreditrendszer elterjesztése hivatalos céllá és eszközzé. Az Erasmus mobilitási program 1987-es indítása után világossá vált, hogy a hallgatói mobilitás nem lehet eredményes egy egységes elismerési rendszer létrehozása nélkül. Ezt a háttérteremtette meg az 1995-ben újtára bocsátott *European Credit Transfer System* (ECTS), amely a mobilitás támogatásán túl az egész európai felsőoktatási megújulás egyik kulcselemévé vált, és amelyet 2002-es zürichi találkozójukon az európai felsőoktatási intézményeket képviselő szövetségek, szervezetek is elfogadtak.

A kreditalapú oktatásszervezés jelentősége abban áll, hogy egységesíti, rugalmasan szervezi a felsőoktatási munkafolyamat terét és idejét. A felsőoktatási tér szempontjából lehetővé teszi az intézmények közötti és országok közötti mobilitást, a másutt tanultak elismerését, a felsőoktatási idő szervezése szempontjából pedig lehetővé teszi a tanulási folyamat rugalmas, egyénhez igazítható alakítását, illetve mindkét nagy területen átfogó mérési, nyilvántartási és értékelési alapot biztosít.

Az európai egyetemek kooperációjában az ECTS az első jelentős lépés volt az átláthatóság (a tanulmányok összehasonlíthatósága) és az elismerés (a tanulmányok eltérő intézményben történő elfogadása) nemzetközi szintű megteremtésében. Az ECTS ezért a bolognai folyamat egyik legfontosabb sarokkövének tekinthető: egy diák- és tanulóorientált rendszer a kreditgyűjtés (akkumuláció) és a kreditátvitel (transzfer) szervezésére. Megjegyzendő, hogy korábban a kredittranszfer, azaz a kreditek képzések és intézmények közötti átvitele volt az ECTS fő iránya, ma viszont ugyanennyire fontos és még gyakrabban használt a kreditakkumuláció, azaz a diplomával elismert, bizonyos mennyiségű és szakmai tartalmú kredit teljesítését, összegyűjtését megkívánó programtervezés és tanulásszervezés.

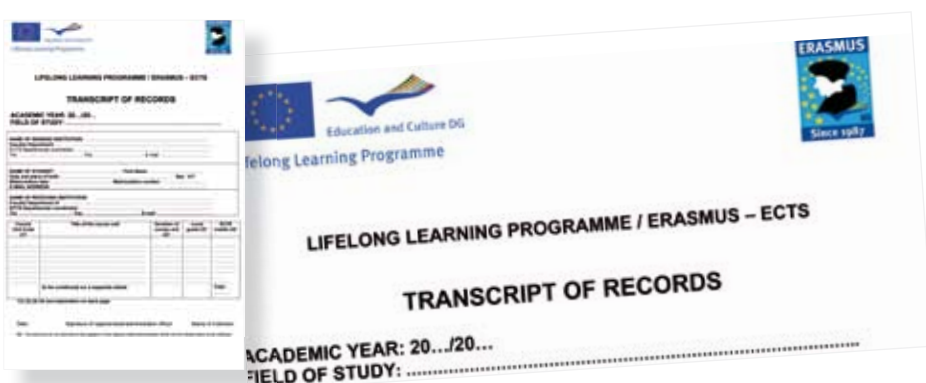
A kreditrendszer alapeleme a kredit, amely hallgatói munkamennyiséget jelöl meg a tanulásra fordított időben meghatározva. A munkamennyiségbe (tanulásra fordított időbe) beletartozik a tanteremben töltött idő éppúgy, mint a felkészülésre fordított idő, e két időkomponens alapján határozható meg az adott tanulmányi egység kreditértéke. A „hallgatói munkamennyiség” fogalmában már bennfoglalt, illetve egyre jobban beleértődik (és a közösségi programok, elvárások szerint rövidesen általánossá válik), hogy a kredit egy bizonyos hallgatói tanulási eredmény (*learning outcome*) elérését jelenti, azaz a megszerzett tudás és képesség kimeneti eredményeivel jellemezhető.

Az ECTS kreditátvitelt támogató funkciója három fő komponensre épül:

1. A képzőintézményről, a tanulás körülményeiről, illetve a képzés tartalmáról összehasonlítást lehetővé tevő részletes tájékoztatásra (ez a „Tanulmányi tájékoztató csomag”, az ún. *Information Package*, illetve *Course Catalogue*). A mobilitás során elérhető kurzusokat is felsoroló információs csomagot elvileg minden felsőoktatási intézménynek össze kell állítania, ha a nemzetközi mobilitásban részt kíván venni, és könnyen elérhető módon (pl. weblapján) nyilvánossá kell tennie angol nyelven.
2. A képzések egymáshoz való viszonyításának biztosítására (ez a „Tanulmányi megállapodás”, *Learning Agreement*), amely egy adott intézmény és hallgató szemszögéből meghatározza, és a résztvevők aláírásával garantálja a másik intézményben érvényesen elvégezhető kurzusokat/tanulmányi egységeket, az azokért megszerezhető krediteket és azok beszámítási mértékét.

3. Az elért tanulási eredmények regisztrálására, amelyre a tanulmányi „Eredményközlő-lap” (*Transcript of Records*) szolgál. A mobilitási időszak végén a fogadó intézmény ezen a lapon rögzíti a hallgató tanulmányi teljesítményét, az anyaintézmény pedig ennek alapján ismeri el az elvégzett tanulmányokat, és számítja be a megszerzett krediteket.

Ezeknek a komponenseknek az ECTS Felhasználói Kézikönyv (*ECTS Users' Guide*) útmutatásait követő betartásáról a felsőoktatási intézmények rektorai nyilatkoznak. A nyilatkozat előfeltétele az Erasmus Intézményi Irányító (*Erasmus University Charter*) elnyerésének, amely nélkül az intézmények nem vehetnek részt az európai mobilitási programokban.

A kreditátvitel és -elismerés intézményi jó gyakorlatának elismerésére és továbbfejlesztésének ösztönzésére hozta létre az Európai Bizottság az ECTS Díjat (*ECTS Label*), amelyet pályázati alapon a Felhasználói Kézikönyv útmutatásait megfelelően betartó intézmények nyerhetnek el és viselhetnek.

A KREDITRENDSZER BEVEZETÉSE MAGYARORSZÁGON

Bár a rendszerváltást követő években több magyar felsőoktatási intézmény is kísérletezni kezdett különböző kreditrendszerek bevezetésével, a Magyar Országgyűlés 1995-ben a felsőoktatás fejlesztésének irányelveiről hozott határozata jelezte először a kreditrendszer általános kialakításának és bevezetésének igényét. Ennek

részletes kidolgozására 1996-ban egy, a Tempus Közalapítvány által vezetett kísérleti program is indult, és a Világbank finanszírozásában is kiterjedt tervező munka folyt. Ezek háttérével született meg a Kormány 90/1998. (V.8.) számú rendelete a felsőoktatási tanulmányi pontrendszer (kreditrendszer) bevezetéséről és az intézményi tanulmányi pontrendszerek egységes nyilvántartásáról. A kreditrendszer bevezetése vegyes fogadtatásra talált, és lassan haladt. A Kormány ezért 2000 végén – némiképp átalakított formában – újra kiadta a kreditrendszer bevezetéséről szóló 200/2000. (XI. 29.) számú rendeletét, mely végleges formában, pontos határidők mentén rögzítette az átfogó bevezetés feladatát. Utóbb a rendelet egyes bekezdéseit a 2005. évi CXXXIX. sz. felsőoktatási törvénybe is átemelték, további bekezdéseit pedig a törvény végrehajtásáról szóló 79/2006. sz. kormányrendelet tartalmazza.

Mindegyik jogszabály (így a magyar felsőoktatásban 2002–2003-tól működő egységes kreditrendszer) teljes mértékben az ECTS elveinek alkalmazását írja elő, azaz mérési alapnak a hallgatói tanulás mennyiségét veszi figyelembe órában meghatározva (1 kredit = 30 tanulásra fordított óra). Meglehetősen részletesen szabályozza az intézményi kreditrendszer létrehozásának szabályait (az előtanulmányi rendet, a kreditakkumuláció szabályait, a mintatanterv szükségességét és a megszerzett kreditek értékelésének módját). A kreditrendszer kialakításának és fejlesztésének feladatával tanácsadó, szakmai fejlesztő és koordináló szereppel Országos Kredittanács jött létre, amely az Országos Kredittanács Irodájának háttérével a vonatkozó szakmai anyagok, koncepciók kidolgozását, országos kredit fórumok szervezését végzi, és egy, a témával foglalkozó weblapot működtet (<http://www.kreditlap.hu>), amelyen sok hasznos szakmai és jogi anyag mellett elérhető egy „Kreditdoktor” elnevezésű tanácsadó szolgáltatás is.

A kreditrendszer újdonságként érte a hazai felsőoktatási intézmények egy jelentős részét, és ez olyan oktatási és szervezési szemléletváltást igényel, amely csak lassan nyer teret. Emiatt sok ponton még döccenőkkel működik a kreditrendszer, a tanulmányi osztályok még sokszor találkoznak olyan egyéni hallgatói esetekkel, kérésekkel, amilyenekkel korábban még nem, amelyek egyedi elbírálást igényelnek, vagy esetleg a tanulmányi szabályzat kiegészítését, módosítását teszik szükségessé. Egyszóval a rendszer beüzemelése még folyamatban van. Különösen sok nehézség tapasztalható a kreditátvitel és -beszámítás terén. A hallgatóknak ezért érdemes alaposan tájékozódniuk az egyetem, főiskola tanulmányi és vizsgaszabályzatáról és a kreditátvitel intézményi gyakorlatáról.

A kreditgyűjtés (akkumuláció)

A kreditrendszerű tanulásszervezésben a hallgató még gólyakorában, a beiratkozáskor megismerheti a diploma megszerzéséhez szükséges tanulmányi előírásokat, feltételeket, és ezek figyelembevételével maga döntheti el, hogy egy-egy szemeszterben milyen tantárgyakat vesz fel, milyen mennyiségben. Egyes tárgyakat későbbre halaszthat, más tárgyakat előbbre hozhat, dönthet úgy, hogy sokkal több tanulmányi munkát vállal, mint az átlag, de dönthet úgy is, hogy kevesebbet. Azaz a kreditrendszer keretei között egy hallgató rugalmasan, egyéni szempontjai szerint alakíthatja saját tanulását – természetesen az adott képzési program szakmai sajátosságai által meghatározott korlátok között. A megfelelően végzett tanulmányi munkáért, az elért tanulási eredményért (amelyet vizsgával, zárthelyi dolgozatokkal, egyéb módokon lehet bizonyítani) a hallgató kreditet kap. A diploma megszerzéséhez meghatározott számú kredit összegyűjtése szükséges. Általában egy átlagos tanulmányi leterheltséggel járó félév során 30 kreditet lehet összegyűjteni, a diplo-

mához pedig annyiszor 30 kreditet kell összegyűjteni, ahány félévet tartalmaz a tanterv. Tehát egy 6 féléves (3 éves) szakon a diplomához 180 kreditet kell összegyűjteni (akkumulálni), egy 10 féléves (5 éves) szakon pedig 300 kreditet.

Az egyetemek, főiskolák minden szakra kidolgoztak egy mintatantervet, amely egy átlagos hallgató, átlagos ütemű előrehaladását figyelembe véve „javasol” egy tanulmányi útvonalat. Ezt követve garantált, hogy a rendelkezésre álló idő alatt össze lehet gyűjteni a diplomához szükséges krediteket. A tanszékeken is rendelkezésére áll olyan konzulens oktató, aki tanácsot nyújt a megfelelő tantárgyak megfelelő sorrendben történő felvételéhez, és segít a jó döntésben, ha a hallgató el kíván térni a mintatantervtől.

Az első egy-két évben a hallgatók hajlamosak inkább lassítani a kreditgyűjtésben, ami a végén kapcsolódással, túlterheltséggel, az ösztöndíjjal, állami támogatással járó félévek „felélésével” fenyeget. Ennek a kockázatnak az elkerülése érdekében sok intézmény előír egy alsó korlátot az első vagy a második év végéig gyűjtendő kreditekre (általában legalább 60 kredit akkumulálását várják el a második év végére, ami az átlagos tanulmányi munka fele). Aki ezt nem tudja teljesíteni, azt elbocsátják. Aki viszont teljesíti, az a következő évekre általában még nagyobb szabadságot nyer, hogy érdeklődésének inkább megfelelő tárgyakat tanuljon. Ezáltal a kreditrendszer azt is támogatja, hogy a hallgatók azt tudják tanulni, amihez kedvük, érdeklődésük, életpálya-elképzelésük inkább vonzza őket.

A kreditátvitel és -elismerés

A kreditátviteli eljárás az általánosabb tudás-elismerési és beszámítási eljárás egy specifikus esetét képezi: a formális felsőfokú tanulás során elért tanulási eredmény (tudás, képesség, további kompetenciák) elismerése és beszámítása egy másik felsőoktatási intézményben zajló formális tanulási folyamatban a képesség (fokozat) megszerzése érdekében. Az elismeréssel kapcsolatos általános felfogásnak megfelelően itt is az a cél, hogy ne vesszenek el a tanuló/hallgató korábban, máshol elért tanulási eredményei, hanem – ha azok megfelelnek a követelményeknek – elismerhetők és beszámíthatók legyenek. Az elismerés és beszámítás nem attól az intézménytől, attól a tanártól függ, ahol, akitől a hallgató korábban tanult, hanem kizárólag azon múlik, hogy a tanuló/hallgató által elért és kredittel elismert tanulási eredmény megfelel-e az aktuális képzési programban előírt tanulási követelményeknek. A kreditátvitel során a felsőoktatási intézmények különböző dokumentumokból (pl. tantárgyi annotációkból, tematikákból) igyekeznek meggyőződni a követelmények megfelelőségéről. Ahol a képzési programot és az egyes tantárgyakat tanulási eredmények formájában írták le, elegendő ezeket egybevetni. Az európai közösségi mobilitási programokban az ECTS kreditátviteli szabályai szerint még a kiutazást megelőzően meg kell állapodni a hallgatónak, a küldő és a fogadó intézménynek a hallgató tervezett tanulmányairól és azok sikeres teljesítése esetén elismerésükről, a kreditek beszámításáról. Ez a megállapodás garanciát nyújt a hallgatónak arra, hogy vendégtanulmányai nem vesznek kárba, a diplomához vezető úton tanulását hasznosítani tudja. A gyakorlatban ugyanakkor számos eljárási, technikai probléma és szemléleti ellenállás tapasztalható a máshol végzett tanulmányok elismerésével kapcsolatban. (Bővebb információért lsd. az Országos Kredittanács ajánlását a kreditelismerés folyamatára.)

Az oklevélmelléklet

Az oklevélmelléklet olyan biztonsági okmányként kezelt közokirat, amelyet a felsőoktatási intézmény az oklevél mellé állít ki. A dokumentum részletes tájékoztatást nyújt az oklevél tulajdonosának végzettségéről és szakképzettségéről, a tanult tantárgyakról, a megszerzett kreditekről, az elért tanulmányi eredményekről, a külföldi tanulmányokról, a diplomát kiállító felsőoktatási intézményről, a magyar felsőoktatás rendszeréről, tehát mindarról, amely fontos információ lehet a munkavállalás és a továbbtanulás szempontjából, de ami az oklevélből nem derül ki. Az oklevélmelléklet szerkezete egész Európában azonos, így annak használói a kiadástól intézmény országától függetlenül ismerik a dokumentumot.

Az oklevélmelléklet az Europass dokumentumcsalád tagja. Célja, hogy a felsőoktatásban szerzett képe-
sítést igazoló oklevél mellékleteként részletes és tárgyyszerű információt adjon az oklevél tulajdonosa által folytatott és sikeresen befejezett tanulmányok jellegéről, szintjéről, tartalmáról, és ezáltal segítséget nyújtson a képesítések átláthatóságához és megalapozott elismeréséhez itthon és külföldön egyaránt. Az oklevélmellékletnek – önmagában – nincs jogi hatálya, nincs jogi értéke, hanem elsősorban információs értéke van. Az oklevélmellékletet magyar és angol nyelven adják ki az intézmények a hallgatóknak az oklevéllel egyidejűleg, és az első kiadás mindkét esetben ingyenes.

OKLEVÉL-
MELLÉKLET
DIPLOMA-
SUPPLEMENT

OKLEVÉL-
MELLÉKLET
DIPLOMA-
SUPPLEMENT

A KREDITRENDSZEREK FEJLŐDÉSÉNEK TENDENCIÁI

A tanulás szerepének át- és felértékelődésével, az egész életen át tartó tanulás jelentőségének növekedésével egyre intenzívebbé válik a nemzetközileg egyeztetett tanulástámogató eszközök, eljárások, adatbázisok fejlesztése és bevezetése. A kreditrendszer egyike ezeknek, és folyamatosan fejlődik. Az utóbbi években az európai szinten nemcsak az ECTS terjedt el, hanem létrejött a szakképzés számára kialakított nemzetközi kreditrendszer (az ECVET) és számos szakmai továbbképzési kreditrendszer. Érzékelhető ezek egymáshoz való közeledése, így jó eséllyel hamarosan egységes keretbe foglalt európai kreditrendszer fog működni az oktatás és képzés teljes vertikumában a közoktatástól a felnőttképzésekig.

A kreditek meghatározó kifejező egységeivé váltak a tanulásnak, így alkalmasnak bizonyulnak arra, hogy más támogató, szervező eszközök is alkalmazzák. A képesítések reformja, a képesítési keretrendszerek létrehozása során szintén támaszkodnak a kreditekre. Ezek között az utóbbi néhány évben nagy figyelem irányult a tanulási eredmények alkalmazására, illetve átfogó képesítési keretrendszerek létrehozására.

A tanulási eredmény egy olyan új kifejezőmód, amely nem oktatási tartalmakban, tantervi egységekben, hanem a tanuló/hallgató által elérendő eredményekben, azon belül pedig tudásban, képességekben, és más kompetenciákban fejezi ki és rögzíti a képesítés (fokozat, végzettség, szakképzettség) megszerzéséhez elérendő eredményeket. Ez lehetőséget ad arra, hogy a tanulási folyamat megcélzott végeredménye felől kiindulva kerüljön sor a képzési programok megtervezésére, kialakítására, a tanulás és a tanítás megszervezésére, a tanulási teljesítmény értékelésére. Ez a tanuló egyének / hallgatók számára a jelenleg szokásban lévőnél sokkal érthetőbben mutatja be a tantárgyak, képzési programelemek célját, a tanulással elérendő eredményeket. Ezen túlmenően jóval nagyobb esélyt nyújt a gazdaság és társadalom szereplői számára, hogy az oktatás szereplői számára is érthetően fogalmazhassák meg igényeiket az oktatás és tanulás eredményei iránt. A tanulási eredmények alkalmazása teszi lehetővé képesítési keretrendszerek bevezetését, amelyek az egyes oktatási alszektorokban, sőt azokon kívül kiadott képesítések egységes szemléletű rendszerbe szervezését jelenti. Ezáltal a képesítések egymáshoz való viszonya válik világossá és érthetővé. Ez a tanulási célok pontosabb megfogalmazását, a tanulási útvonalak jobb megtervezését segíti elő.

A tanulás szerepének előtérbe kerüléséhez, felértékelődéshez vezető szemléletváltás egy másik következményeként egyre inkább visszaszorul az a nézet, amely a tanulás forrásai és útvonalai szerint tett különbséget a tanulói/hallgatói eredmények és (további) tanulási lehetőségek között. Így a formális (iskolai) tanulás mellett az ún. nem formális (iskolán kívüli, többnyire szervezett, pl. felnőttképzés, szakkörök stb.) és az informális (nem szervezett, spontán; pl. munkatapasztalat, hobbi) módon zajló tanulás által megszerzett tudás, képesség (tanulási eredmény) is egyenértékűnek (sőt bizonyos helyzetekben értékesebbnek) számít. Ez a felismerés olyan eljárások előtt nyitotta meg az utat, amelyek azt célozzák, hogy a formális, iskolai képzésekbe bekapcsolható, elismerhető, a képesítés megszerzése felé tartó előrehaladásba beszámítható legyen a tanuló részéről korábban, máshol megszerzett tudás, képesség. Ezeknek az elismerési eljárásoknak az egyik alosztala a kreditátvitel és -elismerés.

A hazai felsőoktatásban a kreditrendszer lassan tíz éve általánosan ismertté vált, jelenleg a képesítési keretrendszernek, a tanulási eredmények alkalmazásának, az általánosabb érvényű elismerési eljárásnak (átfogó néven: validációnak) a lassú, megfontolt fejlesztése zajlik.

AZ ORSZÁGOS KREDITTANÁCS (OKT) AJÁNLÁSA A KREDITELISMERÉS FOLYAMATÁRA¹

Ajánlásunk az új, 2009-ben kiadott *ECTS Users' Guide*² (*European Credit Transfer System* kézikönyv) javaslatai alapján készült, a magyarországi felsőoktatási rendszer sajátosságainak figyelembevételével. A korábbi ajánlásunkat (2001)³ az új ECTS kézikönyv és a tapasztalataink alapján pontosítjuk.

Jelen ajánlásunkban a kreditelismerési folyamat elemi tényezőivel (ekvivalencia) kívánunk foglalkozni. Szándékunkban áll a jövőben olyan speciális és égető problémákat tárgyalni, amelyek nem a kreditelismerés folyamatára vonatkoznak, mégis a kreditelismerési folyamat révén kerülnek napvilágra (ld. 7. pont).

TÖRVÉNYI SZABÁLYOZÁS

A kreditelismerésről a hatályos jogszabály az alábbiakban rendelkezik:

Egy adott ismeretanyag elsajátításáért egy alkalommal adható kredit. A kredittel elismert tanulmányi teljesítményt – ha annak előfeltétele fennáll – bármelyik felsőoktatási intézményben folytatott tanulmányok során el kell ismerni, függetlenül attól, hogy milyen felsőoktatási intézményben, milyen képzési szinten folytatott tanulmányok során szerezték azt. Az elismerés – tantárgyi program alapján – kizárólag a kredit megállapításának alapjául szolgáló ismeretek összevetésével történik. El kell ismerni a kreditet, ha az összevetett ismeretek legalább hetvenöt százalékban megegyeznek. Az ismeretanyag összevetését a felsőoktatási intézmény e célra létrehozott bizottsága (a továbbiakban: kreditátviteli bizottság) végzi. A kreditátviteli bizottság a korábbi tanulmányokat és munkatapasztalatokat tanulmányi követelmény teljesítéseként elismerheti. A munkatapasztalat alapján beszámítható kreditek száma legfeljebb harminc lehet.⁴

¹ http://www.kreditlap.hu/doc/ajanlas_kreditelismeres_3.7.pdf

² Letölthető: http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc/ects/guide_en.pdf

³ *Ajánlások a kreditrendszerű képzés bevezetésére*, 2001. január 18.

⁴ 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról. 58. § (7).

A törvény szövegét végrehajtási kormányrendelet egészíti ki:

- (9) Nem kell teljesíteni a tantervben előírt követelményeket, ha a hallgató azokat korábban már elsajátította, és ezt hitelt érdemlő módon igazolja. A munkatapasztalatok alapján teljesített követelmények elismeréséhez az intézménynek szóbeli, írásbeli vagy gyakorlati számonkérés formájában meg kell bizonyosodnia az ismeretek elsajátításáról.
- (10) A felsőoktatási törvény 58. §-ának (7) bekezdése alapján elismert tanulmányi teljesítmény kreditértéke megegyezik annak a tantervi követelménynek a kreditértékével, amelyet teljesítettnek minősítenek, a megszerzett érdemjegy azonban a tantárgyak elismerésekor nem módosítható.⁵

AZ AJÁNLÁSBAN SZEREPLŐ FOGALMAK

Korábbi tanulmányi teljesítmény (újabban: elért tanulási eredmény)

A hallgató olyan tanulmányi teljesítménye, amelyet az intézményben futó aktuális képzési programján kívül ért el. A tanulmányi teljesítmény származhat egy vagy több tantárgyból, amelyet a kérelmező akár más felsőoktatási intézményben vagy más – nem feltétlenül iskolarendszerű – képzésben korábban teljesített, illetve lehet képzésen kívüli munkatapasztalat is, továbbá egyéb úton-módon elsajátított ismeret, készség, kompetencia. A korábbi tanulmányi teljesítményhez nem feltétlenül társul kredit. A „korábbi tanulmányi teljesítmény” jogszabályban szereplő fogalom helyett javasoljuk az „elért tanulási eredmény” kifejezés használatát. Az *ECTS Users' Guide* fogalmai között⁶ az *achieved learning outcome* kifejezés szerepel, amely utal arra, hogy tanulással elért ismeretről van szó, de ez a tanulás nem csak (iskolai) tanulmányokra, hanem más tanulási folyamatokra is vonatkozik, pl. munkatapasztalatból adódó tanulásra.

Elismerni kért tantárgy

A hallgató aktuális képzési programjában szereplő tantárgy, amelynek teljesítését a korábbi tanulmányi teljesítmény (elért tanulási eredmény) alapján a hallgató el kívánja ismertetni. Elismerni kért tantárgy csak olyan tantárgy lehet, amelyet a hallgató még nem teljesített. (A tanulást modulokban szervező intézmények esetén jelen ajánlás tantárgyra vonatkozó részeinél modult kell érteni.)

Kreditelismerés

Az a folyamat, amelyen keresztül az intézmény igazolja és elismeri, hogy az elért tanulási eredmények megfelelnek azoknak a követelményeknek, amelyet az elismerni kért tantárgy lefed, és ezt a tantárgyat teljesí-

⁵ 79/2006. (IV. 5.) Korm. rendelet a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. 23. § (9–10).

⁶ *ECTS Users' Guide* 2009, 11. oldal

tettnek ismeri el. Ez az elismerés az intézmény megfelelő testületének (kreditátviteli bizottság) döntésén alapul. Sikeres kreditelismerést követően az elismerni kért tantárgyat elismert tantárgynak nevezzük.

A kreditelismerés egysége – mit ismerünk el?

A kreditelismeréskor a hallgató aktuális képzési programjának (tanterv) egy részét teljesítettnek ismerik el a képzési programon kívül elért tanulási eredménye alapján.⁷ A magyar felsőoktatásban a képzési program jellemzően tantárgyakból áll, ezért a jelen ajánlásban a képzési program elismertetni kívánt részét tantárgyként (elismerni kért tantárgy) értelmezzük. Más tantervi alapegységet használó intézmények a tantárgy helyett ennek megfelelően más egységet használnak, pl. elismerni kért modul, programegység, stb.

Amennyiben nincs a jelenlegi képzési programban olyan tantárgy, amely alkalmas lehet a kreditelismerésben elismerni kért tantárgynak, úgy javasoljuk, hogy helyette egy virtuális tantárgy szerepeljen, amely beilleszthető a megfelelő képzési program követelményének keretébe. Virtuális tantárgy alatt a hallgató képzési programjában egy olyan tantárgyat értünk, amelynek kredit száma megfelel az elismertetni kívánt kreditértéknek, a tantárgy leírása (különösen a neve) pedig tükrözi azt, hogy ez a tantárgy a kreditelismerés nyomán került bele a hallgató tanulmányi előmenetelébe.

Az elismerni kért tantárgy (mint minden tantárgy) a képzési programban kötöttségét tekintve három típusba sorolható:⁸

- Ha kötelező tantárgy, akkor az mindig egy konkrét tantervben szereplő tantárgy, amelynek tematikája, követelményei jól meghatározott szakmai ismeretanyagot fednek le.
- Ha kötelezően választható tantárgy, akkor
 - ha létezik a kötelezően választható keretben olyan tantárgy, amely elismerni kért tantárgyként szerepelhet, akkor az elismerni kért tantárgy egy konkrét tantárgy, amelynek tematikája, követelményei meghatározott szakmai ismeretanyagot fednek le;
 - ha nincs olyan tantárgy a kötelezően választható keretben, amely elismerni kért tantárgyként szerepelhet, és az intézmény illetékes bizottsága ehhez hozzájárul, akkor az elismerni kért tantárgy egy virtuális tantárgy lesz.
- Ha szabadon választható tantárgy, akkor ez a kreditelismerés a szabadon választható követelmény teljesítését szolgálja. Az elismerni kért tantárgy ebben az esetben virtuális tantárgyként kezelhető, melynek nincs adott tematikája és előre meghatározott kreditértéke.

Ha az elismerni kért tantárgy egy virtuális tantárgy, úgy a kreditelismerés ennek a tantárgynak a besorolásából (melyik választható csoportba tartozik) és kreditálásából (hány kreditet ismer el az intézmény) áll. A virtuális tantárgynál ismeretek összevetésére nem kerül sor, csak annyiban, hogy kötelezően választható csoport esetén az elért tanulási eredmény valóban beleillik-e a kötelezően választható csoport által lefedett témakörbe (ha van ilyen). A virtuális tantárgy bevezetése fontos technikai kérdés, de ettől eltérő konzisztens megoldások is alkalmazhatóak.

⁷ ECTS Users' Guide 2009, 36. oldal.

⁸ 79/2006. (IV. 5.) Korm. rendelet a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. 23. § (2)

Az ismeretek összevetésének tárgyalásakor csak azzal az esettel foglalkozunk, amelyben az elismerni kért tantárgy nem virtuális tantárgy, és részletesen leírt követelményekkel rendelkezik. Az elismerés folyamata abból áll, hogy a kreditátviteli bizottság az elért tanulási eredményt összeveti az elismerni kért tantárgy ismeretanyagával. Ha az ismeretek (elért tanulási eredmények) egyezése legalább hetvenöt százalékos, a korábbi tanulmányi teljesítményt el kell ismerni, de a bizottságnak lehetősége van kisebb mértékű egyezés esetén is elfogadni az elért tanulási eredményt.

Ismeretek összevetése

Az ismeretek (elért tanulási eredmények) megfeleltetése egy sajátos érvényesítési (validálási) folyamat keretében történik, legtöbbször egy összetett, nem teljesen szabatos összehasonlítással. A különböző képzési programok miatt valószínű, hogy az elért tanulási eredményhez és az elismerni kért tantárgyhoz más-más kreditérték, tantárgyi program, illetve ezekhez eltérő tanulmányi segédanyag tartozik.⁹ A tantárgyak leírásában¹⁰ több olyan információ található, amely árnyaltabb és pontosabb képet ad a tantárgy által lefedett ismeretekről (elért tanulási eredményekről).

A legkézenfekvőbb módszer az, ha a tantárgyprogramot, illetve a megszerzendő ismeretek, elsajátítandó alkalmazási (rész)kézségek és (rész)kompetenciák (együtt: elért tanulási eredmények) leírását¹¹ vesszük alapul, nevezetesen a tantárgyi tematika összehasonlítását végezzük el, de ez nem feltétlenül ad megfelelő információt az ismeretek meghatározásához.

- Felmerül a kérdés, hogy egy ugyanolyan tantárgyi programot tartalmazó tantárgy ugyanazt az ismeretet fedi-e le, ha az egyik tantárgy 3 kredit értékű hallgatói munkaórával számol, a másik pedig 5 kredittel?
- Vajon egy idegen nyelv tanulásakor befolyásolja-e az ismeretek megszerzését pl. a létszám vagy a tanulási módszer? Adhat-e pl. egy 2 kreditre spanyol nyelv tantárgy ugyanolyan ismeretet, ha csak hárman vannak egy csoportban, mint egy 4 kreditre spanyol nyelv tantárgy, amelynek a csoportlétszáma húsz fő?
- Egyes tanulási eredményeknek elévülési ideje is lehet. Vannak tudományok, amelyek fejlődése annyira gyors, hogy a megszerzett tudás pár év alatt elévül (pl. informatika).

Az ismeretek alkalmazásának gyakorlása is az ismerethez tartozik. A fenti kérdések rávilágítanak arra, hogy az ismeretek (elért tanulási eredmények) minőségéhez, belső összetételéhez az elért tananyagon túl más is hozzájárulhat, pl. az oktatási módszer, a számonkérési rendszer, a gyakorlat/elmélet aránya, az elsajátított tudás alkalmazása, a tanulmányi segédanyag (tankönyv, jegyzet), illetve a ráfordított munkaidő. Mindezekről a tantárgyleírás más jellemzői nyújtanak bővebb információt: a kredit, a kontaktóra, a tantárgy szakmai tartalma elsajátításának célja, a rövid tantárgyprogram, a megszerzendő ismeretek, elsajátítandó alkalmazási (rész)kézségek és (rész)kompetenciák (együtt: elért tanulási eredmények) leírása, a tanulásszervezés módjai, az évközi tanulmányi követelmények, az értékelés módszere, az ismeretek, készségek és kompetenciák elsajátításához rendelkezésre álló tanulmányi segédanyagok, az ajánlott irodalom, stb.¹²

⁹ ECTS Users' Guide 2009, 21. o.

¹⁰ 79/2006. (IV. 5.) Korm. rendelet a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. 22. § (3) b.

¹¹ uo. bh.

¹² uo.

Ezzel a megközelítéssel a törvényben meghatározott, ismeretekre vonatkozó 75%-os egyezés eldöntése a tantárgyleírás alapján kifinomultabb lehet, és lehetőséget ad arra, hogy a kredit vagy a tantárgy programjának azonosságán vagy eltérésén túl más szempontok is megjelenjenek, és befolyásolják a lefedett ismeretek (elért tanulási eredmények) azonosítását és értékelését.

A kreditelismerési folyamat jellemzői:

1. **A kérelemhez csatolandó információ.** A kreditelismerést kérő hallgatónak a döntéshozókat az elért tanulási eredményről az összes lényeges információval el kell látnia. A megfelelő és megbízható információkat a hallgatónak be kell szereznie attól az intézménytől, munkahelytől, egyéb szervezettől, amelyben a hallgató az elismerés alapját adó tanulási eredményeket elérte. Az információszolgáltatást a hallgató korábbi felsőoktatási intézménye nem tagadhatja meg.
2. **Döntés részleges információ alapján.** A tapasztalatok szerint az elismerési kérelmekhez kapcsolódó esetek többségénél nem áll rendelkezésre az információk teljessége ahhoz, hogy az érvényesítési folyamat (validálás) megalapozott legyen. A tanulási eredményekre, a tanulás körülményeire, az értékelési eljárásokra stb. vonatkozó számos adat töredékes vagy hiányzik. Ezekben az esetekben további értékelési eszközöket, eljárásokat kell alkalmazni a megalapozott döntés meghozatalához. Ilyen lehet a hallgató teljesítését dokumentáló anyagok (kitöltött teszthei, esszéi, dolgozatai; munkanaplója; tanári értékelések; hallgatói portfólió stb.) megvizsgálása; vagy hallgatói önértékelés készítése, amely kitér a fentiekben is jelzett, de az intézmény kreditátviteli bizottsága által meghatározott szempontokra; a kérelmezővel készített strukturált interjú lefolytatása stb., akár ezek kombinált alkalmazása, amelyek módot adnak az elért tanulási eredmények minél pontosabb azonosítására és értékelésére.
3. **Szakmai kompetencia.** Az ismeretek (elért tanulási eredmények) összevetése elsősorban szakmai feladat, ezért a kreditátviteli bizottságnak érdemes kikérnie és figyelembe vennie az elismerni kért tantárgy tárgyfelelősenek, és – tekintettel arra, hogy sok esetben a teljes szakmai program felől ítéltető csak meg jól a szükséges tanulási eredmények hiányának vagy meglétének lényeges volta – a képzési program vezetőjének (szakfelelős) véleményét. Ehhez azonban érdemes a jelen dokumentumban megjelenő szempontokat is a tárgyfelelőssel/szakfelelőssel megismertetni, hogy jól informált és megfontolt véleményt adhasson.
4. **Méltányos elismerés (*fair recognition*).** A magyar jogszabályban előírt 75%-os arány úgy értelmezendő, hogy a lefedett ismeretek összevetésekor az elismeréshez nincs szükség teljes és pontos azonosságra. Azt érdemes megvizsgálni, hogy a tanulási folyamat során a hallgató mit tudhat és mit képes elvégezni,¹³ és így az elért tanulási eredmény elismerhető-e? Ha a döntéshozó bizottság elutasítja az elismerést, akkor indokolnia kell, hogy az elért tanulási eredmény miért nem elegendő.
5. **Ellenpróba.** Az ismeretek (elért tanulási eredmények) összevetésekor ajánlott egy ellenpróbát is tenni. Vajon az elismerni kért tantárgy és a korábbi tanulmányi teljesítmény (elért tanulási eredmények) által lefe-

dett ismeretek közötti különbség van-e annyira lényeges a fokozatszerzés szempontjából, hogy megakadályozza az adott tantárgy elismerését?

6. Átláthatóság. Az elismerési folyamat (validálás) összetettsége miatt ajánljuk a folyamat átláthatóvá tételét, amely segíti a hallgatók és a kreditátviteli bizottság munkáját. A kreditátviteli bizottság által követett eljárás, az alkalmazott eszközök és szempontok, valamint a döntések anonim közzététele formálja az intézményi elismerési szokásokat, gyorsabbá teszi a folyamatokat, hiszen az egyes döntések mintaként szolgálhatnak a jövőbeli kérelmekhez is.¹⁴ Egy minden tekintetben azonos kérelmet a bizottságnak azonos módon kell elbírálnia, a kérelmező személyétől függetlenül.

7. Különbözet pótlása. Amennyiben a tárgyfelelős az elért tanulási eredmény valamelyik részletét nem találja kielégítőnek vagy kellően igazoltnak, úgy a hallgató számára további feladat vagy értékelési eljárásban való részvétel írható elő, amelynek sikeres teljesítésével a bizottság elismeri az elért tanulási eredményt. Leginkább a nem formális körülmények között vagy munkatapasztalat révén elért tanulási eredmények beszámításánál van erre szükség. „A munkatapasztalatok alapján teljesített követelmények elismeréséhez az intézménynek szóbeli, írásbeli vagy gyakorlati számonkérés formájában meg kell bizonyosodnia az ismeretek elsajátításáról.”¹⁵

¹⁴ uo.

¹⁵ 79/2006. (IV. 5.) Korm. rendelet a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. 23. § (9) b.

Nem javasolunk az elismerést végző intézményben alkalmazott legkisebb tantervi egységnél (pl. tantárgynál) kisebb komponenst (a teljesítettnek elismerni kért tantárgynak megfelelő kreditnél kisebb egységet, kevesebb kreditet) a kreditelismerés tárgyaként meghatározni, mivel ezek követése, meghatározása nem felel meg az ECTS kézikönyvnek,¹⁶ és adminisztrálása, nyomon követése szükségtelenül bonyolítja a kreditelismerés folyamatát. Azok a legitim oktató és hallgató közötti megegyezések, amelyek a hallgató korábbi teljesítése alapján bizonyos tantárgyi követelmények alóli felmentésre vonatkoznak (pl. egy-egy zárthelyi dolgozat, házi feladat esetében) nem képezik a kreditelismerési folyamat részét, hiszen itt a tantárgyat felveszi a hallgató, és annak sikeres teljesítésekor szerzi meg a kreditet.

Az elismert tantárgy beszámítása: tanulmányi előmenetel és tanulmányi teljesítmény

Az elismert tantárgy mindig beszámít a hallgató tanulmányi előmenetelébe. Az elismert tantárgyat a megfelelő kreditértékkel teljesítettnek kell elismerni az intézményi tanterv teljesítésének ellenőrzésekor. A kreditelismeréssel beszámított tantárgyaknál a kreditelismerés tényét nyilván kell tartani.

Az elismert tantárgynak a hallgató tanulmányi teljesítményébe (kreditindex, korrigált kreditindex) történő beszámítására a következő szabályok érvényesítését ajánljuk:

1. Az aktuális képzési időszakot megelőzően elért tanulási eredmény alapján elismert tantárgy nem számítható be a hallgató tanulmányi teljesítményébe.
2. Az aktuális képzési időszakban (pl. félév) elért tanulási eredmény alapján az elismert tantárgy csak akkor számítható be a hallgató tanulmányi teljesítményébe, ha ezt a szándékot a képzési időszak elején (regisztrációs időszak végét megelőzően) az intézmény és a hallgató előre rögzítette (pl. *Erasmus Learning Agreement*ben). A képzési időszak eleje a regisztrációs (tantárgyfelvételi) időszakot értjük. A tanulmányi teljesítményhez az elért tanulási eredmény magyar rendszerbe konvertált érdemjegyet kell figyelembe venni. Ebben az esetben a hallgató képzési időszaka az elismerést folytató intézményben aktívnak számít akkor is, ha ebben az intézményben nem vett fel tantárgyakat.

Kreditelismerés során felmerülő problémák és anomáliák

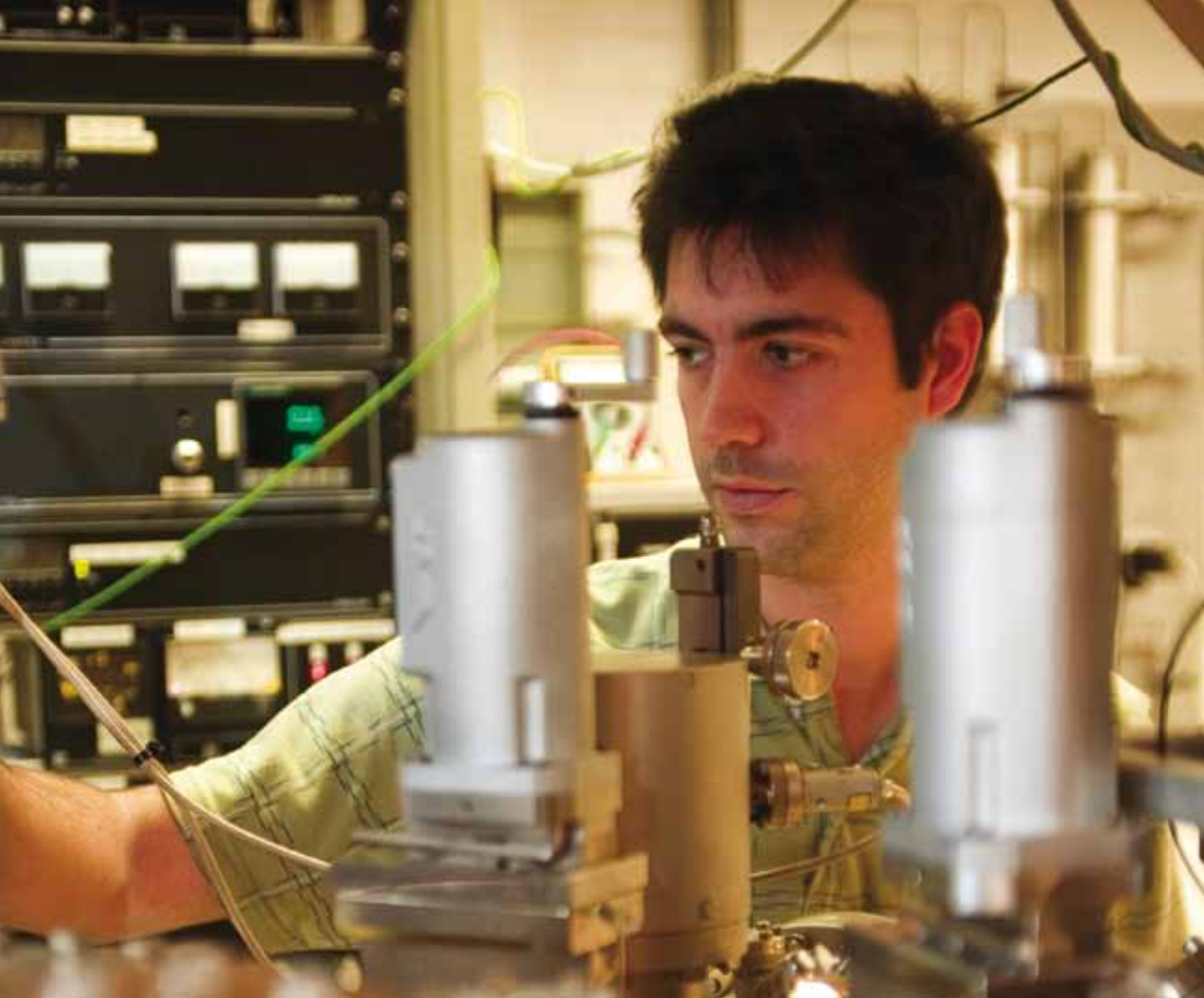
A kreditelismerési folyamat a gyakorlatban olyan problémákat és anomáliákat hoz a felszínre, amelyek nem magából a kreditelismerésből származnak, mégis rendszerint a kreditelismerés alkalmazásakor szembesülünk ezekkel.

1. A többciklusú képzés bevezetése után, az új képzések indításakor különböző kreditelismerési korlátokkal találkozhatunk, amelyek megsabják azt, hogy egy adott képzési programon belül mekkora kreditmennyiséget lehet maximálisan elismerni. Ez a jelenség leginkább a többciklusú képzés gyors bevezetésének problémájára utal, amelyben a különböző képzési ciklusok egymáshoz való viszonya szakmai és tartalmi szempontból még nem tisztult le.

2. A munkatapasztalat alapján elismert kreditek számára is korlátot szab a jogszabály, amely a még kialakulatlan gyakorlat miatti óvatosságra utal.
3. Az utóbbi időben tanúi lehetünk olyan nem kívánatos jelenségnek, amely során a hallgatók a kredit-elismerést kihasználva, gyenge tanulmányi teljesítményük következményét kerülik el. A hallgató kilépve az aktuális képzéséből, újra felvételizik ugyanarra a képzésre, ahová rendszerint felvételt is nyer, és eddigi tanulmányi eredményét könnyen elismerteti. Gyakran a tanulmányi előrehaladási követelmények (minimum kredit/félév) következményét, vagy az állami finanszírozásból való átsorolást kerülik el így a hallgatók. Lényegében elsős hallgatókként, a múltbeli terhes teljesítményüktől mentesen folytathatják tovább tanulmányaikat. Ez a probléma sem a kreditelismerési folyamat része, hanem az intézményi döntést nem igénylő felvételi rendszerre vagy a tanulmányi előrehaladás meghatározására vezethető vissza.
4. A fenti témák részletes bemutatása kimerítené ajánlásunk keretét. A kreditelismerési folyamattal napvilágra kerülő, de nem a kreditelismerési folyamattal kapcsolatos problémákkal a későbbiekben kívánunk foglalkozni.

Példák kreditelismerésre

1. Egy agrármérnöki mesterszakos hallgató egy másik intézményben Biokémia tantárgyat (2 kredit) teljesített, amelynek ismerete szinte teljesen azonos az aktuális képzési program elismerni kért tantárgyával (Biokémia, 3 kredit), kivéve, hogy a saját intézményében az elismerni kért tantárgynak előfeltétele a Bevezetés a biológiába kötelező tantárgy, amelyet még nem teljesített a hallgató. A tantárgyfelelős megállapítja, hogy a hallgató által elért tanulási eredmény megfelel az elismerni kért tantárgy követelményeivel. A kreditátviteli bizottság elismeri a tantárgyat (a tantárgy előfeltételének jelölt tantárgyat később kell a hallgatónak teljesítenie).
2. Egy szabad bölcsész alapszakos hallgató kéri a Modern idegennyelvi szakszövegolvasás tantárgy elismerését (3 kredit), amelynek keretében különböző angol nyelvű filozófiai szakcikket olvasnak a hallgatók. A hallgató korábban egy másik intézményben teljesített egy Kortárs filozófusok művei angolul tantárgyat, ahol bizonyos filozófusok (Ch. Nelson, J. Speaks) angol nyelvű szakcikkeit olvasták. Ch. Nelson és J. Speaks írásai egyáltalán nem szerepelnek az elismerni kért tantárgy programjában, segédanyagában vagy ajánlott irodalmában. Ebben az esetben nem célravezető a tantárgy programok alapján történő összevetése. A tantárgyfelelős javaslatára a tanulási eredmények vizsgálata alapján a hallgatónak elismerik a képzési programban szereplő Modern idegennyelvi szakszövegolvasás tantárgyat, hiszen ennek a tantárgynak a célja az, hogy bepillantást adjon a modern idegennyelvű szakszövegek fordítási kérdéseibe, és megismertesse a hallgatókat a szaknyelvi terminusokkal, amelyet a hallgató elért tanulási eredménye megfelelően kielégít. **5. Ellenpróba.**
3. Egy hallgató informatikus könyvtáros mesterszakon tanul, ahol szeretné elismertetni a Bevezetés az adatbázis-kezelésbe tantárgyat (3 kredit). Korábban programtervező informatikus alapképzésben 2 féléven keresztül a Relációs adatbázisok 1-2. tantárgyakat (tárgyanként 2 kredit) teljesítette, gyakorlatokkal és

vizsgál. Ugyan alacsonyabb szintről (alapképzésről) származik az elért tanulási eredmény, de teljesítettnek ismerik el a Bevezetés az adatbázis-kezelésbe tantárgyat, mert a korábban megszerzett ismeret lefedi, és meg is haladja az elismerni kért tantárgy követelményét.

4. Erasmus ösztöndíjról visszatért francia nyelv alapszakos hallgató Középkori francia irodalom tantárgyat teljesített külföldön a magyar értékelési rendszer szerint elégséges (2) eredménnyel. A hallgató kimene-tele előtt rögzítették (*Learning Agreement*), hogy ezt a tantárgyat sikeres teljesítés esetén a hazai intézmény elismeri, és tanulmányi teljesítményébe beszámítja. A gyengébb eredménytől függetlenül beszámítják a tanulmányi teljesítménybe, a hallgató féléve aktív. Ld. 6. **Az elismert tantárgy beszámítása.**
5. Egy had- és biztonságtechnikai mérnöki alapképzésben tanuló hallgató ugyanebben az intézményben, ugyanezen a szakon már tanult 2 félévet, de egyéni okokból három évvel ezelőtt befejezte a tanulmányait. Újra felvételt nyert, és el kívánja ismertetni többek között a Katonai számítógépes hálózatok tantárgyat (4 kredit), amelyet ugyanezzel a névvel és kredittel már tanult, és sikeresen teljesített három évvel ezelőtt.

A tárgyfelelős javaslata a kreditelismerés elutasítása, mert a katonai informatika annyit fejlődött három év alatt, hogy a korábban teljesített tantárgy tartalma szakmailag teljesen elavult, és már gyökeresen más ismereteket nyújt az elismerni kért tantárgy. A kreditátviteli bizottság elutasítja a kérelmet.

6. Egy hallgató biológiatanár mesterképzésben vesz részt, és korábban a Magyar Természettudományi Múzeum egyik kutatócsoportjában dolgozott, akik a Duna–Ipoly Nemzeti Park területén élő legyeket tanulmányozták és osztályozták. Erről megfelelő igazolása van a kutatócsoport vezetőjétől. A mesterképzésben nincs olyan konkrét tantárgy, amely kifejezetten a legyekkel foglalkozna, de a képzési programban létezik egy olyan kötelezően választható tantárgycsoport, amelynek a témaköre a rovarok. A tantárgycsoportért felelős oktató (szakfelelős) véleménye az, hogy a komoly munkatapasztalat beleillik a tantárgycsoport témakörébe, ezért javasolja a 3 kredittel való elismerést. A kreditátviteli bizottság a megfelelő testület jóváhagyásával egy virtuális tantárgy (KÖV-ROV-000 Rovarak – kreditelismerés, 3 kredit) beiktatásával 3 kredit értékben elfogadja a kreditelismerési kérelmet. Ld. **3. A kreditelismerés egysége.**

7. Egy amerikanisztika alapszakon tanuló hallgató szeretné a képzésében szereplő XIX. századi amerikai történelem tantárgyat (2 kredit) elismertetni az alapján, hogy sportösztöndíjas korában a UCLA-n hasonló tantárgyat tanult. A tantárgyat sikeresen teljesítette 14 kreditet szerezve, amelyről igazolása is van, ám a kaliforniai egyetemen nem ECTS alapú kreditrendszerben történik az oktatás. A tantárgyfelelős véleménye az, hogy az amerikai egyetemen elért tanulási eredmény lefedi az elismerni kért tantárgy követelményeit. A kreditátviteli bizottság elfogadja a kérelmet, és elismeri a XIX. századi amerikai történelem tantárgyat.

8. Egy teológia alapszakon tanuló hallgató szeretné elismertetni a Középkori egyháztörténet című tantárgyat (3 kredit). Egy német főiskolán korábban teljesített egy ezzel azonos nevű tantárgyat. A tantárgyfelelős véleménye az, hogy az egyház egyetemes történetéből megfelelő ismereteket szerzett a hallgató, viszont a speciális és az itthoni képzésben hangsúlyos magyar egyháztörténetből hiányossága van. A kreditátviteli bizottság a különbözet pótlásának feltételével elfogadta a kérelmet. Ld. **7. Különbözet pótlása.**

9. Egy alkalmazott közgazdaságtan alapképzésben tanuló hallgató kéri a Valószínűségszámítás és statisztika tantárgy elismerését. Ezt a tantárgyat a saját intézményében kétszer próbálta már teljesíteni, de mindkét próbálkozása sikertelen volt. A tantárgyat felvette egy másik intézmény azonos képzési programjában, és sikeresen teljesítette. A tantárgyfelelős megállapítja, hogy az elismerni kért tantárgynak és a másik intézményben teljesített tantárgynak a tárgyleírása lényegében azonos, megvizsgálta a teljesítés alapját bizonyító zárthelyi dolgozatokat. Meggyőződött arról, hogy a hallgató elért tanulmányi eredménye megfelel a kreditelismerés elfogadásához. A kreditátviteli bizottság elfogadja a kérelmet.

A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSBAN

ROZSNYAI KRISZTINA

A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁS ÉS A BOLOGNAI FOLYAMAT

A bolognai folyamatról már sokat hallottunk és talán nem túl sok jót. Pedig ha így gondoljuk, tévedünk! Nincs még olyan fejlődés a modern Európa felsőoktatásában, amely ennyi alapvető – pozitív, de legalább is szükséges – változást hozott volna ilyen rövid idő alatt, mint a bolognai folyamat. Elsősorban a két- (illetve három-) ciklusú képzésre gondolunk, amikor bolognai folyamatról beszélünk, pedig ennél sokkal többről van szó. Lehet, és kell is vitatni, hogy egyes elemeit helyesen vezetik-e be, de a folyamat alapelemeivel nemigen lehet vitatkozni.

A bolognai folyamat azért jött létre, mert a felsőoktatás a múlt században alapjaiban megváltozott. Leginkább talán két szempontból: a felsőoktatás és a külvilág viszonylatában és a hallgatók szerepében.

A felsőoktatásnak folyamatosan csökkent a privilegiált szerepe, már nem lett automatikus kiváltsága az állami támogatás, és egyre kevésbé tekintették a működését megkérdőjelezhetetlennek. Az állam beleszólása a felsőoktatásba sokáig elképzelhetetlen volt, és nem feltétlenül érintette az ágazatot a gazdasági kényszer, mivel alapvető társadalmi szolgáltatás, az állam gondoskodott a teljes finanszírozásáról. Mindez csak addig volt jellemző, amíg vagy nagyon kicsi volt a felsőoktatás a nemzetgazdaság egészén belül, vagy a gazdaság felívelő szakasza zajlott, mint Nyugat-Európában a második világháborút követően. Mára gyökeres változás zajlott le: a felsőoktatási intézményeknek gondoskodniuk kell saját bevételről, mert az állam már nem tudja őket annyi forráshoz juttatni, amennyire a növekvő hallgatói létszám mellett szükségük lenne. Ugyanakkor az állam meg akar bizonyosodni arról, hogy az adófizetők pénzét tényleg minőségi szolgáltatásra fordítják a főiskolák és egyetemek, hogy a közpénzeket hatékonyan használják fel. A saját források beszerzéséért az intézmények pedig kénytelenek részt venni az igencsak élesedő gazdasági versenyben, oktatási és kutatási tevékenységükben csakúgy, mint belső gazdálkodásukban.

A hallgatók szerepének változása is összetett jelenség. Összefügg a tömegoktatás megjelenésével, ti. már nem csak egy szűk réteg gyerekei jutnak be – vagy egyáltalán törekszenek arra, hogy bejussanak – a felsőoktatásba, hanem egyre többen. Az ipari fejlődés mind bonyolultabb tudást követelt a munkavállalótól, miközben a kétkézi munka iránt csökkent az igény. De sokáig tartotta magát az a felfogás, hogy a hallgató tulajdonképpen diák – kisdíák – aki az iskolapadban ül, míg a tanár okítja.

A bolognai folyamat a modern felsőoktatás kihívásaira igyekszik választ adni. Ugyanakkor egy lényegi – történelmi – alapelven nyugszik: azon, hogy a felsőoktatás és intézményei a pillére és mozgatói az emberi

fejlődésnek: a megújuló tudásnak és alkotó tevékenységnek, a társadalmi normák őrzésének és a gazdasági fejlődésnek is. Az egyetemek, de a főiskolák is, az emberi értékek hordozói, és mint ilyenek alapvetően fontos, hogy minőségük biztosítva legyen, hogy működésük teret adjon a tudás és az értékek őrzésének és továbbadásának. Nyolcszáz évig őrizték minőségüket formális minőségbiztosítás nélkül, de a tömegoktatás elterjedése ezen a téren is változást követelt.

A bolognai folyamat válasz volt ezekre a változásokra: a tömegoktatás kihívására, a gazdasági szűkülésre és a forrásokért és a hallgatókért folyó nemzetközi versenyre. A folyamat sok-sok egyéb eleme mellett – az európai hallgatói szervezet, az ESU (*European Students' Union*, illetve elődje, az ESIB) rendkívül aktív jelenlétének is köszönhetően – a hallgatót nem kisdiaáknak tekintik a mai Európa felsőoktatásában, hanem egyenrangú partnernek, ennek jogaival és kötelezettségeivel együtt.

HALLGATÓK A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSBAN EURÓPÁBAN

A hallgatói partnerség a felsőoktatásban kiterjed a minőségbiztosításra is. De mi is a minőségbiztosítás? Az állam a közpénzek felhasználásának ellenőrzésére vezette be a minőségbiztosítást a felsőoktatási intézmények számára. Az állam azonban nem csak a közpénzek, hanem a közjó felelőseként is szabályozza a minőségbiztosítást a felsőoktatásban, miközben a felsőoktatási intézmények mint a tudomány művelői továbbra is autonómok. Ezt az Egyetemek Magna Chartája, az Európai Egyetemek Szövetsége (EUA) nyilatkozatai és általában az egyes országok törvényei is garantálják. A Magyar Alkotmány például kimondja, hogy „a tudományos igazságok kérdésében dönteni, kutatások tudományos értékét megállapítani kizárólag a tudomány művelői jogosultak” (70/G. §(2)). Bár a paragrafus nem az intézményekre mint szervezetekre vonatkozik, hanem a tudomány gyakorlására, a felsőoktatási intézmények autonómiája ebből következik. A külső szervezet által végzett minőségbiztosítás így felfogható úgy is, hogy az intézmények feladtak egy szeletkét autonómiájukból – bár fontos hangsúlyozni, a minőségbiztosítás nem irányíthatja vagy korlátozhatja a tudományos alkotómunkát.

A felsőoktatás formális eszközökkel történő és külső minősítők által végzett minőségbiztosítása Európában az 1980-as évek közepén kezdődött, de a 90-es években vált általánossá. Egy 1994–95-ös felmérés (*European Pilot Project*) megállapította, hogy a különféle országokban gyakorolt minőségbiztosítás egészében egyforma módszert alkalmaz.

A minőségbiztosítást:

- független szervezetek végzik;
- intézmény vagy szak önértékelésén alapul;
- a minőségbiztosító szervezetek, ügynökségek, akkreditációs bizottságok helyszíni látogatást végeznek az önértékelés valóságtartalmának ellenőrzésére;
- majd jelentést készítenek, melyet (szűkebb vagy tágabb körben) nyilvánosságra hoznak.

A minőségbiztosítás eszközei

A 90-es évek második felétől, a bolognai folyamat nyomán követelménnyé vált a hallgatók aktív részvétele a minőségbiztosításban. Valamint megszületett – a miniszterek 2005-ös, a norvégiai Bergenben elfogadott nyilatkozata nyomán – az európai minőségbiztosítás szabályzata, az ún. Európai szabványok és irányelvek (ESG). Az ESG mind az intézmények belső minőségbiztosításánál, mind pedig egy ügynökség vagy szakértői csoport külső minőségbiztosításánál előírja a hallgatók bevonását. Az ESG 2.4-es szabványához tartozó irányelv kimondja: „*hallgatók is vegyenek részt a külső értékelésben*”. A külső értékelő számára előírt módszereket – az 1994–95-ös felmérésnél felsoroltakat finomítva – a 3.7-es sztenderd így írja le:

„Az ügynökség által alkalmazott folyamatok, követelmények és eljárások legyenek előzetesen meghatározva és közzététve, s lehetőleg tartalmazzák a következőket:

- a vizsgált intézmény, program által végzett önértékelést vagy hasonló eljárást,*
- külső szakértői csoport általi értékelést, szükség szerint hallgatói tag(ok)kal és helyszíni látogatással, az ügynökség döntése alapján,*
- az értékelési jelentés közzétételét, benne a döntésekkel, javaslatokkal és más formális kimenettel,*
- követési eljárást a jelentés javaslatainak nyomán történt intézkedések vizsgálatára.”*

A minőség-
biztosítás
újabb
eszközei

A három európai szintű, a minőségbiztosításban részt vevő szervezet: a már említett Európai Egyetemek Szövetsége (EUA), az Európai Minőségbiztosítási Szervezetek Szövetsége (ENQA) és az Európai Regisztráció (EQAR) alkalmazza, illetve megköveteli a hallgatói részvételt a minőségbiztosításban. Az EUA intézményértékelő programja keretében szolgáltatásként kínálja tagjai számára a külső értékelést, elsősorban az egyetemek vezetésének, a központi vezetés által irányított intézményi minőségbiztosítás javítása céljára. Emiatt a látogatóbizottságok jelenlegi és volt rektorokból, rektorhelyettesekből, egy koordinátorból és – 3–4 év óta – egy hallgatóból állnak. A hallgatót, az EUA-val kötött megegyezés alapján, az európai hallgatói szervezet, az ESU delegálja.

Az ENQA is végez minőségértékeléseket, bár nem felsőoktatási intézményeket vagy szakokat vizsgál, hanem minőségbiztosítási szervezeteket. Az ESG ugyanis előírja, hogy a minőségbiztosítók minőségét is garantálni kell. Az ilyen eljárásokat vagy az ENQA maga szervezi, ha felkéri rá, vagy ellenőrzi a folyamatot, amikor egy szervezet vagy annak felügyeleti hatósága szervezi. Ezekben az eljárásokban minden esetben részt vesz egy hallgató is.

Az Európai Regisztráció (EQAR) egy adatbázis, mely olyan minőségbiztosító szervezeteket, ügynökségeket, akkreditációs szervezeteket tartalmaz, amelyek megfelelnek az ESG-nek, ezt egy külső értékelés megállapította, és az EQAR saját szakértői bizottsága jóváhagyta. Minden esetben követelmény, hogy az értékelő bizottságban hallgató is részt vegyen.

A három európai szintű szervezet közül az ESU-nak legközvetlenebbül az EUA eljárásaiba van beleszólása, mivel egyezményük alapján közvetlenül delegálja a hallgatókat a látogatóbizottságokba. De az ESU mindenképpen kulcsfontosságú az európai minőségbiztosításban is, hiszen tagja a bolognai folyamat tanácskozási jogú tagjainak, az ún. E4 csoportnak, és így aktív résztvevője az európai minőségpolitika kialakításának is. Saját – minőséget biztosító – alapelvük pedig, hogy nem lehet általa delegált látogatóbizottsági tag, aki nem vett részt a rendszeresen szervezett minőségbiztosítási tréningükön.

Egy ENQA felmérés (Hanna Alaniskoa et al.) 2006-ban vizsgálta a hallgatók részvételét a minőségbiztosításban. A kiküldött kérdőívre csupán 31 minőségbiztosítási szervezet válaszolt, mégis a válaszok és a kapcsolódó rendezvény után néhány megállapítást tehetünk a hallgatók szerepét tekintve.

A hallgatók szerepe fontos a minőségbiztosításban, és konkrétan a látogatóbizottságokban, mert képviseli és ismeri

- a tanuló, tehát a tudást/oktatást befogadó szempontokat;
- a generációja, korcsoportja szemszögét;
- és maga is érdekelt az oktatás eredményességében.

Problémát jelent ugyanakkor, hogy

- nehéz mindig megfelelő tapasztalattal rendelkező hallgatót találni, különösen, ha egy adott szakterületen is járatosnak kell lennie;
- egyes országokban a hallgatók sokszor érdektelenek vagy nem tartják fontosnak részvételüket; az ország kultúrájától függően, de a kellő információk hiánya miatt is;
- egyes országokban az oktatók és intézményvezetők a hallgatókat még nem tekintik partnernek, és így a döntéshozatalba való bevonásukat sem tartják kívánatosnak vagy hasznosnak;
- azokban az országokban, ahol a hallgatói képviseletek átpolitizáltak, a hallgatók integritása, hitelessége megkérdőjelezhető.

Általában az volt látható a felmérés és az azt követő tanácskozás kapcsán, hogy azokban az országokban, ahol a hallgatókat a teljes oktatási folyamatban partnerként tekintik, ahol bevonják őket egyes folyamatok kidolgozásába (pl. az egyik finn egyetemen a hallgatói felmérések kérdőíveit velük közösen dolgozták ki), ott a tanuló aktívan hozzá tud és akar járulni a tanulás teljes körű alakításához.

HALLGATÓK A MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSBAN MAGYARORSZÁGON

Az első magyar felsőoktatási törvény megalkotásakor, 1993-ban a törvény kidolgozói, szem előtt tartva az intézmények autonómiáját, de egyben szükségesnek tartva azok minőségének garantálását, megegyeztek az intézményekkel, hogy autonómiájuk egy részét átruházzák egy akkreditációs bizottságra. Feltételük az volt, hogy a felsőoktatás képviselteti magát a bizottságban, ami összhangban volt és van a nemzetközi gyakorlattal. Alapelv viszont – és ez áll a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (MAB) Szervezeti és Működési Szabályzatában¹⁷ is –, hogy a bizottság tagjai nem intézményüket képviselik, hanem a minőség érdekében mint egyéni szakértők vannak jelen.

Sok európai országban, így nálunk is, a hallgatók nem csak a látogató, minőségértékelő bizottságokban, de a minőségbiztosítási döntéshozatalban is részt vesznek. A MAB tagokat delegálják a felsőoktatás és a tudomány mellett a „felsőoktatás működésében érdekelt kamarák, országos szakmai szervezetek, egy tagot a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája, egy tagot az Országos Köznevelési Tanács, egy tagot az

¹⁷ Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (2007), 13–14. old.

Országos Kisebbségi Bizottság.”¹⁸ A törvény a szavazati joggal bíró hallgató részvételét a MAB-ban a 2009-es módosítása óta írja elő, de a MAB ülésein szavazati jog nélkül már kezdettől fogva részt vesz a HÖÖK, valamint évek óta a doktoranduszok, a DOSZ egy-egy képviselője. Utóbbi a következő törvénnyel remélhetőleg szintén szavazati jogot nyer a MAB-ban.

A MAB az ESG értelmében lefolytatott 2008-as külső értékelésén is részt vett egy, a HÖÖK által delegált hallgató. Mind a nemzetközi látogatóbizottság többi tagja, mind a MAB rendkívül pozitívnak, értékesnek ítélte hozzájárulását a MAB munkájának javításához.

Legalább ilyen fontos viszont a hallgatók részvétele az intézményeket minőségértékelő látogatóbizottságaiban. A MAB ezt a gyakorlatot is alkalmazza évek óta, változó tapasztalattal. Azok a hallgatók, akik részt vesznek a bizottságok munkájában, általában hasznos észrevételeket tesznek, jól képviselik a hallgatók szempontjait, aktívan járulnak hozzá a látogatás alatt a megkérdezett intézményi képviselőknek feltett kérdésekhez – különösen, amikor a hallgatókat kérdezik, de máskor is –, és hozzájárulnak a minőségértékelő, az akkreditációs jelentéshez. De sajnos előfordult nem egyszer, hogy nem vett részt a HÖÖK által küldött hallgató a látogatáson vagy annak jelentős szakaszán.

A hallgató feladata a látogatóbizottságban ugyanaz, mint a bizottság többi tagjának:

- Elolvassa az intézmény megadott útmutató szerint elkészített önértékelési jelentését, és összeveti a MAB értékelési útmutatóban lefektetett minőség kritériumaival, azzal a céllal, hogy
 - képet kapjon az intézményről;
 - előzetes véleményt formáljon arról, miben működik jól, illetve kevésbé jól az intézmény;
 - megállapítsa, szükség van-e további, a látogatás alatt megvizsgálandó – esetleg már előtte bekérendő – információra az intézménytől, hogy a fenti megállapodásokat megtegye;
 - előkészítse a látogatáson felteendő kérdéseit.
- Részt vesz a látogatóbizottság előkészítő ülésén, ahol
 - megtárgyalják az önértékelést, az intézmény honlapja és esetleg más beszerezhető vagy kapott forrás alapján;
 - megbeszélik első benyomásaikat a minőségi megfelelés szempontjából;
 - eldöntik a látogatás alatt vizsgálandó helyszíni dokumentumokat, esetleg az önértékelés kiegészítését;
 - megbeszélik a helyszíni látogatás teendőit, milyen intézményi képviselővel, csoporttal kívánnak beszélni, a bizottság egyes tagjainak feladatát a helyszínen (pl. azt, hogy a hallgatókkal való beszélgetéseken a hallgatói bizottsági tag vezesse a beszélgetést), illetve az értékelő jelentés összeállításában.
- Hozzájárul az értékelő, az akkreditációs jelentéshez az előre egyeztetett szempontok szerint.

Az értékelésben, amint ez a MAB Intézményakkreditációs útmutatójában¹⁹ is szerepel, sok szempontból fontos a hallgatói vélemény figyelembevétele, a hallgatói elégedettségi felmérések meglététől és megfelelőségétől a döntésekben való részvételükön át a teljesítményértékelés megfelelőségéig, stb. A minőségbiztosítás eredményét, eredményességét tekintve tehát a hallgatói részvétel kulcsfontosságú. A felsőoktatás nem tökéletes rendszer, minőségét javítani kell, és ez állandó folyamat. Ehhez hozzájárulni a hallgatók joga és kö-

¹⁸ 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról. 111. § (1)

¹⁹ MAB, *Intézményakkreditációs útmutató*, a mindenkor érvényes változat

telessége, mert azon a meggyőződésen alapszik, hogy bizonyos szempontokat csak ők tudnak meghatározni, megmondani, észrevenni, és azon, hogy a hallgatók partnerek a felsőoktatásban, ahol saját jövőjüket építik a minőségbiztosításban való részvétellel is.

MINŐSÉGBIZTOSÍTÁSI FOGALMAK

Akkreditáció

Minőségértékelés alapján annak megállapítása, hogy egy intézmény vagy szak (program, modul) megfelel vagy nem felel meg az előre meghatározott minőségi minimumkövetelményeknek. Az akkreditációról minőségbiztosító vagy akkreditációs szervezet vagy bizottság hoz döntést, egy-egy minőségértékelő jelentés alapján. Az akkreditáció hatósági döntést vonhat maga után, miszerint az adott képzés vagy intézmény vagy az intézmény részének működését engedélyezik, illetve felfüggesztik vagy megszüntetik. Az akkreditáció mindig minőségi ítélet, a hatósági eljárást általában – így Magyarországon is – a jogi szabályokban lefektetett módon az államigazgatás végzi az akkreditáció figyelembevételével.

Belső minőségbiztosítás

Egyetemek, illetve főiskolák saját működésének folyamatos ellenőrzésére és a hiányosságok javítására kidolgozott rendszere. Az intézmény saját belső biztosítási rendszert működtet úgy, hogy a minőség mérésén kívül az intézmény minden munkatársának meghatározott szerepe van a minőség folyamatos fenntartásában és javításában egy leírt és nyilvánosságra hozott minőségbiztosítási rendszeren belül. Az így működő intézményről elmondható, hogy van minőségkultúrája.

Külső értékelő

Az értékelt egyetemen vagy főiskolán kívüli és attól független, annak működésében nem érintett személy, aki részt vesz az intézmény vagy szak (program, modul) minőségértékelésében. A külső értékelést erre hivatott szervezetek vagy ún. ügynökségek szervezik, melyhez külső értékelőkből álló látogatóbizottságokat állítanak fel. Feladatuk az intézmény vagy szak (program, modul) önértékelését tanulmányozni, helyszíni látogatáson meggyőződni annak valódiságáról, illetve az intézmény működésének minőségéről és jelentést írni az észleltekről. A jelentés tartalmazza a látogatóbizottság észrevételeit, és sok ország gyakorlata szerint a bizottság véleményét is arról, hogy az intézmény megfelel-e mind az intézménynek, mind a látogatóbizottságnak előre megadott – és nyilvánosságra hozott – követelményeknek, valamint javaslatait a hiányosságok pótlására. A látogatóbizottság jelentése alapján a minőségbiztosítási vagy akkreditációs szervezet mint kinevezett szakértői testület dönt arról, hogy az intézmény megfelel-e a minőségi kritériumoknak.

Látogatóbizottság Lásd a külső értékelő alatt.

Minőségbiztosítás

Azon eljárásoknak az összessége, amelyek eredményeképpen a minőség meghatározott kritériumok szerint megállapítható és folyamatosan fenntartható, illetve javítható. Ennek az intézményen belüli és külső elemei vannak (lásd a belső minőségbiztosítás, illetve a külső értékelő címszó alatt).

Minőségbiztosító vagy akkreditációs szervezet vagy bizottság

Egy kizárólag a szakmai tudása alapján működő – ilyen értelemben vett független –, elismert szakértőkből álló testület, melynek feladata arról dönteni, hogy a vizsgált intézmény vagy szak (program) megfelel-e a minőségi követelményeknek. Egyes országokban az ilyen szervezetek titkárságát különálló ügynökségek képezik. Más országban az ügynökség (agency) elnevezést használják a döntéshozó szervezet egészére, a titkárságával együtt. A titkárságok feladata a minőségbiztosítási eljárások előkészítése és nyomon követése, a döntéshozatali munka segítése, általában beleértve egy-egy szakreferens részvételét a látogatóbizottság munkájában.

Minőségértékelés

Előre lefektetett, nemzetközi szabályok mentén végzett vizsgálat annak megállapítására, hogy a vizsgált intézmény vagy szak (program, modul) előre meghatározott minőségi kritériumoknak mennyiben felel meg, továbbá leírás arról, hol kívánatos a minőség javítása az egyes vizsgált területeken.

Irodalom

- 2005. évi CXXXIX. törvény a felsőoktatásról. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=a0500139.tv
- *European pilot project for evaluating quality in higher education (1995)*. European report, European Commission.
- Hanna Alaniska, et al. (2006). *Student involvement in the processes of quality assurance agencies*. ENQA workshop reports 4. ENQA: Helsinki, <http://www.enqa.eu/files/Student%20involvement.pdf>. 48 old.
- Magna Charta Universitatum (1988). <http://www.magna-charta.org/home2.html>
- Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság (2007), SZMSZ, 2007. márc. 9. <http://www.mab.hu/doc/foszoveghonlap.doc>
- Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság, *Intézményakkreditációs útmutató*. Mindenkor érvényes változat. www.mab.hu/a_szabalyok.html
- *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area* – 3rd edition (2009). http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20%282%29.pdf, magyarul http://www.enqa.eu/files/ESG_3edition%20%282%29.pdf
- Koczor Zoltán előadása az értékelés folyamatáról: www.mab.hu/doc/4etapfelkul_KZ.pdf
- Topár József prezentációja az értékelési technikákról: www.mab.hu/a_szabalyok.html
- A MAB Akkreditációs útmutatója: www.mab.hu/doc/intakrutm_6_etap091204.doc

HALLGATÓK

A BOLOGNAI FOLYAMATBAN

NAGY DÁVID

A *European Students' Union* (ESU) napjainkban Európa 37 országából 44 HÖÖK-hoz hasonló országos szintű hallgatói szervezetet kapcsol össze mint ernyőszervezet. A szervezet története 1982-ig vezethető vissza, amikor hét nemzet országos hallgatói szervezetének együttműködéseként, a folyamatos információcsere céljából létrejött a *West European Student Information Bureau* (WESIB). A közép- és kelet-európai térség 1989-et követő átrendeződése után a szervezet új tagokkal bővült ki, és nevet váltott, így a „W”-t (*west* – nyugat) elhagyva, a szervezet *European Student Information Bureau* (ESIB) néven működött tovább. A szervezet az elmúlt 20 évben sokat változott, és már nemcsak az információcsere okán szerveződik. Tevékenysége révén az európai felsőoktatás aktív alakítója és több mint 11 millió hallgató képviselője lett. Abból a célból, hogy a szervezet tényleges szerepe a nevében is tükröződjön, 2007-ben a tagok az ESIB nevét *European Students' Union*-ra változtatták (ESU – Európai Hallgatók Szövetsége).

Az ESU célja, hogy egy ernyőszervezetként tömörítse a hallgatói szervezeteket, és képviselje a hallgatókat a nemzetközi szintű felsőoktatási kérdések kapcsán. Az ESU határozottan kiáll amellett, hogy minden hallgató – politikai, vallási, etnikai és szociális háttérétől függetlenül – egyenlő esélyt kapjon tanulmányai elkezdéséhez és elvégzéséhez. Európa hallgatóinak szószólójaként rendszeresen fogalmaz meg hallgatói igényeket az Európai Unió felsőoktatási szervei, az Európai Tanács és az UNESCO felé is.

Az ESU fontos feladatának tekinti, hogy folyamatosan információval lássa el a hallgatóság választott képviselőit az Európai Unió oktatáspolitikájának alakulásáról, az alkalmazott irányelvekről, hisz a felsőoktatás fő irányvonalait napjainkban már európai szinten egységesen határozzák meg (Bolognai Nyilatkozat). A felsorolt célokat az ESU rendszeres továbbképzésekkel, konferenciákkal, különböző kampányokkal és projektekkel igyekszik megvalósítani. Amellett, hogy kommunikációs fórumot biztosít a hallgatók és a felsőoktatás politikai döntéshozói, illetve szakértői között, egyedülálló lehetőséget biztosít arra, hogy az európai hallgatói szervezetek képviselői rendszeresen tapasztalatot cseréljenek egymással. Ezáltal elősegítve, hogy egységesen képviselhessék érdekeiket az Európai Felsőoktatási Térségben.

A HALLGATÓI JOGOK NEMZETKÖZI VONATKOZÁSA

A hallgatói jogokkal a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájához hasonlóan Európa más országainak hallgatói szervezetei is prioritásként foglalkoznak. Ily módon az ESU is rendszeresen foglalkozik a témával különböző fórumain, konferenciák, közgyűlések alkalmával.

HALLGATÓI JOGOK CHARTÁJA

Az ESU évente két közgyűlést, úgynevezett *Board Meetinget* (BM) tart, az összes tagszervezet részvételével. A BM megszervezésének jogát minden alkalommal más tagszervezet nyeri el pályázat útján. A közgyűlések között az ESU tisztségviselői készítik el az ESU indítványait, javaslatait, igazodva az európai felsőoktatási politikához. Az előkészített dokumentumokat a közgyűlések során a tagszervezetek felé vitára bocsátják, kik ezeket nagy részletességgel, közösen kielemezik és módosítják, majd ezt követően szavaznak róluk. Az elmúlt évek egyik legnagyobb egyetértésben megszavazott indítványa a Hallgatói Jogok Chartája, melyet 2008-ban fogadtak el a hallgatói szervezetek. A Chartában meghatározott jogok alapja az oktatáshoz való jog, alapvető emberi jog. Az indítvány preambulumban a következő jelmondatot olvashatjuk:

„Minden hallgatót megilletnek az ezen Chartában foglalt jogok és szabadságok mindennemű diszkriminációtól mentesen, beleértve a politikai, vallási meggyőződésen, etnikai és kulturális származáson, nemi hovatartozáson, szexuális irányultságon, életkoron, társadalmi-gazdasági helyzeten vagy fogyatékonyságon alapuló negatív megkülönböztetéseket.”

A Charta alapvetően öt témakörrel foglalkozik:

- felsőoktatáshoz való jog;
- hallgatói szervezetek,
- a tanulmányok finanszírozásának szociális vonatkozásai;
- a képzés tanulmányi vonatkozásai,
- adatvédelemhez, tudáshoz valamint információ-hozzáféréshez való jog.

Felsőoktatáshoz való jog

Mindenkinek joga van a mindenkit befogadó, magas színvonalú, tandíjmentes oktatáshoz. Az oktatás alapvető emberi jog, mely lehetővé teszi az egyén számára képességeinek teljes kiaknázását. Ezért mindenki számára elérhetőnek kell lennie a közös szolgálatában. Ebből kifolyólag sem a felsőoktatási intézmények, sem az állam nem kötelezheti a hallgatókat tandíj fizetésére.

Szintén a Charta első fejezetében olvashatjuk, hogy minden hallgatónak joga van átlátható módon hozzáférni az oktatási program tartalmáról és követelményeiről szóló pontos információkhoz.

A magas színvonal eléréséhez az oktatást a személyiség teljes körű fejlesztésének kell alárendelni. A mobilitást elősegítendő a hallgatók minden kívánt felsőoktatási intézménybe ugyanolyan feltételek mellett jelentkezhetnek, mint az adott ország tanulói.

Hallgatói szervezetek

A szabad gyülekezési és szerveződési jog, valamint a véleménynyilvánítás szabadsága alapvető emberi jog, és mint olyan, érvényes a hallgatókra és szervezeteikre egyaránt. Ennek feltétele, hogy az érvényben lévő törvény szabályozza és biztosítsa a hallgatói önkormányzatok működését.

A hallgatóknak joguk van részt venni valamennyi döntéshozói testület munkájában, valamint közvetlenül vagy demokratikus képviselő útján az oktatásában jelentős szerepet játszó bizottságok és testületek működésében.

A hallgatók vagy az általuk választott képviselők egyenjogú tagokként vesznek részt a felsőoktatási intézmények valamennyi irányító szervének működésében. Ennek megvalósítása érdekében, a képviselők ugyanolyan hatáskörrel bírnak, mint a többi tag, valamint minden kérdésben megilleti őket a szabad véleménynyilvánítás és szavazás joga.

A hallgatóknak átlátható tájékoztatást kell kapniuk a felsőoktatással kapcsolatos ügyekről. Ennek módja, hogy az intézmények tájékoztatják a hallgatókat vagy az általuk választott képviselőket az aktuális fejlesztésekről, születő okmányokról és döntésekről, melyek közvetlen hatást gyakorolnak oktatásukra kari, intézményi, szövetségi, állami, regionális vagy nemzetközi szinten.

A tanulmányok finanszírozása és szociális dimenziói

Minden hallgatónak joga van teljesítmény- és szociális alapú anyagi támogatáshoz, hogy a diploma megszerzésében a pénzügyi körülményei ne korlátozzák. Valamennyi hallgatónak joga van a megfelelő szociális ellátáshoz (értse: tanácsadás, közvetett anyagi juttatás). Tehát a felsőoktatási intézmények kötelesek ösztöndíj formájában támogatni a hátrányos szociális háttérrel rendelkező hallgatókat, továbbá lakhatási, egészségügyi, közlekedési, étkeztetési támogatást, tanácsadói szolgáltatást, mobilitást, internet és könyvtár hozzáférést biztosítani. A fent említettek a minőségi oktatás eszközei, melyek minden hallgatót megilletnek.

A képzés tanulmányi vonatkozásai

Minden hallgatónak joga van a kizárólag tanulmányi teljesítmény alapján történő értékeléshez és osztályozáshoz, beleértve az oktatási programjuk részét képező iskolán kívüli tevékenységeket. Kizárólag a tanulmányi időszak során nyújtott egyéni tanulmányi teljesítmény és eredmények vehetők alapul az értékelésben.

Az oktatási programok rugalmas tantervet foglalnak magukban, mely lehetővé teszi az iskolán kívüli tevékenységekben való részvételt. Ezen elfoglaltságok az egyetemi tapasztalatok értékes összetevőjének tekintendők, melyek értékes ismereteket és képességeket nyújtanak a hallgatók számára a társadalomban betöltött szerepükhöz.

Amennyiben egy demokratikus és nyílt egyetemi közösségben kétség merül fel egy hallgató igazságos értékelését illetően, a hallgatónak joga van tisztességes eljáráshoz folyamodni anélkül, hogy ebből a későbbiekben bármiféle hátránya származna. A hallgatók felülvizsgálati kérelmét külső befolyástól függetlenül kell elbírálni. A felsőoktatási intézmény köteles az eljárást közzé tenni és ésszerű határidőt szabni a döntés meghozatalára.

Valamennyi megindokolhatóan rászoruló hallgatót megilleti a rugalmas/egyéni tanulmányi rendhez való jog. A felsőoktatási intézmények kötelesek figyelembe venni az egyéni képességeket, személyes körülményeket, elvárásokat és életkörülményeket (munkavállaló hallgató, családos hallgató, fogyatékossgal élő hallgató, idősebb hallgató, stb.) A mindenki számára elérhető oktatás megvalósítása érdekében a felnőtt- és felsőoktatási intézmények kötelesek különböző igényeket kielégítő tanulmányi programokat biztosítani, mint például levelező képzések, távoktatás, esti vagy hétvégi oktatás stb. A hallgatók tanulmányainak sikeres teljesítése érdekében az oktatóknak konzultációs időpontokat kell biztosítaniuk.

Minden hallgatónak joga van a folyamatosan felülvizsgált és korszerűsített tantervhez. A minőségi oktatási program központi eleme a rendszeres visszacsatolás, valamint az ehhez igazodó fejlesztés, mely a tantárgy területén folytatott legújabb kutatási eredményekre építkezik, és beilleszti azokat a tantervbe, továbbá igazodik a társadalom változó igényeihez.

Valamennyi hallgatónak jogában áll egyenjogú félként részt venni az oktatási program folyamatos értékelésében és fejlesztésében. A minőségi oktatási program biztosítása érdekében megfelelő minőségbiztosítási eljárásokat szükséges bevezetni kari és intézményi szinten egyaránt. Az felsőoktatás egyenlő partnereként a hallgatókat minden szinten be kell vonni a minőségbiztosítási folyamatokba. Minden hallgatónak joga van szabadon hozzáférni az intézmény, illetve az oktatás minőségéről szóló objektív felmérések eredményeihez. A pártatlanság biztosítása érdekében az osztályozási folyamat során a hallgatóknak jogukban áll külső szakértőhöz fordulni tudományos munkájuk felülvizsgálatának céljából.

Adatvédelemhez, tudáshoz és információ-hozzáféréshez való jogok

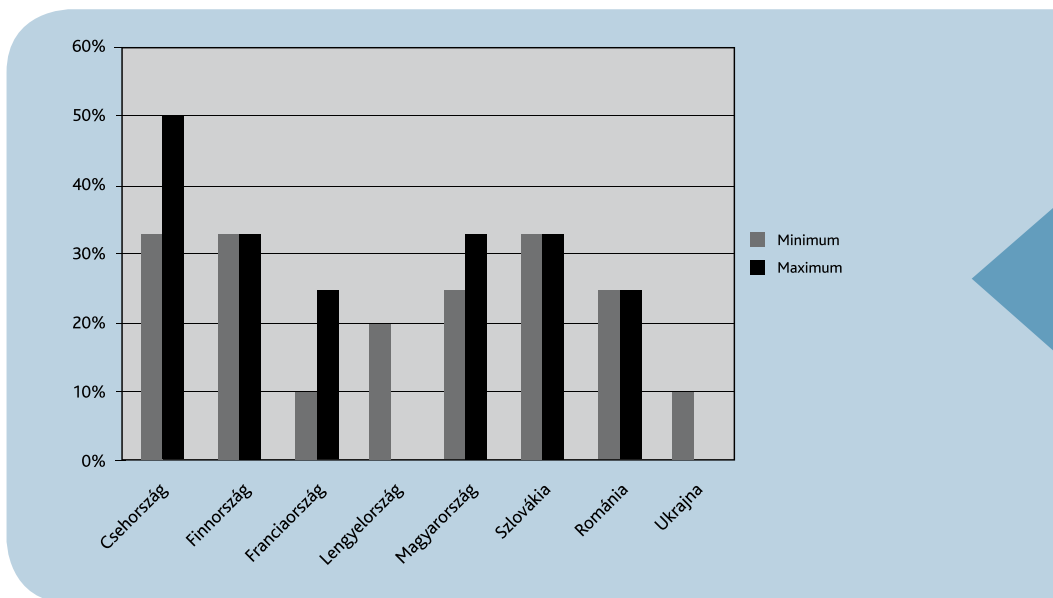
Mindenkinek joga van bárminemű tudományos, irodalmi vagy művészi alkotás szerzőjeként a megszerzett anyagi és szellemi javainak védelméhez. A hallgatók a tudományos közösség részét képezik, illetve tudományos munkájukkal nagymértékben hozzájárulnak a felsőoktatási intézményekben végzett kutatásokhoz. Ebből kifolyólag a hallgatókat megilleti a jog, hogy munkájukat önálló és eredeti alkotásként ismerjék el és értékeljék.

A hallgatók személyes adatait meg kell óvni a jogtalan felhasználással szemben. A felsőoktatási intézmények kötelesek megóvni bárminemű visszaéléssel szemben az adminisztratív célokra, a minőségbiztosítási értékeléskor felhasznált és a képzés részeként készített tudományos munkájuk értékelése céljából szolgáltatott adatokat.

Valamennyi hallgatónak joga van a nyílt forráson alapuló tanítási módszerekhez és eljárásokhoz. A tudáshoz és információhoz való hozzáférés alapvető fontosságú a sikeres felsőoktatásban. Mindazonáltal napjainkban a magas költségek korlátozzák az információ-hozzáférést. Ezért a hallgatók a képzések keretein belül nem kötelezhetőek semmilyen technikai eszköz vagy program megvásárlására vagy használatára, ezért a felsőoktatási intézményeknek törekedniük kell nyílt forrásokon alapuló vagy saját hallgatói számára ingyenesen hozzáférhető anyagokat használni.

Hallgatók részvétele az egyetem különböző testületeiben

Európa országainak jelentős részében a törvények lehetővé teszik, hogy a hallgatók aktívan és kellő hangsúllyal részt vegyenek a felsőoktatási intézmények különböző döntéshozó testületeiben, bizottságaiban és a minőségbiztosítási folyamatokban. A bolognai folyamat részeként a 2001-es Prágai Nyilatkozatban az országok miniszterei egyetértettek abban, hogy a hallgatók részvételét és befolyását biztosítani kell a felsőoktatási intézmények testületeiben. Ezt követően a bolognai folyamat egyre hangsúlyosabb része lett a hallgatóközpontú felsőoktatás, a 2003-as Berlini Nyilatkozatban a miniszterek már arról nyilatkoztak, hogy a hallgatók teljes jogú partnerek a felsőoktatási intézmények irányításában.

Hallgatói képviselők aránya a felsőoktatási intézmények szenátusaiban

A BOLOGNAI FOLYAMAT AZ ESU DOKUMENTUMAIBAN

Az ESU a bolognai folyamat kezdete óta aktívan foglalkozik az európai oktatási reformfolyamat értékelésével. Az ESU közgyűlésen az országok hallgatói képviselői több bolognai folyamattal kapcsolatos indítványról döntöttek.

Joint degrees in the context of the Bologna Process

A 2002-ben elfogadott *Joint degrees in the context of the Bologna Process* nevű indítványban azt a következtetést vonták le a *Board Meetingen* részt vevő hallgatók, hogy az intézmények által indított közös képzések jó lehetőséget biztosítanak a minőségi végzettség megszerzésére, de ehhez a hallgatók és oktatók mobilitását lehetővé tevő jogi és infrastrukturális háttér megteremtése szükséges.

Az ESU 2003-ban elfogadott „*ESIB and the Bologna Process – creating a European Higher Education Area for and with students*” indítványa foglalkozik a legrészletesebben a bolognai folyamat értékelésével és hatásaival. Az indítványban a hallgatók üdvözik a folyamat eredményeként megvalósuló egyre szélesebb körű együttműködést az európai felsőoktatásban. Az ESIB többek között arra hívja fel a figyelmet, hogy bár a magán-szféra egyre jobban teret nyer az intézményekben, a felsőoktatásra nem lehet árucikként tekinteni, és ezért nem is szabad tandíjat kérni a hallgatóktól.

A kétciklusú képzéssel kapcsolatban az ESU álláspontja, hogy az alapképzés sikeres teljesítése után egyes útvonalak vezessen a mesterképzésbe, ezért ellenez mindenféle felvételi vizsgát és létszámlimitet. Az elfogadott indítványban szintén szerepel, hogy nem elegendő a korábbi képzések kétciklusú képzésre való átalakítása, a reform csak úgy lehet teljes, ha a tananyagok tartalmukban és szerkezetükben is megújulnak.

A mobilitásban részt vevő hallgatók számának növekedését a bolognai rendszer egyik legfontosabb eredményének tekinti az ESU, azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a mobilitás igazán akkor lehet értékes, ha a külföldön elvégzett tanulmányok beszámítását az intézmények garantálni tudják. Az ESU véleménye, hogy a jogalkotóknak lehetővé kell tenniük a mobilitásban részt vevő hallgatók adminisztrációs terheinek csökkentését a vízumengedélyezéssel és a munkavállalási engedéllyel kapcsolatban.

Az ESU próbálja előmozdítani, hogy egymással összemérhető kreditrendszerek legyenek a bolognai folyamatban részt vevő országokban, ami alapján egyszerűbben beszámíthatók a korábbi tanulmányok, amennyiben a hallgató egy másik ország intézményébe jelentkezik továbbtanulás céljából. Ezért fontos eszüknek tekinti az egységes oklevélmellékletet.

Az ESU álláspontja, hogy a hallgatókat érintő reformok véghezviteléhez a hallgatók aktív bevonása szükséges, ezért az ESU szorgalmazza, hogy a kormányok tegyék lehetővé a hallgatóknak, hogy tagokat delegáljanak maguk közül, mind a Bologna Bizottságokba, mind más reformtestületekbe.

Az Európát is egyre jobban érintő „agyelszívás” csökkentése érdekében az ESU véleménye alapján a friss-diplomásoknak végzettségüknek megfelelő munkalehetőséget, míg a PhD hallgatóknak és fiatal kutatóknak pedig megfelelő színvonalú és vonzó körülményeket kell biztosítani az egyetemeken.

Az élethosszig tartó tanulással kapcsolatban az ESU pozitív eredményként értékeli, hogy a tanuláshoz való jog most már nem korlátozódik csak a fiatal korra, hanem a társadalom egészének privilégiuma. Azonban ez nem jelentheti azt, hogy az emberek tudása az életkor előrehaladtával automatikusan elértéktelenedik, és ezért mindenkit kényszeríteni kéne arra, hogy rendszeresen frissítse tudását.

Mindenkinek egyenlő esélyeket kell teremteni tanulmányai elvégzéséhez, ezért az államoknak arra kell törekedniük, hogy a hallgatóknak elegendő anyagi támogatást nyújtsanak tanulmányaikhoz. Ugyanakkor az ESU elismeri a hallgatók munkavállalásának pozitív hatásait, de csak abban az esetben, ha a hallgatók saját szakterületükön tudnak munkát vállalni. Az ESU elsősorban a jól felépített ösztöndíjrendszerekben látja a megoldást, mivel a kölcsönalapú támogatások súlyosan megnehezíthetik a szociálisan hátrányos körülményekkel rendelkező hallgatók anyagi helyzetét.

Az indítvány záró szövegében az ESU tagszervezeteinek képviselői kijelentik, hogy a kritikai észrevételek megfogalmazása mellett, az ESU elkötelezett a bolognai folyamat mellett, és konstruktív részese kíván lenni egy hallgatóközpontú Európai Felsőoktatási Térség kialakításának.

A 2008-ban elfogadott indítvány az ESU aggályait fogalmazza meg, miszerint a bolognai folyamat részeként meghatározott célokat nem sikerül egységesen 2010-re teljesíteniük a tagállamoknak.

A 2020-ra elérendő egységes európai felsőoktatási térséghez feltétlenül szükséges a szociális feltételek megteremtése, mind az ösztöndíjak, mind a tandíjmentességek révén.

A 2020-ra tervezett 20%-os mobilitási ráta eléréséhez az ESU elsősorban egy európai szintű mobilitási alap létrehozását sürgeti. Emellett fontosnak tartja, hogy a tanulmányok, illetve kreditek beszámítása zökkenőmentesen történjen, a tantervek kidolgozásakor pedig a kimeneti követelmények (*learning outcomes*) köré kell építeni a tantárgyi struktúrát.

Az ESU álláspontja szerint a minisztereknek be kell ismerniük, hogy a bolognai rendszer bevezetése nem minden reform esetén történt megfelelően. A bolognai folyamatot 2010 után ezért kormányközi együttműködések formájában kell folytatni, és egy pénzügyi alapot kell létrehozni a BFUG aktuális témáival kapcsolatos közös projektek és konferenciák támogatására. A hallgatók részére biztosítani kell, hogy az elkövetkezendő évek reformjainak teljes jogú alakítói és véleményformálói legyenek. A bolognai folyamatot és a lisszaboni stratégiát pedig a jövőben is külön kell kezelni.

Az indítványban az ESU rögzíti, hogy a kialakuló egységes Európai Felsőoktatási Térségnek a verseny-szemlélet helyett a kooperáción kell alapulnia.

A *Board Meetingen* részt vevő hallgatók kritikákat fogalmaznak meg, hogy a miniszterek által korábban elfogadott Londoni Nyilatkozat („a hallgatóknak lehetővé kell tenni, hogy tanulmányaikban szociális helyezettük ne gátolja őket”) ellenére, több országban tandíjat vezettek be, illetve a korábban bevezetett tandíjak tovább emelkedtek. Az ESU véleménye szerint a jövőben olyan ösztöndíjrendszereket kell megteremtteni, mely a szülők anyagi támogatásától függetlenül biztosítja a hallgatók megélhetését.

A minőségbiztosítási rendszerekkel kapcsolatban az ESU javasolja, hogy konkrétabb és egyszerűbb szövegezésű egységes minőségbiztosítási követelményeket kell kialakítani az EHEA-ban, amely jól definiálja, hogy mi a kötelező és mi az opcionális feladata az intézménynek.

FUNKCIÓVÁLTOZÁSAI ÉS A BOLOGNAI FOLYAMAT

BÓKAY ANTAL

A BOLOGNAI FOLYAMAT ÉS A TUDÁSALAPÚ TÁRSADALOM

A XX. század utolsó évtizedében számos európai fórumon megfogalmazódott az európai felsőoktatás átalakításának elkerülhetetlensége. A különböző politikai színtereken, összejöveteleken megnyilvánuló határozott akarat háttérében a tudásalapú gazdaság és társadalom alakulásának igényei, kényszerei álltak. Az a gazdasági forma, társadalmi formáció és kulturális önteremtési mód, amelyet változatos, de gyakran a *poszt-* előtagot ismétlő nevekkel posztindusztriális gazdaságnak, vagy éppen posztmodern kornak jelölnek, valószínűleg egy olyan radikális váltás, amelyhez mérhetőt előtte a reneszánsz idején élt át az európai világ.

Átalakult vagy átalakulóban van a tudás természete, a tudásközvetítés technikája, biztonságos tárgyak helyett sűrűbb, de megfoghatatlan virtualitás kezd uralomra jutni, váratlan és kezelhetetlen társadalmi folyamatok bukkannak fel, radikálisan átalakul az a közvetítő közeg, amellyel világunkat és önmagunkat meg tudjuk ragadni. A világ egyetlen hatalmas globális faluvá változik, eltűnnek a szubjektivitás konzervatív, konzerváló magánterei, a világpolitikában új hatalmi centrumok és hatalomgyakorlási módok jelennek meg, a hagyomány, a megbízható centrum, a tiszta racionalitás helyett a hatékonyság, a meggyőzési képesség válik meghatározó erővé. Ebben a világfolyamatban természetesen a felsőoktatás szerepe, működésének filozófiája is átalakul, nem véletlenül elsőnek abban az országban, az Egyesült Államokban, amely az új emberi formáció alakulásának elsődleges terepe volt. Azok a praktikusnak tűnő, konkrét feladatokkal definiált elvek, amelyeket az olyan fogalmak, mint az Európai Felsőoktatási Térség, az Európai Kutatási Térség, a bolognai folyamat vagy éppen a mobilitás gondolata igazából ennek az igen átfogó változásnak az elemei.

A szokásosan bolognai folyamatnak nevezett, immár tíz éves átalakulás, újjáalakítás pontosan erről, a posztindusztriális, tudásalapú társadalom alapvetően új felsőoktatási igényeiről, követelményeiről szól. Irányát elsősorban politikusok jelölték ki, akikre jellemző, hogy jól vagy rosszul, de meg tudják határozni a konkrét tennivalókat, azonban a mögöttes elveket nem látják, csak a társadalmi lépéseket leképező politikai érzékük vezérli célkitűző aktivitásuk. Nyilván egy idő után szükség van a társadalomfilozófiai háttér, ideológia válaszására is, azaz szükség lenne a bolognai folyamat pontosabb, elmélyültebb magyarázatára, a „mit kell tenni?” után a „miért kell ezt tenni?” vagy a „miért történik így?” momentumára. A magyar felsőoktatás-fejlesztésből igencsak hiányzik ez az átfogóbb magyarázat, ez az oka annak, hogy hihetetlenül sokféle és összevissza mindaz, amit nap mint nap a Bolognának tulajdonítunk. Ahhoz, hogy a bolognai folyamatot

politikai koncepcióból valóságos intézményrendszeri, társadalmi működéssé formáljuk, elkerülhetetlen ezeknek az átfogóbb összefüggéseknek a felismerése, megfogalmazása.

HÁTTERÜNK, ELŐDÜNK A MODERN EGYETEM

A mai felsőoktatást értelmező, értékelő gesztusaink, általános véleményünk arról, hogy mi a jó egyetem, milyen a jó diák egy rendkívül sikeres, de immár vagy kétszáz éves modern egyetemi eszmény mentén formálódnak. Ez az ideáltípus a XVIII. század végének tudásfogalmából, tudásközvetítési eszméjének intézményi megszervezéséből származik, olyan szereplők közreműködésével, mint Kant, Fichte és Humboldt. Ez utóbbi már politikai szinten is aktív résztvevő volt az új egyetemi forma legjellemzőbb és talán legkiválóbb intézményének, a berlini egyetemnek a megszervezésével. Ezt a ma is gyakorta eszményképnek állított modell a legvilágosabban Immanuel Kant *A fakultások vitája* című nagyhatású művében 1798-ben foglalta össze:

„Korántsem volt ostoba ötlet attól, akiben először fogamzott meg a gondolat, hogy a tudományosság egész foglalta mintegy intézményszerűen volna kezelendő, ahol is ahány tudományszak, azok letéteményeiként annyi nyilvános tanár, professzor alkalmaztatnék, akik egyfajta egyetemnek nevezett tudós közösséget alkotnának, amelynek autonómiája volna, mert tudósok mint tudósok felől csak tudósok ítélnének; s amely egyetemnek ennél fogva jogában állna, hogy fakultásai útján az alsóbb iskolákból magasabba lépni törekvő tanítványokat vegyen föl, valamint előzetes vizsga nyomán, saját hatalma alapján mindenki által elismert rangot ruházzon szabad tanárookra, akiket doktoroknak neveznek.”

A kor tudásfelfogása alapján az egyetem belső szerkezete a szellem építménye logikájára terveződött. Ez az egyetem autonóm volt, csak a tudás racionális szerkezetét kellett követnie. Lényeges azonban, hogy autonómiája nem a politikai irányítástól való függetlenség, hanem a közvetlen társadalmi funkcióktól való függetlenség volt. Az egyetem-eszme személyi képviselője, egyéni megtestesülése, a tiszta ész működésének letéteményese a professzor volt. A modern felsőoktatás fontos jellemzője, hogy nemzeti jellegű, minden modern nemzetállam létrehozta a maga felsőoktatási rendszerét. Ebből következett, hogy a középkor híres *peregrinatio academicája*, a középkori mintájú egyetemi mobilitás megszűnt. A középkori egyetem, a *studium generale* még egy univerzális, keresztényi alapokon nyugvó rendszerben felépített tudást adott, egyetlen közös nyelven, latinul, és az egyetem intézménye is a helyi hatalom feletti általános pápai és/vagy királyi hatalom oltalmában és megbízásából működött, és Európában oly kevés intézmény létezett, hogy természetes volt a külföldi diákok jelentős száma. A XV. századtól kezdve azonban jelentősen megszaporodtak az egyetemek, kezdtek elszakadni a közvetlen pápai és egyházi irányítástól, univerzálisból nemzetivé lettek. Ez jelentősen csökkentette a mobilitást, az sem volt ritka, hogy (például Poroszországban) állami rendeletek tartották a diákokat a nemzet egyetemén, tiltották más egyetemek látogatását. Az erősebb egyetemi rendszert működtető államok önellátásra rendezkedtek be.

A kanti definíció mentén vázolt korai modern egyetemen a mobilitásnak talán két formáját említhetnénk, az egyik az, amikor valamilyen tudás, elmélet képviselőjét keresik fel a diákok (ez az „xy professzornál hallgatott ezt és ezt” típusú életrajzokban olvasható mobilitás), a másik pedig a kevésbé fejlett, kevés vagy gyenge felsőoktatási intézménnyel rendelkező régiókból jönnek diákok, és szereznek diplomát egy híres egyetemen. A XIX. század végétől például jelentős létszámú amerikai diák jelenik meg a német és oszt-

rák egyetemeken, egy a modern orvoslásról szóló tanulmány szerint a modern amerikai orvostudományt a bécsi egyetem orvoskarán végzett diákok teremtették meg.

A XX. századi modern egyetem a berlini modell korszerűsítésével az USA-ban alakult ki. Ez a tiszta filozófia helyett már egy matematikai, tudományelméleti felfogásra épít, interdiszciplináris, centruma már nem a professzori előadás, hanem a könyvtár és a szeminárium. Ez az egyetem újra érzékenyebb a mobilitásra. Egyrészt eltűnnek a formális, adminisztratív tiltások, másrészt megjelenik az a mobilitási forma, amely a bolognai folyamat szempontjából is meghatározó: a hallgatók a képzés egy részét, szakaszát végzik más országban, és ennek a szakasznak a teljesítményei beépülnek, elfogadódnak a diplomát kiadó intézmény képzési folyamatában. Az amerikai (és nem ritkán egyes európai) egyetemek szokásos eljárása azonban jelentősen más volt, mint a mai bolognai folyamatban elképzelt mobilitás. A szokásos modell az volt, hogy egy egyetemi közti szerződéssel az amerikai egyetem egy meghatározott tantervű oktatási programot (és olykor saját oktatót is) telepített egy európai egyetemre, mintegy megrendelt egy bizonyos, többnyire kizárólag saját diákjainak szóló képzést. Az ilyen mobilitás (mely persze ma is létezik) csoportos, kizárja a bolognai folyamat meghatározó mobilitási formáját, az egyéni mobilitású *freemover* diákokat.

A JELENKORI, POSZTMODERN EGYETEM

A felsőoktatás mai átalakulása hátterében a tudás és tudásközvetítés természetének, társadalmi funkciójának radikális átalakulása áll. A mai mobilitási programok, tervek, politikai célok is ezt az átalakult, a társadalmi-gazdasági működés hatékonyságát biztosító új, talán posztmodernnek nevezhető egyetemi modell komponenseként érthetők meg. Nagyon leegyszerűsítve három olyan alapvető tendenciát említek, amelyek a tudásalapú társadalom átfogó jellemzőiként jelentek meg, és a bolognai folyamattal a felsőoktatási működés elveiként is megfogalmazódtak.

1) A tudás természetének átalakulása

Az univerzális tudomány-integrációt hirdető, autonóm racionális rendszerekre és az ezek hátterében meglévő adatokra építő modern tudás-felfogás helyébe az integrálhatatlan kultúrák, szemléletmódok dialógusában feltáruló értelmezési viszonyok tudatosítása kerül. A bolognai folyamatban ezt a váltást szolgálja ki a kreditrendszer és legújabbban a kimeneti szempontú képesítési követelmények megfogalmazása.

2) A társadalmi működés tudásszint-igényének radikális emelkedése

A jelenkori gazdaság és társadalom olyan komplex rendszerré fejlődött, hogy korábban még képzettséget alig kívánó komponenseinek működtetéséhez is komoly képzettség kívántatik. Nem az egyetemnek kell le-hajolnia a környezethez, hanem az egyetem kontextusa felnőtt, egyetemeseedett, a gazdaság és társadalom közvetlen működése kíván, használ egyetemi szintű képességeket. Ennek a változásnak a következménye a felsőoktatás tömegesedése, mely az egyetemi képzés átalakulásának egyik legfontosabb, és nálunk meglehetősen félreértett jellemzője. A tömegképzés megszüntethetetlen, új felsőoktatás-pedagógiai megközelítést kíván. A bolognai folyamatban ennek háttere az alapképzés és mesterképzés szétválasztása.

3) A tudás használati értékének, fogyasztói természetének jelentős felerősödése

A modern utáni időszak egyik legfontosabb jellemzője az, hogy a tudás hagyományos autonómiája megszűnt, a funkcionalitás, a használhatóság, a társadalom és gazdaság szövetébe épültség kikerülhetetlen. Ennek a változásnak jele az egyetemi menedzsment átalakulása, a minőségbiztosítás, a kiválóság erősödő szerepe, leginkább azonban egy igen fontos új terminus, az *employability*. Az *employability*, azaz az alkalmazhatóság, a „helytállási potenciál” (Barakonyi Károly találó kifejezése) nem a munkaerő-piaci megfelelést jelenti, hanem egy olyan képzettségi minőséget, amely funkcionális, azaz kapós, keresett a társadalom működtetésében.

A bolognai folyamatban gyakran emlegetett mobilitás már ezen új egyetemi tendenciák szövetébe épül. Különös és jellemző, hogy a mobilitás fontos komponensként jelenik meg már az 1999-es Bolognai Nyilatkozatban, része lesz a lisszaboni stratégiának, majd rendszeresen és kiemelt hangsúllyal jelenik meg a miniszteri találkozók szövegében. A 2009 nyarán megjelent Zöld Könyv pedig összefoglaló dokumentuma lehet a posztmodern egyetem mobilitás-koncepciójának.

A mai mobilitás döntően egyéni hallgatói vagy oktatói mobilitás. A politikai dokumentumok alapján úgy gondolom, hogy elsősorban az első és harmadik jellemzőhöz kapcsolódik. A mobilitás egyrészt arra szolgál, hogy a diák találkozhasson a számára lényeges tudásterület sokféleségével, a megközelítések pluralitásával és bemeneti ténytudás helyett szemléletmódokat sajátíthasson el. Másrészt a mobilitás fontos funkciója az alkalmazhatóság kitágítása, az *employability* jelentős mértékű növelése. Egy aktív nyelvtudással és külföldi tapasztalattal rendelkező hallgató *employability* szintje messze magasabb, mint azé, aki nem járt külföldön.

E dolgozat határait feszegetné a Zöld Könyv megfogalmazásainak összevetése azokkal az átfogó társadalomelméleti tendenciákkal, elvekkkel összevetni, amelyeket a megújuló felsőoktatás háttereként említettem. A könyv első mondata a következő: „A tanulási – vagyis az új készségek elsajátítására irányuló transznacionális – mobilitás az egyik legalapvetőbb módja annak, hogy az egyén, különösen a fiatalok elősegítsék leendő foglalkoztathatóságukat, illetve személyes fejlődésüket.”

Az *employability* (itt foglalkoztathatóságnak fordították) mellé az első mondat a „személyes fejlődést” helyezi, és csak a bekezdés további mondataiban tesz hozzá még három jellemzőt, az új ismereteket, az új nyelvi készségeket és az interkulturális kompetenciákat. Kicsit később kifejezetten említi, hogy a mobilitás segíthet az „elszigetelődés, protekcionizmus és idegengyűlölet veszélyei elleni küzdelemben”. Érdekes és fontos lehetne a Zöld Könyv részletes elemzése, azon elvi és gyakorlati komponensek megbeszélése, amelyek egy korszerű és hatékony mobilitási rendszer működtetéséhez szükségesek.

MOBILITÁS, KÖZÖS KÉPZÉSEK, MAGYAR HALLGATÓK KÜLFÖLDÖN

KURUCZ KATALIN

Bár elsősorban a fizikai mobilitás jut eszünkbe a nemzetköziesítés szóról, mégis, ez a tevékenység számos formát ölthet. Az OECD által 2008-ban közzétett kutatási jelentés (a magyar fordítás címe: Felsőoktatás a tudástársadalomért) alapján a felsőoktatás nemzetköziesítésének egyik igen jelentős módja a felsőoktatási rendszerek konvergenciája (így tehát a bolognai folyamat keretében a háromciklusú képzési rendszer bevezetése) és a nemzetközi elismerési intézkedések (mint pl. Európában az ECTS vagy az oklevél-melléklet) bevezetése. Egy másik lehetséges módszer a felsőoktatás nemzetközivé tételére a tanulmányi programok tartalmának és módszereinek a nemzetközivé alakítása, amely magában foglalja a kampuszok nemzetközivé tételét vagy akár a programok interkulturális tartalmának erősítését. A módszerek közé tartozik az intézmények vagy programok mobilitása, amely öltheti pl. egy távoktatási kurzus, egy egyetem külföldi kampuszpépítése, franchise kurzusok vagy közös diplomaprogramok kialakításának formáját is. A nemzetköziesítés leggyakoribb formája mégis az emberek (hallgatók és oktatók) mobilitása, amely az elmúlt 25 évben jelentősen fellendült. Míg 1975-ben a világon összesen 600 ezer hallgató utazott külföldre tanulni (akár részképzésre, akár diplomát szerezni), addig 2005-ben a számuk elérte a 2,7 millió főt²⁰. A növekedés üteme is egyre gyorsul. „A piaci előrejelzések szerint a hallgatói mobilitás 2020 körül eléri a körülbelül 5,8 milliót (...), 2025-re pedig a 8 milliót (...).”²¹ Ez a növekedés az OECD országokban gyorsabb, mint a hallgatói létszám növekedése.

A HALLGATÓI MOBILITÁS MOTIVÁCIÓI

Egy ilyen méretű növekedés kapcsán adódik a kérdés: mi motivál egyre több embert arra, hogy hónapokra vagy akár évekre külföldre menjen tanulni? És adódik a válasz is: a globalizáció erősödésével a felfelé irányuló társadalmi mobilitás igénye is mind több emberben növekszik. A globális sikerkritériumoknak a mobilitásban történő részvétellel tudnak megfelelni. De mi motiválja a célszág vagy intézményválasztást? Az OECD idézett jelentése a hallgatói motivációkat az alábbiakban határozza meg.

²⁰ OECD 2008, p. 258.

²¹ OECD 2008, p. 258.

Elsősorban a célországban kínált oktatás, a megszerezhető oklevél (hallgató által vélt) minősége és későbbi munkaerő-piaci értéke. Fontos tudatosítani azt, hogy a hallgatók általában nem egy alapos statisztikai összehasonlítás alapján döntenek, hanem a saját személyes (vagy társaktól, médiából szerzett) benyomások alapján. Ezért nagyon fontos az, hogy egy ország vagy egyetem milyen képet alakít ki magáról és az okleveleiről a nyilvánosság előtt. Az oktatás hozzáférhetősége az adott országban szintén fontos motivációs tényező a külföldi hallgatók számára. Nagyon sok országban az jelenti a külföldi tanulmányok elsődleges motivációját, hogy a hazai oktatási kínálat nem terjed ki egy-egy adott szakterületre, és a hallgató kénytelen külföldre menni az adott oklevelet megszerezni. (Számos ország segíti ösztöndíj-programokkal a hallgatóit a külföldi diplomaszerezésben a hiányszakmák területén, de nem bővíti a felsőoktatási rendszerét²²). Motivációs tényező még a tandíj összege (ár-érték arány), illetve az oktatás nyelve is – számos ország nyert úgy piaci részesedést már a külföldi hallgatókból, hogy nyelvi előkészítő kurzusokat szervezett a nála tanulni kívánó hallgatóknak (pl. Japán), vagy erősítette az idegen nyelvű oktatási kínálatát (pl. Korea), vagy felhasználóbarát módon összesítette az országban idegen nyelven hallgatható szakokat (pl. Hollandia)²³. Fontos a külföldi hallgatók számára, hogy az adott országban gyakorolt vallás hasonló legyen az övékéhez. Régebben visszatartó erő volt az otthon és a fogadó ország közötti távolság, de az utazási költségek csökkenésével ez veszített a jelentőségéből. Ugyanakkor még mindig fontos, hogy informálisan milyen kapcsolatokat ápol a fogadó országgal a hallgató. Az utóbbi években fontosabbá vált a fogadó ország politikai stabilitása, valamint az idegenrendészeti szabályozása, a külföldi hallgatókra érvényes bevándorlási szabályok, attitűdök minősége is. Mivel a külföldi hallgatók a legtöbb országban tandíjat fizetnek a tanulmányaikért, döntő tényező lehet a finanszírozás: a hallgató kaphat-e a családjától anyagi támogatást, hogy hordozhatók-e a támogatások az egyes országok között (tanulmányi ösztöndíjak, hitelek), illetve van-e részmunkaidős munkavállalásra lehetőség a fogadó országban.

Az egyetemek világrangsorain az első egyharmadban szereplő egyetemek esetében a hallgatók pozícionális javakat vásárolnak a diplomaszerezéssel, ezért ezeknek az esetében a költségek általában kevésbé fontosak, hiszen a megszerzett diploma ára hamar megtérül a munkavállalás után. A 2. harmadba tartozó egyetemek esetében viszont érvényesülnek az ár-érték arány felsorolt kritériumai.

NÉHÁNY STATISZTIKAI ADAT

A legnagyobb fogadó ország a világon továbbra is az USA (2005-ben a nemzetközi hallgatók 22%-a ide ment tanulni), bár a részesedése csökken, és helyette teret nyerne pl. Franciaország (9%), Németország (10%), Ausztrália (6%)²⁴. Érdekes tendencia ugyanakkor, hogy a sokszor a nemzetközi oktatásexport „feltörekvő csodagyerekeként” emlegetett Ausztráliában csökken a beiratkozó külföldi hallgatók létszáma²⁵.

22 Érdekes lenne ezekben az országokban megnézni a munkaerő-piaci kereslet-előrejelzéseket és azt, hogy ezek milyen viszonyban állnak a felsőoktatási kínálattal, mert lehet, hogy jobban megtérül ez a stratégia.

23 OECD 2008

24 A legnagyobb fogadóországokat Berács József tanulmánya sorolja fel.

25 OECD 2008

Az erősen növekvő tendenciák ellenére, az Eurostat és az Eurydice hálózat közös jelentése²⁶ 2007-ben azt állapította meg, hogy továbbra is alacsony az európai hallgatói mobilitás aránya a teljes hallgatói létszámhoz viszonyítva (2004-ben átlagosan 2,2% volt). Magyarországról a hallgatók 1,5%-a ment külföldre tanulni a 2003/04-es tanévben²⁷. (Megjegyzem, hogy ez az arány 1998/99-ben még 1,8% volt, ami lecsökkent az idézett 1,5%-ra – ennek az oka vélhetően a hallgatói létszám erőteljes növekedése volt, amelyet nem követett a mobilitási források hasonló bővülése.) Európában általában a doktori hallgatók a legaktívabbak a mobilitás területén (átlagosan 7%-uk megy külföldre tanulni), ez azonban valószínűleg nem szervezett mobilitási programok keretében zajlik, mert ott nem képviselnek jelentős arányt. A Magyarországon ISCED 5 és ISCED 6 szintű képzésbe beiratkozott hallgatók mintegy 2,8%-a külföldi.²⁸ A doktori képzésre járók aránya jelentősen magasabb ugyanakkor a doktori képzésben, mint a felsőoktatás ezt megelőző szintjein.

SZERVEZETT MOBILITÁSI PROGRAMOK

A mobilitási programokhoz köthető fejlesztések igen látványosak voltak a magyar felsőoktatási intézményekben az elmúlt évtized során. A szervezett mobilitási programok növekedése oda vezetett, hogy már 50 felsőoktatási intézményben van felelőse a nemzetközi kapcsolatoknak. Míg ők kezdetben „csak” az Erasmus irodát működtették, addig 10 év alatt komplett pályázati irodákká fejlődtek, amelyek sokszor a teljes intézményi pályázati feladatkört ellátják. Ez a feladatkör számos helyen kapcsolódik a kötelező szakmai gyakorlatok szervezéséhez, a vállalkozásokkal történő kapcsolatépítéshez vagy az öregdiák-hálózathoz vagy más hallgatói szolgáltatásokhoz.

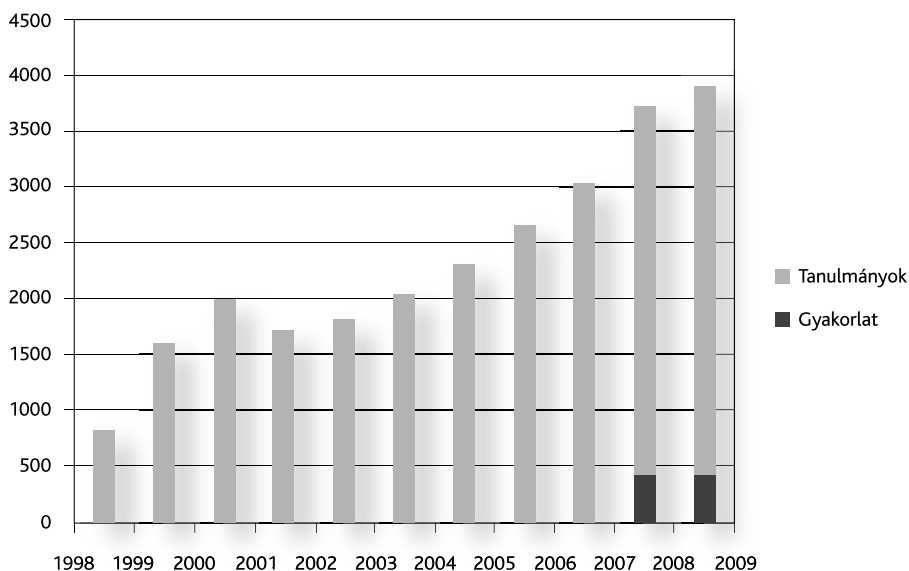
A mobilitási programok hatását a hallgatókra talán a számokkal tudom leginkább érzékeltetni: ma 50 magyar felsőoktatási intézmény 4000 EU-belivel működik együtt. 1998–2008 között 25 ezer hallgató utazott ki ösztöndíjjal Magyarországról, és több mint 10 ezer hallgató jött hozzánk tanulni. Erre az Erasmus az elmúlt évtizedben 52 M€-t fordított, azaz évente átlagosan 1,5–2 milliárd forintot.

Az Erasmusban az Európán belüli mobilitás évi 8%-ról 2%-ra csökkent – mi mégis azon kevés európai ország közé tartozunk, ahol növekszik az utazási kedv. Ez rámutat arra, hogy az EU új tagállamaiban a hallgatók törekednek nemzetközi tapasztalatokat szerezni, hiszen így hatékonyan tudják fejleszteni a későbbi gazdasági kapcsolataikat, nyelvtudásukat, szélesíteni látókörüket.

²⁶ Eurydice, 2007, p. 130.; (A korábban említett OECD kutatásban Magyarország nem vett részt, ezért nem szerepelnek benne az országra vonatkozó adatok. Az Eurydice jelentései viszont lefedik a 27 EU-országot, az EFTA- és a társult országokat, és nem csak a szervezett programokat tartalmazzák.)

²⁷ Eurydice, 2007, p. 130.

²⁸ Eurydice 2007.; p. 136. Figure E3: Percentage of students in tertiary education (ISCED 5A, 5B and 6) who have had prior education or been formerly resident in another country, 2003/04

A Magyarországról kiutazó Erasmus hallgatók száma 1998–2008

Az alábbi táblázat²⁹ összehasonlítást ad Magyarország és néhány hozzánk hasonló paraméterekkel rendelkező ország teljesítménye között a 2007/2008-as tanévben.

ORSZÁG	HALLGATÓI LÉTSZÁM	ERASMUS KIUTAZÓ HALLGATÓK SZÁMA	ERASMUS HALLGATÓK ARÁNYA A HALLGATÓI LÉTSZÁMHOZ	ERASMUS KERET (€)	ÁTLAGOS TARTÓZKO- DÁS (HÓ)	ÁTLAG- ÖSZTÖNDÍJ (€)
BELGIUM	393.000	5.378	1,37 %	8.603.998	5,0	319
CSEH KÖZ- TÁRSASÁG	362.000	5.587	1,54 %	7.199.704	6,1	211
MAGYAR- ORSZÁG	431.000	3.752	0,87 %	7.343.811	4,9	399
PORTUGÁLIA	366.000	4.753	1,3 %	9.514.236	5,7	351

A Cseh Köztársaság 2001/2002-ben még pontosan ugyanannyi (2001) főt küldött Erasmusszal, mint Magyarország, mára azonban a kiutazók növekedési üteme abszolút értékben is jelentősen meghaladja a magyar növekedést. Ennek egyik elsődleges oka az lehet, hogy a 7 millió euró körüli éves Erasmus támoga-

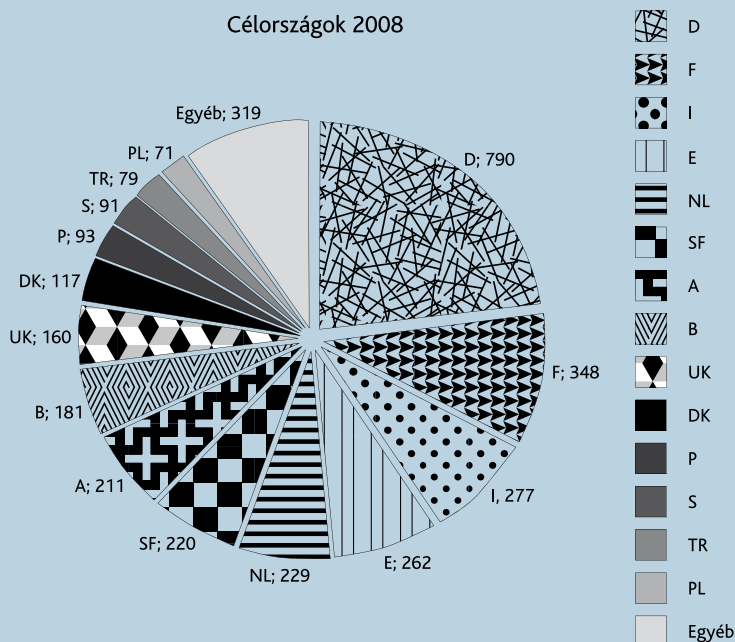
²⁹ Az adatok forrása az Európai Bizottság honlapja: <http://ec.europa.eu/education/erasmus/doc/stat/0708/annex.pdf>

tást, amelyet a Cseh Köztársaság az EU-tól kap, a cseh állam minden évben megduplázza (ez az EU-s adatokban természetesen nem szerepel, de közvetve mégis érezteti a hatását, hiszen az adott országra vetített támogatás kalkulációjára használt képlet egyik tényezője a múltbéli teljesítmény, azaz a kimenő hallgatók létszáma).

A különbséget indokolhatja az átlagos ösztöndíjak eltérése is az egyes országokban – jó látható, hogy ez a Magyarországról kimenő hallgatók esetében a legmagasabb (majdnem a kétszerese a csehekének).

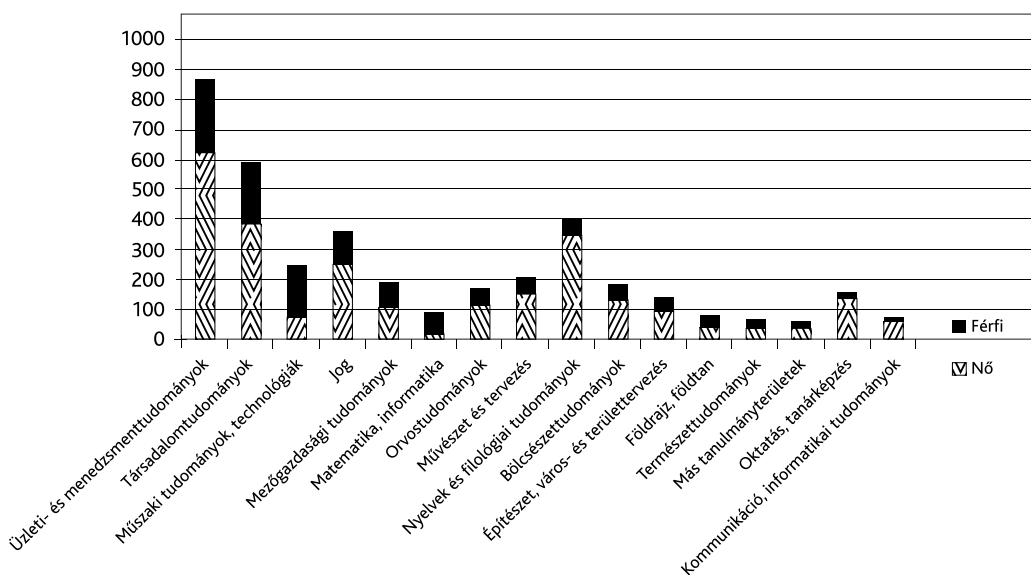
De hová és milyen szakirányon utaznak a legszívesebben a hallgatónk?

A legnépszerűbb országok sorát minden évben Németország, Franciaország, Olaszország és Finnország vezetik. Érdekes felhívni a hallgatók figyelmét a környező országokra is, hiszen Közép-Európa sokkal több hallgatót tudna fogadni, és minden ország érdekelt a beutazó hallgatók számának növekedésében. (Ugyanígy a bejövő mobilitás ösztönzésénél is érdemes lenne a környező országokra koncentrálnunk, és onnan behozni jelentős számú hallgatót.)

 A legnépszerűbb célországokba kiutazó Erasmus hallgatók létszáma, 2008–2009³⁰

Az üzleti- és menedzsmenttudományok képzési területen³¹ utaznak ki a legtöbben, többségükben nők, de a társadalomtudományi, illetve a nyelvi és filológiai terület is jelentős arányt képvisel. Talán nem meglepő módon egyedül a műszaki tudományok és technológia, illetve a matematika és informatika területén utazik ki több férfi, mint nő. Bár a kiutazók nemi megoszlása valószínűleg megfelel az adott képzési területen tanulók nemi arányaival, mégis érdekes megjegyezni, hogy évek óta rendszeresen több nő veszi igénybe az Erasmus ösztöndíjakat, mint férfi.³² A külföldi szakmai gyakorlaton részt vevő hallgatók képzési terület szerinti eloszlása különbözik a tanulmányi céllal kiutazók hasonló eloszlásától. A hallgatók szakmai gyakorlatra jellemzően az üzleti- és menedzsmenttudományok, a műszaki tudományok és technológia, orvostudományok és a társadalomtudományok területéről utaznak ki, ezek az összes szakmai gyakorlat több mint felét teszik ki. A műszaki tudományok és a matematika területeiről utazik ki arányosan több férfi, de minden más területen nők utaznak ki nagyobb számban szakmai gyakorlatot végezni.

A legnépszerűbb képzési területek, 2008–2009³³

³¹ Az Erasmus programban az EU által használt képzési területfelosztást használjuk, amely nem egyezik meg teljesen a képzési területek magyar felosztásával.

³² Ennek okát jelenleg csak találgatni tudjuk (Pl. a nőknek jobb nyelvtudása? A férfiak kötetlenebb keretekben is bátrabban utaznak külföldre? A férfiak munkavállalás mellett tanulnak? Esetleg a férfiak kevésbé jól teljesítenek a tanulmányaik során, ezért kisebb eséllyel pályáznak Erasmusra?). Mégis, mire következtethetünk abból, hogy a kiutazók körében sokszor markánsabban több a nő, aki a saját munkaerő-piaci értékét javító külföldi tanulmányokat végzett, az életben viszont a hierarchiák magasabb szintjein – Magyarországon legalábbis – sokkal több férfit találunk? Számos, a társadalmi nemhez kapcsolódó kérdés merülhet itt fel, de ez nem ennek az írásnak a tárgya. Zárásként megjegyzem, hogy ez igaz a Magyarországra irányuló mobilitásra is: az Eurydice 2007-es jelentése is kiemeli, hogy kizárólag Cipruson, az Egyesült Királyságban és Magyarországon több a külföldi származású hallgatók között – ISCED 5A és 6 szinteken – a nő, mint férfi, a többi vizsgált 28 országhoz képest! (Eurydice 2007., Figure E4: Percentage of students in tertiary education (ISCED 5A and ISCED 6), who have had prior education or been formerly resident in another country, by sex, 2003/04).

³³ Forrás: Tempus Közalapítvány

KÖZÖS KÉPZÉSEK, STRATÉGIAI IRÁNYOK

Az Erasmus úttörő szerepet játszott az együttműködést támogató erőforrások és szervezet kialakításában, a hallgatók szerepének a változásában és az ellenőrizhető döntéshozatali rendszer jó gyakorlatainak terjedésében. Meghonosodtak a mobilitást támogató eszközök mint az oklevélmelléklet, ECTS, stb. Ezek eleinte „csupán” a nemzetközi mobilitás eszközeként működtek, majd intézményi és rendszerszintű hatásokat váltottak ki, hozzájárulva a bolognai folyamat céljaihoz is.

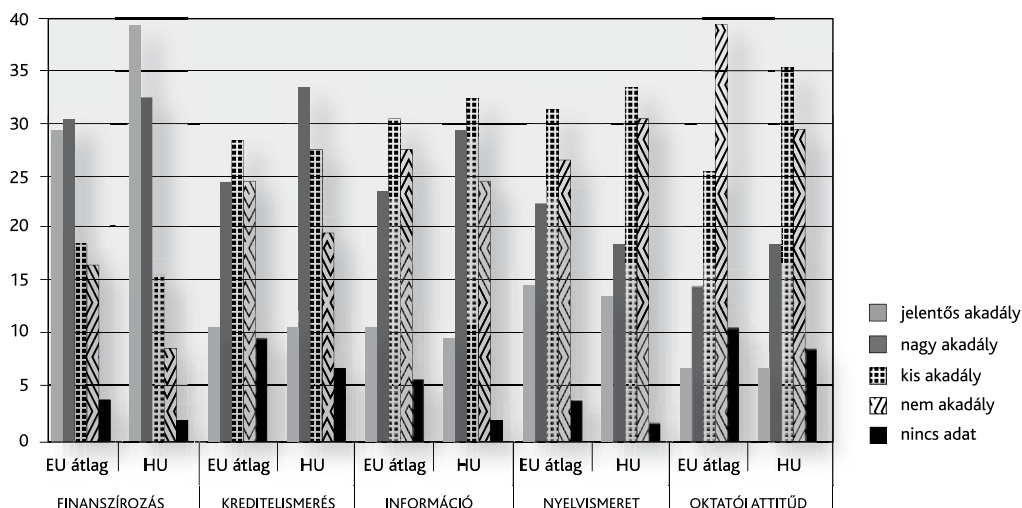
A nemzetközi kapcsolatépítés a bolognai folyamatnak, illetve a szellemisége terjedésének az alappillére. A képzési rendszerek átláthatósága, a szakmai együttműködések, amelyek a tartalom és a szerkezetek harmonizációjához, illetve közös oklevelek kibocsátásához vezettek, az oklevelek nemzetközi elismerése, az európai dimenzió megtöltése tartalommal, a felsőoktatás minőségének javítása olyan célok, amelyek szükségességét aláhúzza a nemzetközi mobilitásban részt vevő hallgatók milliós tömege. Ehhez szükség volt az olyan európai kezdeményezésekre, amelyek együttfejlődtek a bolognai folyamattal, mint pl. az Erasmus. Miután mára – a törvényi szabályozásnak megfelelően – a mobilitással kapcsolatos eszközök beépültek a magyar egyetemek rutinjába, előtérbe kerülnek (sokszor megint a mobilitási problémák okán) a szerkezetben és az eszközökön túl, a minőségfejlesztés irányába vivő célok. Ezek, többek között, a méltányos hozzáférés, a hallgatók társadalmi-gazdasági helyzetének figyelembevétele, a nemzetköziesítés, a mobilitás főszabállyá tétele, az üzleti és az akadémiai világ együttműködése, a végzősök foglalkoztathatósága, illetve a magyar felsőoktatás helye a világ felsőoktatási rendszerei körében.

Ez utóbbi vonatkozásokban, a mobilitás minőségében jelent új dimenziót a 2004-ben indult Erasmus Mundus program, amely Európa felsőoktatási intézményeit támogatja abban, hogy kiváló közös mester- és doktori képzéseket és jelentős ösztöndíjakat nyújtsanak a kiválasztott tehetséges hallgatók részére. A program már lezárult első négy évének eredményei azt mutatják, hogy a munkaerő-piaci és karrierlehetőségeket tekintve az Erasmus Mundus program jelentős hatást gyakorol az ösztöndíjasokra és az intézményekre egyaránt. Arra a kérdésre, hogy a program hatása melyik területen volt a legjelentősebb, a friss Mundus-diplomások a legtöbben (43%) a karrierlehetőségeik bővülését említették meg (a szakértelmen kívül). A végzettség elhelyezkedési arányai kiemelkedők a mobilitásban nem részt vevőkhöz képest (79% rendelkezik munkahellyel vagy folytat PhD-tanulmányokat), az elsőéves hallgatók tanulmányaik előtti és a végzettség bérszínvonala között 2–4-szeres a különbség, miközben jelentősen elégedettebbek a munkahelyükkel és a munkakörükkkel. De páratlan lehetőséget rejt a program az intézmények számára is: az egyik magyar egyetemet például nem utolsósorban az Erasmus Mundus képzése „repítette” a Zeit ranglistájának 5. helyére, miközben a 4–7. helyen is ugyanennek az EM konzorciumnak a tagjai állnak.

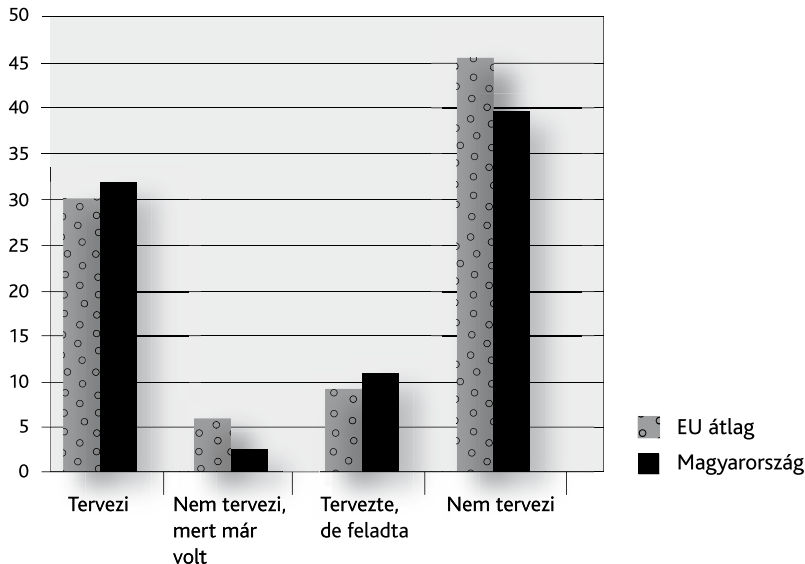
A közeljövőben az európai és a magyar felsőoktatás világban elfoglalt helyére (is) irányul a figyelem. Észrevehető, hogy nehéz elválasztani a Bolognával kapcsolatos fejlesztéseket a hallgatói mobilitással kapcsolatosaktól – mutatja ezt a Leuveni Nyilatkozatban szereplő célkitűzés is, amely szerint a végzősök 20%-ának kell részt vennie mobilitásban 2020-ra az Európai Felsőoktatási Térségben. Nem is feltétlenül érdemes elválasztani ezeket egymástól, hiszen a mobilitás és a bolognai folyamat egymást erősítve „húzzák” az európai felsőoktatási térséget abba az irányba, ahol a legjobban meg tud felelni a globalizálódó felsőoktatás előtt álló kihívásoknak.

A mobilitásra vonatkozó magyar statisztika elmarad az európai átlagtól, ezt feljebb már bemutattuk. Érdemes külön beszélni a kiutazó és a beérkező hallgatókról. Bár évről évre növekszik a mobilitásban részt vevő hallgatók aránya, a leuveni 20%-os célt nem érhetjük el átgondolt, összehangolt stratégia nélkül. Jelenleg is

számos akadály tornyosul a kiutazó hallgatók előtt: az Eurobarometer 2009-es felmérése szerint a magyar hallgatók a mobilitás finanszírozási oldalát és a külföldön végzett kurzusok elismerését tartják a legjelentősebb akadállyal, miközben a mobilitási igény bőven meghaladja a 20%-ot.

A mobilitás akadályai az európai és a magyar hallgatók szerint, 2009³⁴

A mobilitás iránti igény az európai és a magyar hallgatók körében, Eurobarometer, 2009³⁵

³⁴ Eurobarometer Flash 260.: pp. 29–32.,

³⁵ Eurobarometer Flash 260.

A mobilitás finanszírozási hátterét jelenleg nagyrészt európai források és a hallgatók (és szüleik) önrésze adja, kisebb részét pedig a költségvetési és intézményi kiegészítések. Sajnos távol állunk például a spanyol (vagy cseh) modelltől, amelyekben nemcsak, hogy az állam egészíti ki jelentős támogatással az európai Erasmus költségvetést, hanem önkormányzatok és az egyes intézmények is hozzájárulnak a mobilitás finanszírozásához.³⁶ Hasonlóképpen hiányzik nálunk a mobilitásban a cégek, vállalkozások részvétele.

Gondoljunk bele más szemszögből is: mit jelent a 20%-os cél a gyakorlatban? Azt, hogy évente majdnem egy évfolyamnyi hallgató hosszabb-rövidebb ideig nem tartózkodik majd a magyar egyetemén, és kreditjeinek egy jelentős részét külföldön szerzi meg. Ez a demográfiai trendek mellett felveti a Magyarországra érkező hallgatók problémáját is. A régió országaihoz hasonlóan azzal küzdünk, hogy több hallgatót „exportálunk”, mint importálunk. A beérkező hallgatók száma természetesen szorosan összefügg a nemzetköziesedéssel, de a hozzánk tanulni érkező hallgatók jelentős hányada határon túli magyar, ami szintén nem „kényszeríti” az egyetemeket a nemzetköziesítést erősítő változtatások bevezetésére. A BCE Nemzetközi Felsőoktatási Kutató Központ 2009-es kutatása³⁷ megállapította, hogy az intézményfejlesztési tervek először „kényszerítették” az egyetemeket, hogy átgondolják az ide vágó céljaikat. Többségük a jövőjük zálogaként tekint a nemzetköziesedésre, a mobilitásra. Ugyanakkor láthatóan hiányoznak a tervek mögül a „kemény” adatok, a költségvetési tételek ugyanúgy, ahogy a kormányzati elköteleződés is. Gyakran tapasztalható, hogy a magyar egyetemek sikeresek az uniós programokban, de a közösségi támogatás lejártával, más támogatás híján elhalnak az új kezdeményezések, visszaáll a régi rend.

³⁶ Pozitívum, és a megállapításra egy új keletű ellenpélda a „Mobilitás” elnevezésű program, amely 2009-ben indult Magyarországon, és a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal hirdeti meg Magyarországról kiutazni kívánó vagy ide bejövő kutatók számára, részben magyar állami forrásból, részben az Európai Uniótól sikerrel megpályázott önrészből.

³⁷ Berács József – Hubert József – Nagy Gábor: *A nemzetköziesedés folyamata a magyar felsőoktatásban*; Budapesti Corvinus Egyetem, NFKK; Tempus Közalapítvány 2009.

Az itt felvetett szempontok természetesen csak egy részét fedik le a teljes képnek. Az azonban világos, hogy erősíteniünk kell a Magyarországra vonatkozó adatok gyűjtését és elérhetőségét, mégpedig úgy, hogy a teljesítményünk összehasonlítható legyen más EU-s vagy OECD-országokkal. Emellett a nemzetközi jó példák alapján, de azokat speciálisan a magyar helyzetre alakítva és ésszerű módon felhasználva ki kell alakítani egy nemzetköziesítési stratégiát a felsőoktatásban és a K+F-szférában. Hangsúlyozom, hogy nem mobilitási stratégiára van szükség, hiszen a mobilitás a nemzetköziesítésnek csak egy szelete. Ráadásul, Magyarország inkább exportál, mint importál a mobilitásban, pedig az – akár hálózatos jellegű – egyensúlyi állapot volna az ideális. A nemzetköziesítési stratégia kialakításába be kell vonni a kormányzati szervek mellett a felsőoktatásban és kutatás-fejlesztésben érdekelt szervezeteket, intézményeket, legfőképpen az egyetemeket és a hallgatókat és oktatókat. Feltétlenül fontos lenne élő kapcsolatot kialakítani a Strukturális Alapok forrásait tervező és kezelő szervezetekkel, hiszen számos országban ezek biztosítják a finanszírozás egy részét – ez nálunk is megvalósítható lenne kellő „érzékenyítéssel” és tervezéssel. Mindezekhez természetesen csatornába kell állítanunk a meglévő és a még szükséges erőforrásokat is (az anyagi erőforrások mellett az elkötelezett és kellően felkészült, világos célokkal egyetértő emberi erőforrások is szükségesek), azért hogy elérjük a bolognai országok, köztük Magyarország által közösen kitűzött 20%-os mobilitási arányt 2020-ra.

Irodalom

- *Key Data on Higher Education in Europe*; 2007 Edition; Eurydice, ECSC-EC-EAEC, Brussels; Luxembourg, 2007, Letöltve innen: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/088EN.pdf
- Berács József – Hubert József – Nagy Gábor: *A nemzetköziesedés folyamata a magyar felsőoktatásban*; Budapesti Corvinus Egyetem, NFKK; Tempus Közalapítvány 2009.
- Eurobarometer Flash 260.: *Students and higher education reform, Survey among students in higher education institutions, in the EU Member States, Croatia, Iceland, Norway and Turkey*; Special Target Survey; pp. 29–32., Európai Bizottság, 2009. március; 2010. január 28-án letöltve innen: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_260_en.pdf
- Az Európai Bizottság honlapján található Erasmus statisztikák; Letöltve innen: <http://ec.europa.eu/education/erasmus/doc/stat/0708/annex.pdf>
- Paulo Santiago, Karin Tremblay, Estre Basri és Elena Arnal: *Felsőoktatás a tudástársadalomért*, 2. kötet, Nemzetköziesítés fejezet, OECD 2008 (Magyar fordítás: Tempus Közalapítvány, 2008)
- Leuveni Nyilatkozat; Letöltve innen: <http://www.okm.gov.hu/felsooktatás/bolognai-folyamat/bolognai-folyamat>

TAPASZTALATOT SZERZETT DIPLOMÁSOK PÁLYAKÖVETÉSE

BEREGI BETTINA, HLAVATY ILDIKÓ

A hallgatók mobilitási időszak után kitöltött záróbeszámolóí azt mutatják, hogy a külföldről hazatérő diákok külföldi tanulmányi útjukat és szakmai gyakorlatukat nagyon pozitívan ítélik meg: a külföldön eltöltött pár hónapot tanulmányi eredményeikre vonatkozóan is igen hasznosnak látják, sőt a beszámolót kitöltő hallgatók több mint 90%-a ítéli meg úgy, hogy a külföldi tapasztalat jótékonyan befolyásolja későbbi szakmai előrejutását, karrierjét. Közvetlenül a visszatazást követő lelkesedés természetes és általános jelenség, hogy a hallgatók zöme úgy ítéli meg, hogy később sokkal nagyobb eséllyel pályázik magasabb presztízsű munkára, munkakeresési esélyei is lényegesen jobbak, mint azoké a társaié, akik nem éltek a külföldi ösztöndíj lehetőségével.

A külföldi tapasztalat és a munkaerő-piaci esélyek összefüggése, a külföldön teljesített cserefélév és szakmai gyakorlat sikeres munkakeresésre gyakorolt hatása csak évekkel később tapasztalható. Magyarországon még nem készült átfogó elemzés arról, hogy az Erasmus ösztöndíj valós előnyt jelent-e munkakeresésnél, hogy a volt ösztöndíjasok gyorsabban találnak-e állást, és az elvégzett munka magasabb presztízsű-e, mint azoké, akik nem szereztek külföldi tapasztalatot. Nemzetközi felmérések mutatják azonban, hogy mind a hallgatók, mind az oktatók és felsőoktatásban dolgozók, mind pedig a munkaadók úgy gondolják, hogy a külföldi tapasztalatot szerzett munkavállalókat szívesebben alkalmazzák a munkáltatók. A felmérés azt mutatja, hogy a külföldi tartózkodás munkaerő-piaci esélyekre gyakorolt pozitív megítélése a hallgatók és a felsőoktatásban dolgozók körében a legerősebb, de vitathatatlan, hogy a munkaadók előszeretettel foglalkoztatnak olyan munkavállalót, aki rendelkezik külföldi tapasztalattal.

Hazánkban ezidáig nem készült olyan kutatás, amely kifejezetten a volt Erasmus-ösztöndíjas hallgatók munkaerő-piaci esélyeit és helyzetét vizsgálná, azonban egyéni visszajelzésekből, egy-egy sikeres volt Erasmus-hallgató nyilatkozatából nyilvánvaló, hogy az ösztöndíj, a lehetőség, hogy az egyén külföldön tanulhatott, jelentősen befolyásolta szakmai előmenetelét. A külföldi tapasztalatot szerzett hallgatók pályakövetésének vizsgálatához így az Educatio Kht. diplomások körében végzett kutatásainak eredményeit hívtuk segítségül. A felmérés a 2007-ben végzett hallgatók életpályáját vizsgálta országos viszonylatban. A hallgatókhoz eljuttatott kérdősor a munkakeresésre, a munka és iskola közötti átmenetre, a válaszadó jelenlegi beosztására, a munka jellegére, a válaszadó munkájával kapcsolatos elégedettségére kérdez rá. A kérdősor célját tekintve nem a nemzetközi tapasztalatot szerzett hallgatókra fókuszál, de tartalmaz jó néhány olyan

kérdést, adatot, amely alapján releváns következtetéseket tudunk levonni a volt ösztöndíjasok életpályájára vonatkozóan. A kérdéssor nem tesz különbséget a különböző nemzetközi ösztöndíjak között, ezért az alábbi következtetések valamennyi nemzetközi tapasztalattal járó ösztöndíjra vonatkoznak. Az elemzés során arra fókuszálunk, hogy milyen különbségek mutatkoznak a munkaerő-piaci helyzet vonatkozásában azok között, akik eltöltöttek egy félévet külföldön és ezek után álltak munkába, illetve, akik munkakereséskor nem rendelkeztek nemzetközi tapasztalattal.

A kérdésekre 4509 hallgató válaszolt, közülük 272 hallgató szerzett nemzetközi tapasztalatot, tehát a válaszadók 6%-a vett részt külföldi cserehallgatói programban tanulmányai ideje alatt.

DIPLOMA UTÁNI MUNKÁBA ÁLLÁS

A diplomázás utáni munkába állás terén kisebb eltérés mutatható ki a nemzetközi tapasztalatot szerzett hallgatók javára. A válaszadók öt válasz közül választhattak: 1. Keresett és talált munkát, 2. Már tanulmányai alatt is dolgozott, 3. Diploma után nem keresett munkát, azóta talált, 4. Diploma után nem keresett munkát, azóta sem dolgozik és 5. Nem talált munkát, bár keresett. A táblázatból kiderül, hogy a nemzetközi tapasztalattal rendelkezők között nagyobb százalékban vannak azok a hallgatók, akik diplomázás után kerestek és találtak is állást, illetve diplomázás után nem kerestek, azonban később találtak. A Nem talált, bár keresett kategóriában is a nemzetközi tapasztalatot szerzett hallgatók „teljesítettek jobban”.

	KERESETT ÉS TALÁLT MUNKÁT		MÁR TANUL- MÁNYAI ALATT IS DOLGO- ZOTT		DIPLOMA UTÁN NEM KERESETT MUNKÁT, AZÓTA TALÁLT		DIPLOMA UTÁN NEM KERESETT MUNKÁT, AZÓTA SEM DOLGOZIK		NEM TALÁLT MUNKÁT, BÁR KERESETT		ÖSSZESEN	
	Volt kül- földön	Nem volt kül- földön	Volt kül- földön	Nem volt kül- földön	Volt kül- földön	Nem volt kül- földön	Volt kül- földön	Nem volt kül- földön	Volt kül- földön	Nem volt kül- földön	Volt kül- földön	Nem volt kül- földön
hallgatók száma	156	2216	88	1748	13	99	6	78	6	59	269	4200
Az eredmény %-ban	58,0%	52,8%	32,7%	41,6%	4,8%	2,4%	2,2%	1,9%	2,2%	1,4%	100,0%	100,0%

A felmérés eredményei alapján továbbá megállapítható, hogy a nemzetközi tapasztalatot szerzett hallgatók átlagosan rövidebb idő alatt találtak munkát, mint azok, akik a teljes képzési idejüket itthon végezték. A munkakeresés ideje majdnem 1 hónappal lerövidül azok körében, akik felsőfokú tanulmányaik egy részét külföldön végezték.

A JELENLEGI FOGLALKOZÁS STÁTUSA

A továbbtanulási hajlandóság vonatkozásában feltűnően nagy különbség figyelhető meg a nemzetközi tapasztalatot szerzett hallgatók és a tanulmányaikat kizárólag itthon végeztek között. Megállapíthatjuk, hogy a volt ösztöndíjas hallgatók körében sokkal magasabb azok száma, akik diplomájuk megszerzése után tovább folytatják tanulmányaikat, doktori képzésben vesznek részt. Mivel a válaszadók 2007-ben végeztek, valószínűleg csak később mutatható ki, hogy a most még tanulmányaikat végzők hogyan tudtak elhelyezkedni. A jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható továbbá, hogy a nemzetközi tapasztalattal rendelkezők körében kisebb a munkanélküliek száma.

	Tanul (felsőfokú, doktori képzés)		Alkalmazott		Saját vállalkozásban dolgozik		Egyéb aktív		Munkanélküli		Egyéb inaktív (GYES, GYED, leszázalékolt)		Összesen	
	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön
Hallgatók száma	38	192	162	2660	1	89	5	80	2	81	9	166	217	3268
Az eredmény %-ban	17,5%	5,9%	74,7%	81,4%	0,5%	2,7%	2,3%	2,4%	0,9%	2,5%	4,1%	5,1%	100,0%	100,0%

A kérdéssor a válaszadók legutolsó munkahelyén betöltött pozíciójára is kitért. A két kategória között kiemelkedő különbség a felsővezetők körében volt, látható, hogy jóval több felsővezető kerül ki azok köréből, akik tanulmányaik ideje alatt nemzetközi tapasztalatot szereztek. Valamivel kisebb az eltérés a középvezetők esetében, de itt is a volt ösztöndíjasok kapnak több lehetőséget. Egyéb vezető, alkalmazott, egyéni vállalkozó esetében nem mutatható ki a volt ösztöndíjasok előnye.

	Felsővezető		Középvezető		Egyéb vezető		Alkalmazott		Egyéni vállalkozó, önfoglalkoztató		Összesen	
	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön	Volt külföldön	Nem volt külföldön
Hallgatók száma	17	151	27	426	13	309	187	3056	7	125	251	4067
Az eredmény %-ban	6,8%	3,7%	10,8%	10,5%	5,2%	7,6%	74,5%	75,1%	2,8%	3,1%	100,0%	100,0%

ELÉGEDETTSÉG

A kutatás a munkavállalók munkahelyével kapcsolatos elégedettséget is vizsgálta. A kérdések a munka szakmai, tartalmi részére vonatkozó elégedettségre, a szakmai előmenetellel, karrierépítéssel kapcsolatos elégedettségre, a munka szakmai presztízsére, a jövedelemmel, juttatásokkal kapcsolatos, illetve a munka személyi és tárgyi körülményeit érintő elégedettségre vonatkoztak. Azok, akik a külföldi tartózkodás lehetőségével éltek, az öt kategória közül négyben elégedettebbek, mint tanulmányaikat itthon végzett társaik. A legmarkánsabb különbség a jövedelmezésben mutatkozik, a legkisebb pedig a munka személyi körülményeivel kapcsolatos elégedettségre. A tanulmányaik ideje alatt nemzetközi tapasztalatot szerzett hallgatók elégedettebbek:

1. Jövedelmükkel, juttatásokkal;
2. a munka tárgyi körülményeivel;
3. a munka szakmai presztízsével;
4. a munka személyi körülményeivel;
5. a szakmai előmenetellel, karrierépítéssel.

KÉSZSÉGEK

A kérdőív húszt, a sikeres munkaerő-piaci elhelyezkedésnél elengedhetetlen készséget sorolt fel, a válaszadók azokat jelölték meg, amelyeket felsőfokú tanulmányaik alatt sajátítottak el. Ha megvizsgáljuk, hogy mely készségek azok, amelyekben a volt ösztöndíjasok kiemelkedőbbek, nem meglepő, hogy a nemzetközi tapasztalatot szerzett hallgatók esetében a sort az idegen nyelvű kifejezőkészség vezeti. A sorrend a következőképpen alakul:

1. Idegen nyelvű kifejezőkészség;
2. képesség a tanulásra, önképzésre;
3. elemzés és rendszerezés képessége;
4. kapcsolatteremtő, kommunikációs készség,
5. írásbeli kifejezőkészség.

JÖVEDELEM

A két csoport jövedelmének összehasonlításánál látjuk, hogy nem csupán a válaszadók szubjektív elégedettsége alapján jelenthetjük ki, hogy a nemzetközi tapasztalattal rendelkező munkavállalók általában jövedelmezőbb munkahelyet találnak, mint azok, akik nem éltek a külföldi út lehetőségével tanulmányaik alatt. A válaszok eredményei azt mutatják, hogy több mint nettó 35 000 forinttal keresnek többet azok a munkavállalók, akik nemzetközi tapasztalattal rendelkeznek.

BEFEJEZÉS

A kérdőív válaszainak elemzésénél és értelmezésénél mindenképpen figyelembe kell vennünk, hogy a válaszadók 2007-ben diplomáztak, így jelenleg a hallgatók munkába állásának első éveire vonatkozó következtetéseket tudunk levonni. A tendenciák azonban kirajzolódnak, és ha a kérdések nem is elsősorban a vizsgált célcsoport számára készültek, hasznos következtetéseket mégis tudunk levonni belőlük.

Az elemzés azt mutatja, hogy számos kategóriában kimutatható a külföldi tapasztalatok előnye, leginkább a munka presztízsében és a fizetésben mutatkoztak nagyobb különbségek. Kijelenthetjük, hogy a külföldi tapasztalatot szerzett hallgatók gyorsabban találtak munkát, és a munka minőségével, feltételeivel is elégedettebbek, mint azok, akik nem vettek részt külföldi részképzésben. Az is kirajzolódik, hogy a volt ösztöndíjas hallgatók számos olyan készséggel rendelkeznek, amely lényegesen leegyszerűsíti számukra a munkakeresést. Kiemelendő a tanulás tanulásának képessége, hiszen elengedhetetlen, hogy folyamatosan új és új dolgokat tudjunk befogadni, képessé válva így a folyamatos megújulásra. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy a külföldi tanulmányok vagy a külföldön elvégzett szakmai gyakorlat önmagában nem garancia a szakmai sikerre. A külföldi félév sikeressége elsősorban attól függ, hogy a hallgató/munkavállaló hogyan használta ki a külföldön töltött időt, és hazajövele után miként tudja kamatoztatni külföldön szerzett tudását és tapasztalatait.

Mozgásban az Ifjúság

Youth ON THE MOVE

Európában jelenleg ötmillió fiatal keres munkát. Sokuk azonban nem fog tudni élni a kínáló lehetőségekkel, mert nem rendelkeznek a megfelelő képzéssel, illetve tapasztalattal. Az Európai Bizottság 2010. szeptember 15-én indította el *Mozgásban az ifjúság* elnevezésű új, kiemelt kezdeményezését azzal a céllal, hogy segítse a fiatalokat azon ismeretek és készségek elsajátításában, illetve azon tapasztalatok megszerzésében, amelyek révén munkához juthatnak. Az EU új, Európa 2020 stratégiájának részét képező *Mozgásban az ifjúság* kezdeményezés 28 kulcsfontosságú intézkedést tartalmaz. Céljuk, hogy az oktatást és a képzést a fiatalok szükségleteihez igazítsák, és még többjüket indítsák arra, hogy az EU nyújtotta ösztöndíjak igénybe vételével más országokban is folytassanak tanulmányokat vagy vegyenek részt képzéseken. Ezáltal növekedni fog a fiatalok foglalkoztathatósága, és könnyebben juthatnak be a munkaerőpiacra is.

Androula Vasziliu, az oktatásügyért, kultúráért, többnyelvűségért és ifjúságpolitikáért felelős európai biztos a *Mozgásban az ifjúság* kezdeményezés elindításakor kijelentette: „A ma ismertetett intézkedések célja az oktatás és a képzés minőségének javítása Európában, hogy a fiatalok felkészülten érkezzenek a munkaerőpiacra. Szeretnénk, ha minél kevesebben maradnának ki idő előtt az iskolából, és növelni szeretnénk a felsőfokú oktatásban részesülők arányát, hogy a fiatalok teljes mértékben kibontakoztathassák képességeiket. A holnap Európájának prosperitásához még több jól képzett, tájékozott és kezdeményező fiatalra van szükség.”

Andor László, a foglalkoztatásért, a szociális ügyekért és a társadalmi összetartozásért felelős biztos így fogalmazott: „Ma az európai fiatalok millióinak a legfőbb gondja az, hogyan találjon munkát. A *Mozgásban az ifjúság* kezdeményezés mind uniós, mind tagállami szinten új lendületet ad a fiatalok eddignél megfelelőbb támogatásának, hogy munkához juthassanak, megélhetést találjanak, és valóra válthassák terveiket.”

IDEJE CSELEKEDNI!

Manapság túl sok fiatal hagyja abba idő előtt a tanulást, és túl kevesen tanulnak tovább felsőoktatási intézményben, márpedig ez a jövő Európájának készenbázisát veszélyezteti.

A *Mozgásban az ifjúság* kezdeményezés hozzájárul ahhoz, hogy megvalósuljanak az **Európa 2020 stratégia kiemelt célkitűzései**: az iskolából idő előtt kimaradók arányának 15%-ról 10%-ra való csökkentése és a felsőfokú vagy azzal egyenértékű végzettséggel rendelkező fiatalok arányának a jelenlegi 31%-ról legalább 40%-ra való növelése 2020-ig. A kezdeményezés keretébe tartozó intézkedések emellett – mivel elősegítik azt, hogy a fiatalok elsajátítsák a jövőbeni munkahelyekhez szükséges készségeket – támogatni fog-

ják a tagállamokat abban, hogy elérjék a következő tíz évre kiemelt célként kitűzött 75%-os foglalkoztatási arányt. A Bizottság által végzett vizsgálatok azt mutatják, hogy 2020-ra az új állások 35%-a kíván majd meg magas szintű képesítést, míg 50%-uknál lesz szükség középfokú képesítésre.

A gazdasági és pénzügyi válság tovább nehezítette az európai fiatalok bejutását a munkaerőpiacra. Az álláskereső fiatalok száma a pénzüpiacokat sújtó zavarok kezdete óta 4-ről 5 millióra növekedett, és az EU-ban a fiatalok munkanélkülisége csaknem eléri a 21%-ot.

Ezek a kihívások együttes fellépést és a szakpolitikák erőteljes összehangolását kívánják meg mind uniós, mind tagállami szinten. A Bizottság támogatni fogja a tagállamokat abban, hogy a munkanélküliség által leginkább fenyegetett polgárokat segítő szakpolitikai intézkedéseket dolgozzanak ki, hogy többet tegyenek a fiatal vállalkozók ösztönzése érdekében, és nekilássanak a diákok és munkavállalók mobilitását akadályozó jogi és adminisztratív akadályok hatékonyabb elhárításának.

Független vizsgálatok bizonyítják, hogy a munkáltatók több mint 40%-a számára fontos a külföldön – tanulás vagy munka közben – szerzett tapasztalat, amely nemcsak a fiatalok nyelvi készségeit javítja, hanem egyéb, nagyra értékelt készségek megszerzését is elősegíti. Az Erasmus, a Leonardo da Vinci, a Grundtvig és a Marie Curie programok keretében nyújtott ösztöndíjakkal a Bizottság már régóta támogatja a mobilitást.

A *Mozgásban az ifjúság* kezdeményezés célja, hogy 2020-ig minden európai fiatalnak lehetőséget adjon a tanulási célú mobilitásra.

A TÍZ LEGFONTOSABB INTÉZKEDÉS

A *Mozgásban az ifjúság* kezdeményezés többek között a következő intézkedéseket foglalja magában:

- A *Mozgásban az ifjúság* kezdeményezésnek szentelt honlap létrehozása, amely egy helyen biztosít hozzáférést a külföldi tanulási vagy munkahelyi tapasztalatszerzési lehetőségekre vonatkozó információkhoz, többek között az EU-s ösztöndíjakkal és az egyéni jogokkal kapcsolatos tanácsadáshoz. A honlap olyan, már meglévő kezdeményezésekre épít, mint a Ploteusz, az európai tanulási lehetőségek portálja. <http://europa.eu/youthonthemove>
- Az első EURES-állásod kísérleti projekt keretében tanácsokat, munkakeresési lehetőségeket és pénzügyi támogatást kaphatnak nemcsak azok a fiatalok, akik külföldön szeretnének dolgozni, hanem a vállalkozások – elsősorban a kkv-k – is. A projektet az EURES (az állami foglalkoztatási szolgálatok hálózata) működteti majd 2011-től.
- A „mobilitási eredménytábla” megállapítja a referenciaértékeket, és méri a tanulási célú mobilitás jogi és technikai akadályainak felszámolásában elért eredményeket.
- A Bizottság az Európai Beruházási Bankkal együttműködésben vizsgálja egy tanulmányi kölcsönt biztosító európai eszköz létrehozásának lehetőségét olyan diákok támogatására, akik külföldön szeretnének tanulni vagy képzésben részt venni.
- A Bizottság közzéteszi egy több dimenziós, átfogó egyetemi rangsorolási rendszer megvalósíthatóságát elemző vizsgálatának eredményeit is: egy ilyen rendszer teljesebb és realisabb képet nyújthat a felsőoktatás teljesítményéről, mint a meglévő rangsorolások.
- A tervek között szerepel a *Mozgásban az ifjúság* kártya bevezetése is, amely különböző előnyöket és engedményeket biztosít a fiataloknak.

- Az új „Európai álláshely-figyelő” adatfeldolgozási rendszer Európa valamennyi országára vonatkozóan tájékoztatja az álláskeresőket és a foglalkoztatási tanácsadókat a munkaerő-piaci keresletről. Működésének kezdetét még ez évre tervezik.
- A Bizottság új európai Progress mikrofinanszírozási eszköze pénzügyi támogatással segíti majd a fiatal vállalkozókat vállalkozásuk elindításában vagy továbbfejlesztésében.
- A tagállamokat a Bizottság ifjúsági garancia létrehozására ösztönzi annak biztosítására, hogy tanulmányai befejezésétől számított 4 hónapon belül valamennyi fiatal rendelkezzen munkahellyel, továbbképzésben részesüljön vagy munkatapasztalatokat szerezhessen.
- A Bizottság az Europass (európai online önéletrajz) alapján európai készségútlevelet kidolgozását fogja javasolni, hogy a fiatalok kompetenciáit átlátható és összehasonlítható módon rögzíthessék. Ennek bevezetése 2011 őszére várható.

A fenti célkitűzésekkel összhangban az Európai Unió és a tagállamok több, már létező lehetőséget kínálnak a külföldön tanulmányokat, illetve szakmai gyakorlatot szerezni kívánó hallgatók számára. A következőkben rövid bemutatás olvasható ezekről a programokról és az ösztöndíj-lehetőségekről.

EGÉSZ ÉLETEN ÁT TARTÓ TANULÁS PROGRAM

Az LLP négy „szektoriális” programból áll, amelyek az oktatás és képzés egy-egy területén nyújtanak pályázati lehetőségeket. A Comenius akció a közoktatást támogatja, egészen az érettségi szintjéig. Az Erasmus a felsőoktatás, a Leonardo a szakmai képzés minden más, a felsőoktatáson kívül eső szintjén és területén, míg a Grundtvig a szakmától független felnőttkori tanulás számára biztosít forrást. Ezen kívül a programnak van egy „transzverzális” része is, amely négy kulcstevékenységből áll. Ezek lefedik a szakmapolitikai célokat, különösen a nyelvvoktatás és az új technológiák alkalmazása területén, ahol ezek kívül esnek a négy fő pályázati akció által támogatott tevékenységeken, illetve gondoskodnak az eredmények hatékonyabb terjesztéséről, és a Jean Monnet programon keresztül támogatják az európai integráció megvalósulását az oktatás és képzés területén.

Az Erasmus program a felsőoktatást célozza, ezen belül a hallgatókat, a felsőoktatási intézményeket, illetve azok oktatóit, trénerait és egyéb oktatási személyzetét, civil szervezeteket, kutatóintézeteket, a helyi, regionális, nemzeti szinten működő, a felsőoktatás működtetésével foglalkozó köz- vagy magánintézményeket, valamint a pályaaorientációs és pályaválasztási tanácsadással foglalkozó testületeket. A program célja az európai hallgatói és oktatói mobilitás nagyságrendjének növelése és minőségének a javítása.

Az Erasmus a következő tevékenységtípusok megvalósítását támogatja:

- Egyéni mobilitás
 - hallgatói ösztöndíjak tanulási vagy képzési céllal egy másik EU-tagállam felsőoktatási intézményében, illetve szakmai gyakorlatok vállalatoknál, képzőközpontokban, kutatóintézetekben vagy más szervezeteknél;
 - oktatói mobilitás egy másik EU-tagállam felsőoktatási intézményében oktatási vagy képzési céllal;
 - a felsőoktatási intézmények egyéb munkatársainak és vállalatok munkatársainak mobilitása képzési céllal.
- Nemzetközi intenzív programok szervezése.
- Többoldalú projektek, amelyek az innováció és a jó gyakorlatok átvétele érdekében hozzájárulnak a felsőoktatás fejlesztéséhez.
- Tematikus szakmai hálózatok.

Erasmus egyéni mobilitás – hallgatóknak

Az Erasmus közvetlen tapasztalatszerzési lehetőséget kínál a hallgatóknak az európaiságról. Saját élményeket a könyvből tanult ismereteken túl arról, mit tanulnak, hogyan élnek a hallgatók más országokban, hogyan kell boldogulni új, nemzetközi környezetben. Az Erasmus célja az európai hallgatói mobilitás növelése és minőségének javítása. 1987 óta több mint 2 millió hallgató vett részt külföldi mobilitásban az Erasmus program támogatásával. A programban Magyarországon kívül a következő országok vesznek részt: Ausztria, Belgium, Ciprus, Csehország, Dánia, Egyesült Királyság, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hol-

landia, Horvátország, Írország, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Málta, Németország, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Szlovákia, Szlovénia, Izland, Liechtenstein, Norvégia, Bulgária, Románia, Törökország.

Az Erasmus hatékony és átlátható működése érdekében az európai felsőoktatási intézmények többsége már alkalmazza az Európai Kreditviteli Rendszert (ECTS), így a külföldi tanulmányok elismerése is egyre gördülékenyebb. Ugyancsak a program működésének eredményeként a végzett hallgatók nemzeti és angol nyelvű diplomamellékletet kapnak, mely részletesen igazolja az elvégzett tanulmányokat.

A PÁLYÁZÁS ÁLTALÁNOS FELTÉTELEI:

- Valamely részt vevő ország állampolgársága, esetleg valamely részt vevő országban tartózkodási engedéllyel;
- Erasmus Intézményi Iránytűvel (EUC) rendelkező magyar felsőoktatási intézmény beiratkozott hallgatói státusz, ahol tanulmányaid végeztével (államilag) elismert diplomát, vagy más, egyéb felsőfokú képzettséget szerzel, a doktori szintig bezárólag;
- A kiutazáskor legalább két lezárt félév.

AMIRE PÁLYÁZNI LEHET:

1. Külföldi félévathallgatás

Egy másik részt vevő ország felsőoktatási intézményében lehet tanulni, ahol oktatási, nyelvi és kulturális tapasztalatokat lehet szerezni. A fogadó intézményben az ott tanuló hallgatókkal egyenlő jogokat biztosít az Erasmus státusz, így nem kérhetnek semmiféle egyetemi díjat (tandíj, vizsgadíj, laboratóriumi- vagy könyvtárhasználati díj, stb.), viszont az itthoni tandíjat (ha van ilyen) továbbra is fizetni kell. Az Erasmus tanulmányi célú mobilitás esetén legalább 3 hónapot (avagy egy tanulmányi és vizsgaidőszakot), és legfeljebb 12 hónapot lehet külföldön tölteni.

2. Szakmai gyakorlat

Ezzel a programmal szakmai gyakorlaton lehet részt venni vállalatoknál, képzőközpontokban, kutatóintézetekben vagy más szervezeteknél, a közösségi munkaerőpiacon szükséges képességek elsajátítása érdekében. Erasmus szakmai gyakorlat esetén minimum 3, maximum 12 hónapot lehet külföldön tölteni. A külföldi szakmai gyakorlatot az itthoni intézmény beszámítja a tanulmányokba, ha felsőfokú szakképzésben veszel részt, a szakmai gyakorlat pedig legalább 2 hónap.

3. Fogytékossággal élő hallgatók kiegészítő támogatása

Amennyiben valamilyen fogyatékkal vagy olyan betegséggel él a hallgató, ami jelentősen megnöveli az Erasmus mobilitás alatt a költségeit, pályázhat kiegészítő támogatásra. A pályázathoz csatolni kell egy 3 hónapnál nem régebbi orvosi igazolást arról, hogy milyen átlagostól eltérő költségek merülnek fel a fogyatékkal vagy a betegség miatt a külföldi tartózkodás során.

4. Erasmus intenzív nyelvi kurzusok (EILC)

A kurzusok célja a kevésbé ismert európai nyelvek és kultúrák megismerése (tehát az angol, német, francia és spanyol kivételével minden hivatalos EU-s nyelv,) a fogadóországban. Akkor lehet pályázni erre a programra, ha a hallgató már Erasmus tanulmányi vagy szakmai ösztöndíjat nyert, és nem a szervező ország nyelvszakos hallgatója. A 3–6 hetes intenzív nyelvi kurzusok legalább 60 órák, és a téli és nyári szemeszterek előtt kerülnek megrendezésre. Az ösztöndíjra a saját felsőoktatási intézményben lehet pályázni. A beadandó pályázat tartalmi elvárásait, a további pályázati feltételeket és határidőket az egyetemek vagy főiskolák határozzák meg, és a pályázatokat is ott bírálják el.

A Comenius akció az oktatás első, érettségig terjedő szakaszára összpontosít. Az óvodáktól a középiskolákig (a szakképző intézményeket is ideértve) minden közoktatási intézménynek nyújt pályázati lehetőségeket. Egyrészt az iskolai élet szereplőit (diákok, tanárok, iskolavezetés), másrészt az iskolán kívüli közösséget is érinti (pl. szülői szervezetek, civil szervezetek, önkormányzatok, üzleti szektor, társadalmi partnerek).

A Comenius akció célja, hogy hozzájáruljon a közoktatás minőségének fejlődéséhez, erősítse annak európai dimenzióját, illetve segítse a nyelvtanulást.

Kiemelten támogat néhány fontos általános célkitűzést, mint pl. a multikulturális környezetben történő tanulást, amely az európai állampolgárság sarokköve, a hátrányos helyzetű csoportok támogatását vagy az iskolai leszakadás elleni harcot.

Iskolai együttműködések

Az Iskolai együttműködések lehetővé teszik, hogy európai közoktatási intézmények nemzetközi együttműködés keretében együtt dolgozzanak valamilyen közös témán, mely lehet tanuló- vagy intézményközpontú. A munkába a lehető legtöbb osztályt/pedagógust bevonják, a témát az iskolák pedagógiai programjához illesztik. Többoldalú együttműködés esetében legalább 3 részt vevő országból 1-1 iskola dolgozik együtt. Bilaterális együttműködés keretében lehetőség van nagyobb létszámú diákcsoportok kölcsönös cseréjére is, amelyben minimum 12 éves diákok vehetnek részt.

Egyéni mobilitási lehetőségek a tanárok alap- és továbbképzésének támogatására

Egyéni ösztöndíjakat kaphatnak leendő tanárok, gyakorló tanárok, illetve a hivatalos iskolarendszeren belül vagy kívül, az oktatásban dolgozó személyek (iskolaigazgatók, tanácsadók, vezetőtanárok, stb.). Az egyéni

ösztöndíjak ahhoz nyújtanak támogatást, hogy az ösztöndíjas külföldi iskolai vagy vállalati gyakorlaton, vagy más európai kollégáival együtt továbbképző kurzuson vegyen részt.

Comenius hálózatok, Többoldalú projektek és Kiegészítő tevékenységek

A Comenius hálózatok az oktatási intézmények és szervezetek közötti hálózatok kialakítását támogatják. Támogatható az adott témakörön belül az oktatási innováció és a jó gyakorlatok megismertetését szolgáló intézkedések, pl. összehasonlító elemzések, esettanulmányok, ajánlások megfogalmazása, szemináriumok és konferenciák szervezése, továbbá egyéb terjesztési intézkedések és az európai együttműködés megkönnyítését és javítását célzó intézkedések, pl. információcsere, projektkoordinátorok képzése, új projektek támogatása, projekteredmények és bevált módszerek terjesztése.

A Comenius többoldalú projektekre olyan konzorciumok jelentkezhetnek, melyek célul tűzték ki a tanárok és az iskolai oktatási szektorban dolgozók alap- vagy továbbképzésének javítását, osztálytermi stratégiák kialakítását, az oktatás és tanítás minőségének javítását. Támogatható új tantervek, képzések (vagy képzérszerek) vagy anyagok átdolgozása, kialakítása, az új tanítási módszerek és pedagógiai stratégiák átdolgozása, kialakítása és pedagógusok számára mobilitási tevékenység szervezése.

A Comenius kiegészítő tevékenységek célja felhívni a megfelelő célcsoportok vagy a közvélemény figyelmét az európai együttműködés fontosságára az iskolai oktatás területén, a Comenius program sikerebb megvalósításának segítése, különösen képzési tevékenységeken és elemzéseken keresztül vagy ágazatok közötti együttműködés segítése az Egész életen át tartó tanulás programjának különböző tevékenységei között.

Comenius tanárasszisztensi gyakorlat leendő vagy frissen végzett pedagógusoknak

Minden évben több mint 15 000 leendő tanár vesz részt a Comenius tanárasszisztensi akcióban. 3–10 hónapot töltenek valamely európai országban, kinntlétük alatt tanároknak nyújtanak szakmai asszisztenciát, iskolai projektekbe segítenek be, gyakran anyanyelvüket oktatják. A tanárasszisztensi alprogram két fő célja, hogy

- a leendő tanárok lehetőséget kapjanak pedagógiai, nyelvi és kulturális kompetenciáik és ismereteik bővítésére, azaz módszertani tapasztalatokra tegyenek szert, fejlesszék nyelvtudásukat, bővítsék ismereteiket a fogadóországról és az ottani oktatási rendszerről;
- a fogadóintézmények hasznosítsák az idegen anyanyelvű tanárasszisztensek munkáját és ismereteit.

FOGADÓ ORSZÁGOK:

- a 27 európai uniós tagország;
- az EGT- és az EFTA-országok (Norvégia, Izland, Liechtenstein, Svájc);
- tagjelölt országok: Törökország, Horvátország.

A PÁLYÁZATRA JOGOSULTAK KÖRE:

A pályázásra az jogosult, aki a pályázat beadásának idején:

- hallgatói jogviszonnyal rendelkezik egy olyan Magyarországon akkreditált felsőoktatási képzési formában, amely tanári szakképesítést ad. Arról, hogy a pályázó tanár szakos képzésben vesz részt, csatolni kell a tanulmányi osztály által kiállított igazolást.
- A kétciklusú képzést megelőző pedagógus képzésben legalább 4 lezárt szemeszterrel rendelkezik (egyetemi vagy főiskolai képzés), vagy a kétciklusú képzésben legalább 4 lezárt szemeszterrel rendelkezik az alapképzésben, és a tanári felkészítést megalapozó, pályaaorientációt segítő kurzusokból legalább kettőt elvégzett, vagy a kétciklusú képzésben mesterképzésben tanári képesítést adó szakon hallgatói jogviszonnyal rendelkezik. Ebben az esetben csatolni kell a tanulmányi osztály igazolását vagy a leckekönyv másolatát.
- Már rendelkezik tanári diplomával, de a diplomáját nem korábban, mint a pályázat benyújtását megelőző tanév őszi félévének végén szerezte, és még nem tanított hivatásszerűen. Ez utóbbi esetben az intézmény pecsétjével és az intézményvezető aláírásával ellátott igazolás nem formai követelmény, azonban a diploma fénymásolatát csatolni kell a pályázati anyaghoz.
- Nem nyelvtanár szakos hallgatóknak legalább középszintű (B2) idegennyelv-tudással kell rendelkezniük, amelyet nyelvvizsga-bizonyítvánnyal, leckekönyvmásolattal vagy egyéb hitelt érdemlő módon kell igazolni.
- Magyar állampolgár vagy a fenti kategóriák bármelyikének megfelelő nem magyar állampolgár, de Magyarországon érvényes letelepedési vagy huzamos tartózkodási engedéllyel rendelkezik, vagy menekültstátuszal él. Nekik csatolniuk kell a tartózkodási / letelepedési engedély másolatát is pályázatukhoz.

A Comenius tanárasszisztensi alprogram keretében a pályázók csak egyszer részesülhetnek támogatásban. Azok az asszisztensek, akik felsőoktatási tanulmányaik befejezése előtt kapnak Comenius ösztöndíjat, a felsőoktatási intézményükkel történt megállapodás alapján a külföldön végzett tanítási gyakorlatot beszámít-hatják itthoni tanulmányaikba.

TÁMOGATHATÓ TEVÉKENYSÉGEK:

A Comenius tanárasszisztensi akció keretében leendő vagy frissen végzett tanárok a programban részt vevő országok valamely közoktatási intézményében 13–45 hét időtartamú tanárasszisztensi megbízást nyerhetnek el. Az asszisztensi tevékenység heti 12–16 órában zajlik, és a pályázat beadását követő tanévben folyhat. A támogatott tanárasszisztensek pályázhatnak az Erasmus programban szervezett intenzív nyelvi kurzuson való részvételre is, ha ezt az asszisztensi időszak kezdő időpontja lehetővé teszi.

A COMENIUS TANÁRASSZISZTENSEK SZEREPE:

A fogadó oktatási intézménybe történő megérkezése után a tanárasszisztens – az intézmény által kijelölt vezetőtanárral egyeztetve – a tanítási gyakorlat időtartamára munkaprogramot dolgoz ki, amelyben meghatározzák az asszisztens feladatait.

A tanárasszisztensnek nemcsak az a feladata, hogy idegen nyelvet (anyanyelv és az EU egy más hivatalos nyelve) vagy valamely tárgyat idegen nyelven (a fent felsorolt nyelveken) tanítson, hanem általános országismereti tudnivalókat is át kell adnia a hazájáról. A tanárasszisztens a tanórán lehetőség szerint támogatja a diákok közti csoportmunkát, iskolai projektek megvalósítását, segít a sajátos nevelési igényű tanulók oktatásában.

A Leonardo da Vinci a felsőoktatáson kívüli szakképzés együttműködési programja. Célcsoportját a szakképzésben tanulók, illetve a tanárok és oktatók, a képzőintézmények és a tanári, tanulói, szülői szervezetek alkotják, a munkaerő-piaci szereplőkkel, vállalkozásokkal, munkaadói és munkavállalói szervezetekkel, kamarákkal, pályatanácsadással foglalkozó szervezetekkel, kutatóintézetekkel és a helyi, regionális, illetve nemzeti szintű szakmapolitikai döntéshozókkal együtt. A célcsoporthoz tartoznak nonprofit szervezetek, valamint korlátozottan felsőoktatási intézmények is. A program célja a szakképzés minőségének fejlesztése, a már létező szakképzési innovációk átvételének támogatása, továbbá a szakképzés vonzóvá tétele a szakképzésben tanuló diákok, már végzett munkavállalók vagy épp munkanélküliek mobilitásán keresztül, illetve lehetőség biztosít szakoktatók, vezetők tanulmányújtjára is a program.

A Leonardo program keretében támogatható tevékenységek a következők:

- **Mobilitás**
A programban diákok és a munkaerőpiacon aktívak számára szervezhető külföldi szakmai gyakorlat. Ezen kívül szaktanárok, oktatók, oktatási döntéshozók rövidebb külföldi tanulmányúton keresztül bővíthetik szakképzési tapasztalataikat, szaktanárok esetén akár gyakorlati tudásukat.
- **Innovációtranszfer projektek**
A másutt bevált szakképzési modellek, módszertanok, eljárások adaptálását elősegítő pályázattípus, melyben legalább 3 intézmény működik együtt széles partneri hálózattal az eredmények beépítése és fenntarthatósága érdekében.
- **Partnerségek**
Intézmények közötti nemzetközi együttműködést, tapasztalatcserét és egymástól tanulást támogató tevékenységtípus, melyben legalább 3 ország 3 intézménye – melyek közül az egyik a munka világát képviseli – cserél tapasztalatot szakképzés valamely általuk választott területén.
- **Innovációs projektek**
Fejlesztő típusú, innovációt támogató projektek, melyek európai szinten jelentenek újítást a szakképzés területén. Ezen pályázattípus az Európai Bizottság hatáskörébe tartozik.
- **Tematikus hálózatok**
A tematikus hálózat projektek a szakképzésben érintett különböző szereplők közötti kapcsolatok erősítését szolgálják, hozzájárulnak a minőség fejlesztéséhez, megjelenítik a szakmai oktatás és képzés területén fontos közös érdekeket és tevékenységeket. A pályázattípus az Európai Bizottság hatáskörébe tartozik.
- **Kiegészítő tevékenységek**
A kiegészítő tevékenységek körében megvalósuló projektek a Leonardo da Vinci projektek céljait és eredményeit támogatják. E projektek kiterjedhetnek a kommunikációs tevékenységre, projektek tematikus monitoringjára, projekteredmények terjesztésére és hasznosítására is. A pályázattípus az Európai Bizottság hatáskörébe tartozik.

Mobilitás – külföldi szakmai gyakorlat diploma után

A mobilitási projektek célja a szakmai alap- és továbbképzés európai jellegének erősítése, valamint az elméleti és gyakorlati szakmai tudás és a szaknyelvi készségek fejlesztésének elősegítése. E pályázattípus többek között lehetővé teszi a szakképzés különböző szereplőit, így az oktatási és a gazdasági szféra közötti együttműködést. Három különböző célcsoportja van a mobilitási projekteknek: a szakmai alapképzésben részt vevő fiatalok, munkavállalók és munkanélküliek, valamint szakképzési szakértők.

A programban intézmények, szervezetek pályázhatnak, amelyek a szakképzés valamely szintjén tevékenykednek, a szakmai oktatásban/képzésben együttműködnek (a felsőoktatás szintjétől eltekintve). Az intézményeknek érdekük, hogy ilyen programokban részt vegyenek, mert ezzel munkavállalójuk tudását bővíthetik, értékes szakmai tapasztalatok épülhetnek be az intézmény működésébe, működtetésébe.

Leonardo támogatással munkavállalók vagy munkanélküliek 2 héttől akár 26 hétig tartó (az intézménynek előre meg kell határoznia a gyakorlat hosszát), külföldi szakmai gyakorlaton vehetnek részt, vagy szakképzésbe kapcsolódhatnak be a programban részt vevő országok valamelyikében.

A gyakorlat után a program résztvevője vélhetően könnyebben el tud helyezkedni, hiszen a munkáltatók általában olyan munkaerőt keresnek, akinek nem csak elméleti ismeretei vannak, és általában előnyt jelent a nemzetközi környezetben szerzett munkatapasztalat. Külföldi karriernél pedig elengedhetetlen ez a fajta tapasztalatszerzés.

Fontos, hogy a külföldi gyakorlat a képzéshez szorosan kapcsolódjon vagy kiegészítse azt, hiszen így válik tartalmasabbá a végzettség. Ami pedig a gyakorlat elismerését illeti, az intézménynek biztosítania kell, hogy a fogadó intézményben megszerzett készségeket, tudást itthon a magyar szabályok szerint elismerjék. Ez történhet oklevéllel vagy a szakképesítés adott szintű megszerzését tanúsító okirattal, de leginkább ajánlott az Europass mobilitási igazolvány kiállítása.

Az Erasmus Mundus egy olyan európai, közösségi program, amelynek célja, hogy támogassa az európai felsőoktatási intézményeket abban, hogy magas színvonalú képzést nyújtsanak a világ legkiválóbb hallgatói részére. Az Európai Bizottság ezért támogatja a felsőoktatási intézmények együttműködését, és ösztöndíjat kínál európai és Európán kívüli hallgatóknak és oktatóknak.

A neve az EU belső felsőoktatási programjából, az Erasmusból és a Mundus szóból áll. Előbbi a híres holland humanista tudósra utal, utóbbi latinul a világot jelenti.

MILYEN ÖSZTÖNDÍJAKAT KÍNÁL?

Az Erasmus Mundus európai és Európán kívüli hallgatóknak kínál ösztöndíjakat :

- Az 1. alprogramban közös mester vagy doktori képzésre lehet jelentkezni. Az ösztöndíj a képzés teljes idejére (mester 1-1,5-2 év; doktori 3 év) szól.
- A 2. alprogramban, a partnerségekben Európán kívüli részképzésekre lehet jelentkezni az alapképzéstől a posztdoktori képzésig. Az ösztöndíj időtartama 3 hónaptól egészen 3 évig terjedhet.

MILYEN KÉPZÉSEKET KÍNÁL?

A hagyományos képzésekhez képest az Erasmus Mundus közös képzéseket több, különböző országban elhelyezkedő egyetem indítja, így a tanulmányok során több intézményben kell tanulni. A képzés végén a hallgató mindegyik egyetemen diplomát szerez, ha kettőn tanult, akkor kettős, ha többön, akkor többes diplomáról beszélünk. Ha az egyetemek nem külön-külön állítják ki a diplomát, hanem egyetlen oklevelet adnak a hallgatónak, amit mindegyik egyetem egyszerre állít ki, közös diplomáról beszélünk.

Jelenleg 124 Erasmus Mundus mester- és 22 doktori képzés érhető el Európában, de számuk évről-évre növekszik.

MEKKORA ÖSZTÖNDÍJAKAT KÍNÁL?

A közös mesterképzésekben az európai hallgatók maximum 10 ezer eurós évi ösztöndíjat kaphatnak. Az ösztöndíjak azonban képzésenként eltérhetnek. Magukban foglalják a

- részvételi díj teljes költségét (maximum 2000 euró/félév);
- az Európán kívüli utazás költségét, ha a közös képzést nyújtó egyetemek közül valamelyik Európán kívül helyezkedik el, és a hallgató ott folytatja a tanulmányainak egy részét (maximum 3000 euró);
- és hozzájárulást a megélhetési költségekhez (500 euró/hó, 10 hó/tanév).

A közös doktori képzésekben maximum 40 ezer eurós évi ösztöndíjat kaphatnak. Az ösztöndíjak azonban képzésenként eltérhetnek. Magukban foglalják a

- részvételi díj teljes költségét (maximum 300 vagy 600 euró/hó);
- az Európán kívüli utazás költségét, ha a közös képzést nyújtó egyetemek közül valamelyik Európán kívül helyezkedik el és a hallgató ott folytatja a tanulmányainak egy részét. (maximum 3000 euró);
- és hozzájárulás a megélhetési költségekhez (2800 vagy 1400 euró/hó, 12 hó/tanév).

A partnerségekben képzési szintenként és régióként változó az ösztöndíj, az egyetemeken érdemes érdeklődni, hogy részt vesznek-e ebben a programban.

HOGYAN KELL A PÁLYÁZATOT BENYÚJTANI?

Közös képzések (akár doktori, akár mester) esetében közvetlenül a képzést indító egyetemekhez kell benyújtani a pályázatot a felvétellel együtt. A feltételek változhatnak képzésenként, így érdemes meglátogatni a képzés honlapját: http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus **Selected projects**

A pályázat benyújtásának időszaka (a következő tanévre) minden év utolsó 3 hónapjában van. Partnerségek esetében szintén közvetlenül az egyetemekhez kell pályázni, a pályázati időszak általában minden év utolsó 3 hónapjában van.

MIT KELL TARTALMAZNIA A PÁLYÁZATNAK?

A feltételek változhatnak képzésenként, illetve partnerségenként. Jellemezően önéletrajzt, motivációs levelet, nyelvismeretet igazoló bizonyítványt, oklevelet. Ezekhez kérhetnek még akár esszét, szakdolgozatot, kutatási tervet stb.

CEEPUS – Közép-európai Felsőoktatási Csereprogram

A CEEPUS program a közép-európai régió országainak felsőoktatási intézményei számára kínál együttműködési lehetőséget, az oktatói és hallgatói mobilitás támogatásán keresztül.

A programot 1993-ban indította hat alapító állam, mára 16 ország felsőoktatási intézményei vesznek részt több mint 60 hálózatban. A CEEPUS résztvevői a következők: Albánia, Ausztria, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Horvátország, Koszovó, Lengyelország, Magyarország, Macedónia, Moldova, Montenegró, Románia, Szerbia, Szlovákia és Szlovénia. 2011-ben a CEEPUS III. Egyezmény életbe lépésével kezdetét vette a harmadik programszakasz.

A program célja, hogy lehetővé tegye, hogy a részt vevő országok felsőoktatási intézményei – egyetemek, főiskolák – vendégtanárokat fogadjanak, hallgatókat cseréljenek, illetve nyelvi és szakmai kurzusokon, valamint nyári egyetemeken vegyenek részt. A program a felsőoktatási intézmények munkakapcsolatára épül, hivatalos munkanyelve az angol.

A program költségeit a CEEPUS tagországok kormányai finanszírozzák. Az egyes országokba érkező külföldi CEEPUS ösztöndíjasok ösztöndíját az adott fogadó ország fedezi. Évente jelentik be az egyes országok, hogy az adott évben hány ösztöndíj-hónapot finanszíroznak, azaz összesen hány hónapra fogadnak külföldi hallgatókat és oktatókat. A tagországok a saját pénzügyükben határozzák meg az általuk fogadott oktatók és diákok havi illetményét. Ebből következően az ösztöndíjak mértéke országonként változó.

Pályázati lehetőségek: hallgatói mobilitás

- Hálózaton belüli mobilitás

Az oktatói és hallgatói mobilitás a hálózati együttműködések keretében történik, a fogadóintézmények fogadási keretének erejéig. A támogatás ösztöndíjat jelent, amelyből a beérkező ösztöndíjas szállását, illetve egyéb megélhetési költségeit fedezheti.

PÁLYÁZATI HATÁRIDŐK:

Az őszi félévre: minden év június 15.

A tavaszi félévre: minden év október 31.

- Freemover mobilitás

A hálózatok által fel nem használt hónapkeret erejéig lehetőség van freemoverként történő kiutazásra akkor is, ha ez nem valamelyik hálózat keretében történik. A freemoverek bármely akkreditált felsőoktatási intézmény hallgatói vagy oktatói lehetnek, és bármely akkreditált intézményt választhatják fogadónak a partnerországokban.

Freemovereknek be kell szerezniük a küldő intézménytől két ajánlólevelet, a fogadó intézménytől pedig egy, a fogadási készséget igazoló dokumentumot az online pályázathoz.

PÁLYÁZATI HATÁRIDŐ: minden év november 30.

EGYÉB RÉSZVÉTELI FELTÉTELEK

Hallgatói mobilitás:

- Két lezárt félév
- CEEPUS tagországbeli állampolgárság, illetve *Equal Status* (pl. tartózkodási engedély) dokumentumok megléte

AZ ÖSZTÖNDÍJAK IDŐTARTAMA:

- Alapképzésben részt vevő hallgatók: 3–10 hónap
- Diplomamunkát író alapképzéses hallgatók, PhD és posztgraduális hallgatók: 1–10 hónap

A PÁLYÁZÁS MÓDJA:

A **www.ceepus.info** lapon történő regisztráció után, kizárólag online történik a pályázás. A freemoverek csatolják a szükséges dokumentumokat is az elektronikus pályázati űrlaphoz!

WWW.CEEPUS.INFO

A CEEPUS programot a Bécsben működő Központi CEEPUS Iroda koordinálja. A Központi Iroda működteti a program központi honlapját, amely az alábbi szolgáltatásokkal áll a pályázók rendelkezésére:

- regisztráció az online pályázati űrlap használatához, online pályázatok feltöltése
- azonnali online segítségnyújtás technikai kérdésekben ('on-line support')
- a nemzeti irodák elérhetősége
- az aktuális tanévben működő hálózatok és koordinátorok elérhetősége
- GYIK (gyakran ismételt kérdések és válaszok a honlapon)
- Tudnivalók az egyes tagországokról (ösztöndíjak, juttatások, vízum, egészségbiztosítás, stb.)
- CEEPUS TV.

Bologna Füzetek

Felsőoktatási hallgatói szolgáltatások rendszerei, jellemzői

Bologna füzetek 1.

Megjelenés éve: 2009

Szerzők: Kiss István, Galamb-Kassa Gabriella, Murányi Irén,

Katona Miklós, Szenes Márta, Lisznai Sándor

Rövid ismertető:

Az egyetemista lét átmeneti állapot a gyerek- és felnőttkori társadalmi szerep között. A változás, váltás kényszere új szerepek és kompetenciák elsajátítását igényli ebben a fejlődési feladatokban gazdag életszakaszban, kiemelten fontos ezért a megfelelő tanácsadói szolgáltatások biztosítása.

A tanulmány áttekinti a felsőoktatási diák-tanácsadási szolgáltatások hátterét, kitekintést biztosít a nemzetközi gyakorlatra (elsősorban németországi tapasztalatokra támaszkodva), bemutatja a hazai felsőoktatási tanácsadás történetének legfontosabb vonatkozásait, ismerteti az aktuális diáktanácsadói szolgáltatási térképet, és jó példákat is közread két esettanulmány formájában, és végül összefoglalja a diák-tanácsadási rendszer fejlesztésével kapcsolatos legfontosabb követelményeket és szolgáltatási jellemzőket.

Felsőoktatási hallgatói szolgáltatások rendszerei, jellemzői 2.

Bologna füzetek 7.

Megjelenés éve: 2011

Szerzők: Lisznai Sándor, Puskás-Vajda Zsuzsa, Kiss István, Vida Katalin,

Füzi Virág, Tillmann Lili, Keserű Juli, B. Kabai Erzsébet

Kutatásvezető: Kiss István

Rövid ismertető:

A 7. Bologna füzetet megalapozó kutatás középpontjában a hallgatói tanácsadás áll. A kutatás itt publikált eredményei a felsőoktatási hallgatói szolgáltatásokról elősegítik a magyar felsőoktatásban jelentkező problémák megértését és korrekcióját. Ennélfogva a kiadvány a nagyközönség és a szakma számára egyaránt szól.

A nemzetköziesedés folyamata a magyar felsőoktatásban

Bologna füzetek 3.

Megjelenés éve: 2009

Szerzők: Berács József, Hubert József, Nagy Gábor

Rövid ismertető:

A felsőoktatás mint a 21. századi információs társadalmának egyik meghatározó és kétségkívül dinamikus növekvő ágazata csak azokban az országokban őrzi meg ezt a szerepét, ahol működése a nemzetközi trendek mentén fejlődik.

A tanulmány arra keresi a választ, hogy hol is tart a magyar felsőoktatás a nemzetközivé válás útján, milyen ismérvek mentén vizsgálható, ítéltető meg ez a jelenség, illetve milyen nemzetközi összehasonlítások szolgálják a jobb megértést.

- A nemzetközi diákmobilitás elemzése küldő ország és intézmény szerinti bontásban
- Az egyetemek intézményfejlesztési tervei: miként jelenik meg benne a nemzetköziesedés, milyen mutatószámokat, kritériumokat használnak a folyamat jellemzésére, és milyen célokat tűznek ki
- Egyetemek honlapjának elemzése: miként szólítják meg a hallgatókat, hogyan és mit kommunikálnak magukról az intézmények.

A magyar felsőoktatás nemzetköziesedésének folyamata 2.

Bologna füzetek 8.

Megjelenés éve: 2011

Szerzők: Berács József, Malota Erzsébet, Zsótér Boglárka

Rövid ismertető:

A 8. Bologna füzetet megalapozó kutatás középpontjában a magyar felsőoktatás nemzetköziesedésének folyamata áll. „A magyar felsőoktatás a globális kihívások, valamint a hazai demográfiai és más változások következtében új feladatok előtt áll. A kutató és kiváló egyetemek kiválasztása és finanszírozása, a bolognai folyamat első 10 évének lezárása és értékelése, az új felsőoktatási törvény koncepciójának vitája három olyan markáns terület, ahol 2010-ben nagy viták voltak, és lesznek még a továbbiakban is. Ezek a viták még inkább felszínre hozták azt a sokak által korábban is képviselt kritikát, hogy nincs a magyar felsőoktatásnak stratégiája. Nincsenek olyan jövőképek, víziók, célok, amelyek világos irányt mutatnának az Európai Felsőoktatási Térség továbbfejlesztéséhez.”

Bologna Füzetek 2009-11

A tanulási eredmények alkalmazása a felsőoktatási intézményekben

Bologna füzetek 2.

Megjelenés éve: 2009

Szerzők: Fischer Andrea, Halász Gábor

Rövid ismertető:

A tanulási eredményeken alapuló megközelítés megértése és integrálása az egyik fontos középtávú cél a hazai felsőoktatás fejlesztésében. A tanulmány az erről a folyamatról szóló kutatás eredményeit adja közre. Bepillantást nyújt a hazai felsőoktatásban zajló programfejlesztési folyamatokba, és ismerteti, hogy a tanulási eredményeket hogyan határozzák meg, és hogyan érvényesítik intézményi szinten az alap- és mesterképzési programok követelményeiben, tartalmában és szervezésében.

A tanulási eredmények alkalmazása a felsőoktatási intézményekben 2.

Bologna füzetek 6.

Megjelenés éve: 2011

Szerzők: Vámos Ágnes, Halász Gábor

Rövid ismertető:

A kiadvány a Bologna Füzetek 6. kötete az alapjául szolgáló kutatás több száz oktató és felsőoktatási vezető kérdőíves megkeresésével történt, középpontjában a kétciklusú felsőoktatás tartalmi reformjának tapasztalatai állnak.

A BOLOGNA FÜZETEK INGYENESEN LETÖLTHETŐK

A tanulmányok a Tempus Közalapítvány megbízásából készültek, a Bologna Tanácsadói Hálózat program keretében, az Európai Bizottság pénzügyi támogatásával.

A bolognai folyamat célkitűzéseinek magyarországi megvalósítása

Bologna füzetek 5.

Megjelenés éve: 2010

Szerző: Derényi András

Rövid ismertető:

Ez a tanulmány a nemzetközi felmérések hazai részeredményeire, magyar felmérésekre és véleményekre támaszkodva mutatja be, hogy hová jutott, hol tart a magyar felsőoktatás. Ezen túl értékeli az eddig megtett utat, és megjelöli a fontosabb kihívásokat.

Mobilitás Magyarországon – Lehetőségek és teendők

Bologna füzetek 4.

Megjelenés éve: 2010

Szerzők: Prof. Manherz Károly, Prof. Csirik János, Prof. Bókay Antal, Prof. Berács József, Kurucz Katalin, Loboda Zoltán, dr. Mészáros Gábor, Rádli Katalin

Rövid ismertető:

A 2010. január 19-i konferencia előadásainak összefoglalóiból: Közös európai válaszokat keresünk a közös európai problémákra. Tudjuk, hogy a tét Európa versenyképessége, hisz a mobil hallgatóból lesz mobil munkavállaló, az utóbbiakból pedig egységes munkaerőpiac, majd egy sikeres Európa.

Ezért Magyarország sem ülhet tétlenül. Mára felnőtt az a generáció, amely a korábbiaknál sokkal könnyebben lépi át a határokat, nincsenek számára különösebb korlátok. És teszik ezt nemcsak turistaként, hanem egyre gyakrabban és egyre nagyobb természetességgel hallgatóként, munkavállalóként is. A mobilitásnak ma igen fontos kérdése, hogy a felsőoktatási intézmények képesek-e szemléletükben, a képzésükben, az értelmiségivé válás folyamatában a mindennapok gyakorlatává tenni az európai dimenziójú gondolkodást. A jogszabályok alapot adhatnak ugyan az új képzési rendszer bevezetésére vagy a külföldi oktatók meghívására, de vajon mennyire közvetíti a működésével, a kapcsolatrendszerével, a hallgatói támogatási rendszerével a felsőoktatási intézmény e vállalandó értékeket?

FELHASZNÁLT IRODALOM

- **Az áttekintés a bolognai folyamatról** fejezet az Euridyce hálózat kiadványának felhasználásával készült: Focus on higher education in Europe. The impact of Bologna Process, Education, Audiovisual, and Culture Executive Agency, 2010
- A **Mozgásban az ifjúság – Youth on the Move** fejezet bevezetője az Európai Bizottság Mozgásban az ifjúság – Kezdeményezés a fiatalokban rejlő potenciál felszabadítására az Európai Unióban megvalósítandó intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés érdekében c. kiadványa alapján készült.

KAPCSOLÓDÓ HONLAPOK

- A Tempus Közalapítvány honlapja a bolognai folyamatról
www.bolognafolyamat.hu
- A bolognai folyamat hivatalos honlapja
www.ehea.info
- A Tempus Közalapítvány honlapja
www.tka.hu
- A Nemzeti Erőforrás Minisztérium Bologna oldala
www.nefmi.gov.hu/felsooktatas/bolognai-folyamat/bolognai-folyamat
- Az Európai Bizottság honlapja
http://ec.europa.eu/education/index_en.htm
- Youth on the Move
www.europa.eu/youthonthemove
- Study in Europe honlap
www.ec.europa.eu/education/study-in-europe/
- CEEPUS
www.ceepu.hu
- Erasmus Mundus
www.erasmusmundus.hu

